

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

FRANSA'DA HÜKÜMETİN İSLAM
POLİTİKALARI VE
İSLAMOFOBİDE MEDYANIN ROLÜ

*GOVERNMENT POLICIES ON ISLAM IN
FRANCE AND THE ROLE OF THE
MEDIA IN ISLAMOPHOBIA*

İDİRİS FERHAN KÖSEOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR- 2024

@2024 – İdiris Ferhan KÖSEOĞLU

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

FRANSA'DA HÜKÜMETİN İSLAM
POLİTİKALARI VE
İSLAMOFOBİDE MEDYANIN ROLÜ

*GOVERNMENT POLICIES ON ISLAM IN
FRANCE AND THE ROLE OF THE MEDIA
IN ISLAMOPHOBIA*

Hazırlayan
İdiris Ferhan KÖSEOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

KIRŞEHİR- 2024

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, **İdiris Ferhan KÖSEOĞLU** tarafından hazırlanan “*Fransa’daki Hükümetin İslam Politikaları ve İslamofobide Medyanın Rolü*” adlı tez çalışması 23 Mayıs 2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oy birliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Üye: Dr. Öğrt. Üyesi Ender KORKMAZ

Üye: Dr. Öğrt. Üyesi Hatice DOĞAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

23/05/2024

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

23/05/2024

İdiris Ferhan KÖSEOĞLU

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
İçindekiler	iii
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	8
FRANSA'DA MÜSLÜMANLARIN TARİHİ GELİŞİMİ	8
1. 19. YÜZYIL ÖNCESİ FRANSA İLE MÜSLÜMANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	8
2. 19. YÜZYILDAN İTİBAREN FRANSA İLE MÜSLÜMANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	9
2.1. O Dönemde Fransa'nın Müslümanlara Bakışı.....	11
2.2 Fransa'ya Müslüman Göçü ve Orduda Görev Yapan Cezayirli Müslümanlar	12
3. FRANSA'DA İŞ GÜCÜ AÇIĞI NEDENİYLE BAŞLAYAN MÜSLÜMAN GÖÇLER.....	14
3.1. İş Gücü Göçüyle Birlikte Görünürlüğü Artan Müslümanlar.....	15
3.2. İş Gücü Anlaşması Sonrası Fransa'ya Yapılan Türk Göçü.....	17
4. FRANSA'DA MÜSLÜMAN NÜFUS.....	18
4.1. Cezayirliiler	21
4.2. Faslılar	22
4.3. Tunuslular.....	23
4.4. Sahra Altı Afrikalılar	24
4.5. Türkler ve Türklere Ait İslami Kuruluşlar	25
4.5.1 Fransa Diyanet İşleri Türk İslam Birliği.....	27
4.5.2. Fransa Millî Görüş İslam Konfederasyonu	28
4.5.3. Fransa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu	29
II. BÖLÜM.....	30
FRANSA'NIN İSLAM POLİTİKASI.....	30
1. Fransa'da Din Devlet İlişkisi	30
2. Din-Devlet Ayrılık Yasası (1905).....	32

3. Fransa’da Müslümanların Kurumsal Temsilciliği.....	34
4. Fransa’da İslam Algısını Olumsuz Etkileyen Olaylar	37
5. Fransa’da Terör Saldırıları ve Müslümanları Tehdit Eden Yasaklar	38
6. Samuel Paty Cinayeti ve Fransa'daki Müslüman Toplum İçin Sonuçları	40
6.1. Macron'un Les Mureaux'daki Konuşması.....	40
6.2. Öğretmen Samuel Paty’nin Öldürülmesi	43
6.3. Başörtüsü ve Abaya Yasağı.....	45
7. Ayrımcılık Yasası 2021.....	47
8. Fransa’da İslamofobinin Bir Tezahürü Olarak Başörtüsü	50
III. BÖLÜM:	53
FRANSIZ MEDYASININ İSLAMOFOBİDEKİ ROLÜ	53
1. Fransız Medyası ve Halkın Manipülasyonu	55
2. Seçim Kampanyaları Döneminde Müslümanlar	56
3. Fransız Medyasında İslamofobinin İnşa Şekli.....	58
3.1. Müslümanları Düşmanlaştırma Çabaları.....	59
3.2. Müslümanlara Karşı Kullanılan Tanımlamalar	60
3.3. Medyanın Müslümanları Damgalama Yaklaşımı	61
4. Fransız Medyasında İslamofobinin Görünür Olması	65
5. Basının Hedefinde Müslüman Kadınlar Var.....	66
6. Basında Müslümanlarla İlgili Olarak Kullanılan Tanımlamalarda Le Monde ve Le Figaro Örneği	68
6.1. Le Monde’un İslam ve Müslümanları Kamuoyuna Yansıtması.....	69
6.2. Le Figaro’nun İslam ve Müslümanları Kamuoyuna Yansıtması	73
7. L’Express, Valeurs Actuelles, Le Nouvel Observateur Örnekleri.....	78
7.1. L’Opinion Örneği.....	81
7.2. Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar Medya Önünde Eşit Mi?.....	82
8. Medyadaki İslamofobik Söylemlerin Dernekler Üzerindeki Etkisi.....	83
Sonuç	84
KAYNAKÇA.....	91

ÖNSÖZ

Avrupa’da en çok Müslüman nüfusa ev sahipliği yapan Fransa’nın, Müslümanlara yönelik nefret suçları, kendilerini hedef alan ayrımcı ve anayasaya aykırı uygulamaları her geçen gün farklı bir boyut kazanmaktadır. Bu tür eylemler Müslümanların sadece dinlerini yaşama özgürlüklerini baltalamakla kalmamakta aynı zamanda onları ilgili vatandaşlar olmaktan da uzaklaştırmaktadır. Hükümetin birçok konuda; Müslümanları hedef alan söylemleri ve siyasilerin Müslümanların tamamını terörle yan yana getiren ifadeleri, ortaya çıkan sorunların temel kaynaklarından biridir. Irkçı ve ötekileştirici uygulamalar sözlü saldırılarla beraber fiziki saldırıları da beraberinde getirmiştir. “Fransa’da Hükümetin İslam Politikaları ve İslamofobi’de Medyanın Rolü” adlı çalışmamızda Fransa’daki Müslümanların geçmişi, onları hedef alan yasal süreçler, kısıtlamalar, ayrımcılıklar ile söz konusu süreçte medyanın takındığı rol incelenmiştir.

Bu çalışmanın tamamlanmasında, araştırma sürecindeki yönlendirmeleriyle bana rehberlik eden ve değerli önerileriyle söz konusu çalışmanın kalitesini artıran tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Gökbel’e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Ayrıca, tez çalışmamın tamamlanması sürecinde desteklerini her daim hissettiren eşime ve çocuklarıma da sonsuz teşekkür ederim.

Kırşehir, 2024 İdiris Ferhan KÖSEOĞLU

ÖZET

FRANSA'DA HÜKÜMETİN İSLAM POLİTİKALARI VE İSLAMOFOBİDE MEDYANIN ROLÜ

Hazırlayan: İdiris Ferhan KÖSEOĞLU

Danışman: Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

2024 – 110 / ix

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

JÜRİ

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Dr. Öğrt. Üyesi Ender KORKMAZ

Dr. Öğrt. Üyesi Hatice DOĞAN

Fransa'nın tarihsel süreçte İslam politikalarını ve medyanın, İslamofobinin teşekkül edişindeki rolünü incelediğimiz çalışmamızda Fransa'nın Müslümanlara yönelik politikaları tarihsel perspektifle ele alınmıştır. İslamofobinin kamusal ve sosyal hayat içerisinde bir devlet politikasına nasıl dönüştüğü analiz edilmiş; bu bağlamda medyanın rolü, yürürlüğe giren yasa ve yönetmelikler kronolojik olarak incelenmiştir. Fransa'da İslam karşıtlığını tetikleyen olayları ve siyasilerin söz konusu olaylara yaklaşımını ele alırken Müslümanların da sosyal hayat içerisinde maruz kaldıkları kötü muamele ve eşitsizlikler ortaya konmuştur.

Birinci bölümde Fransa'nın Müslümanlarla ilişkilerinin tarihsel gelişimi, iş gücü açığı sonucu ortaya çıkan göçler ve Müslüman nüfusun Fransa'daki artışı ele alınırken ikinci bölümde de Fransa'da laiklik kavramının ortaya çıkışı ve sonrasında İslam politikaların tüm

etkenleri incelenmiştir. Müslüman karşıtlığının geçmişten günümüze biçim değiştiren yapısı, İslam algısı, terörizm ve 2021 yılında yürürlüğe giren Ayrımcılık Yasası konu edilmiştir. Üçüncü bölümde ise Fransız medyasının İslamofobi üzerindeki etkisi ve İslam imajını nasıl manipüle ettiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Fransa, Müslüman, Fransız Medyası, Irkçılık

ABSTRACT

GOVERNMENT POLICIES ON ISLAM IN FRANCE AND THE ROLE OF THE MEDIA IN ISLAMOPHOBIA

POSTGRADUATE THESIS

By: İdiris Ferhan KÖSEOĞLU

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

2024 – (x+103)

**Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences International
Relations Department**

Jury:

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Dr. Öğrt. Üyesi Ender KORKMAZ

Dr. Öğrt. Üyesi Hatice DOĞAN

In our study, in which we examine France's Islam policies in the historical process and the role of the media in the formation of Islamophobia, France's policies towards Muslims are discussed in a historical perspective. How Islamophobia has turned into a state policy in public and social life has been analysed; in this context, the role of the media, laws and regulations enacted have been examined chronologically. While analysing the events that triggered Islamophobia in France and the approach of politicians to these events, the ill-treatment and inequalities that Muslims are exposed to in social life are revealed.

In the first part, the historical development of France's relations with Muslims, migration as a result of the labour shortage and the increase in the Muslim population in France are discussed, while in the second part, the emergence of the concept of secularism in France and all the factors of Islam policies afterwards are examined. The changing structure of anti-Muslim sentiment from past to present, the perception of Islam, terrorism and the Separatism Law enacted in 2021 are discussed. In the third part, it is tried to reveal the impact of the French media on Islamophobia and how it manipulates the image of Islam.

Keywords: Islamophobia, France, Muslim, French Media, Racism

KISALTMALAR

AA : Anadolu Ajansı

AB : Avrupa Birliği

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AP : Avrupa Parlamentosu

bkz. : Bakınız

C : Cilt

CEVIPOF: Centre de recherches politiques de Sciences Po

Der : Derleyen

IISMM : Institut d'études de l'Islam et des sociétés du monde musulman

IFOP : Institut Français D'opinion Publique (Fransa Kamuoyu Araştırma Enstitüsü)

s : Sayfa

S : Sayı

yay : Yayın Evi, Yayınları, Yayını

WUIS : NPR Illinois

GİRİŞ

Yabancı Düşmanlığı, İslamofobi ve Medya: İnsan hakları, eşitlik, fırsat eşitliği ve çoğulculuk gibi “Batı” değerlerinin ön plana çıktığı günümüzde bir paradoks olarak var olan yabancı düşmanlığının Avrupa tarihi içerisindeki varlığını sürdürmesinin pek çok alt nedeni bulunmaktadır. Geçmişte üstün medeniyet iddiası ile ortaya çıkan yabancı düşmanlığı; günümüzde farklı bir biçim kazanarak basmakalıp yargı ve şeytanlaştırma gibi düşünce yapılarıyla Batı felsefesini tehdit eden unsurlar gibi gösterilmek istenmektedir. Etnik-merkezcilik, İslamofobi, anti-semitizm ya da göçmen karşıtlığı da bu tanımlamaların örneklerini teşkil etmektedir.¹ Yabancı düşmanlığı, insanlık tarihi içerisinde oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Latince “Exenophobia” olarak kullanılan yabancı düşmanlığı terimi Yunanca’da yabancı anlamını taşıyan “xenos” ve korku anlamındaki “phobia” sözlüklerinin birleşimi ile ortaya çıkmış bir kelimedir.²

Yabancı düşmanlığının teorik boyutta ve söylemde ırkçılıkla karıştırılması oldukça yaygın bir durumdur. Halbuki ikisi birbirinden farklı anlamlar taşımaktadır. Yabancı düşmanlığı sivil anlamda bir dışlanmayı ifade etmesi bakımından ırkçılıkla farklılık gösterir.³ ırkçılık ise terim gereği bir ırkın diğer ırklardan üstünlüğü iddiasıyla insan hakları ihlaline kadar gidebilecek bir durumun ifadesidir.⁴ Göçmen karşıtlığı ise yabancı düşmanlığının farklı bir biçimidir. Özellikle Avrupa’da, nüfusun önemli bir kısmını oluşturan göçmenler aşırı sağ partilerin ve medyanın hedefi haline gelmişlerdir. Bu toplumlarda göçmenler, ortaya çıkan tüm sorunların sebebi olarak gösterilebilmektedir. Soğuk Savaş’ın bitişiyle beraber ortaya çıkan güvenlik problemi göç olgusu ve göç dalgalarıyla izah edilmek istenmiştir. 11 Eylül, Madrid, Londra ve Paris saldırıları da bu hipotezi destekleyici türde olmuştur.⁵

¹ Fatma Yıldız, “Avrupa’da ırkçılık ve Yabancı Düşmanlığı”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, Usak Yayınları: 20, Avrupa Birliği Serisi: 6, 2008 Ankara, s. 13

² Jonathan Crush - Sujata Ramachandran, “Xenophobia, International Migration and Human Development”, *United Nations Development Programme Human Development Reports Research Paper*, 2009/47, Eylül 2009, s. 4-5.

³ Yunus Düğer, “Bir İnsan Hakkı İhlali Olarak Yabancı Düşmanlığı ve Rusya’da Yabancı Düşmanlığının Tarihsel Kökeni”, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, C.5/10, Haziran 2020, İstanbul, s. 55

⁴ İoanna Kuçuradi, *İnsan Hakları Kavramları ve Sorunları*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2011, s. 267-268.

⁵ Cihan Uzunçayır, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C.2/ 2, İstanbul, Eylül 2014, s. 139

Avrupa’da artan terör olayları, ülkeye uzun yıllar önce yerleşmiş ve Müslüman kimlikli insanların “potansiyel suçlu” ilan edilmesi gibi sonuçları doğurmuş ve bu durum Müslümanların huzurunu kaçırırken kimi zaman sözlü kimi zaman ise fiziksel saldırılara maruz kalmalarıyla neticelenmiştir. Dolayısıyla Müslümanlar Avrupa’daki “güvenlikleştirme” sürecinde temel nesneler haline gelmişlerdir. Medyanın ve kamuoyunun göç ve suç, göçmen ve suçlu, terör ve İslam kelimelerinin birlikte kullanması, Müslümanların ötekileştirilmesinde itici güç olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrasında Avrupa Birliği (AB) ve özellikle de Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde göç politikaları, “ulusal güvenlik” ve “terörle mücadele” kavramları bağlamında yeniden şekillenmiştir.⁶

Bu tarihlerden sonra İslam imajı kötüleşmiş ve Müslümanlara yönelik ayrımcılık, dışlama, ön yargı ve şiddet gibi eylemler artmıştır. İslam ve terörün yan yana getirilmesi aşırı sağ gruplarca benimsenmiş ve İslamofobinin artmasıyla sonuçlanmıştır.⁷ ‘European Union Agency for Fundamental Rights’ (FRA) yaptığı bir ankette Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan her üç Müslüman’dan birinin her yıl mutlaka ayrımcılıkla karşılaştığını ve her on Müslüman’dan birinin de saldırı veya aşağılanmaya maruz kaldığı ortaya koymuştur. Bu insanların yüzde 40’ı maruz kaldıkları bu ayrımcılık ve saldırıların kültürel kökenlerinden kaynaklandığını düşünmektedir. Yaşadıkları ülkenin vatandaşı olan Müslümanların yüzde 27’si ayrımcılığa uğradığını belirtirken, vatandaş olmayanlarda ise bu oranın yüzde 41’i bulunduğunu ifade edilmektedir.⁸ 22-25 Mayıs 2014 tarihlerindeki Avrupa Parlamentosu seçim sonuçlarına bakıldığında çoğu ülkede aşırı sağ partilerin yüksek oy oranlarına ulaştığı görülmektedir. Avrupa’nın en eski ve köklü partilerden biri olan Fransız aşırı sağcı Ulusal Cephe (Front National) Partisi 2009’da yüzde 6.3 oy alırken, 2014 AP seçimlerinde yüzde 24.95 oranında oy alarak birinci parti pozisyonuna ulaşmıştır.⁹

İslamofobi kavramına geri dönecek olursak, araştırmacılar tarafından yapılan bilimsel yayınlar ve araştırma merkezlerinin hazırladığı raporlar göz önüne alındığında, İslamofobi’nin daha çok “önyargı” (prejudice), “ayrımcılık” (discrimination), “dışlanma”

⁶ Yusuf Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*, Nobel Akademik yay., Ankara 2022, s. 129-130

⁷ Selinay Ilgaz, “Avrupa’da Göçmen Karşıtı Tutum ve İslamofobi”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, C.7/1, İstanbul 2023, s. 143

⁸ *EU-MIDIS*, “Enquête de l’Union européenne sur les minorités et la discrimination”, Rapport sur les principaux résultats, Luxembourg: Office des publications de l’Union européenne, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/663-FRA-2011_EU_MIDIS_FR.pdf, 2011, s.6

⁹ Murat Aktaş, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C.13/1, Ankara 2014, s. 34

(exclusion) ve “şiddet” (violence) gibi kavramlar kullanılarak tanımlandığı görülmektedir.¹⁰ “Önyargı” ile kastedilen şey Batılıların Müslümanlar aleyhine sergilediği tutum ve davranıştır. “Ayrımcılık” kavramıysa Müslümanların çalışma hayatında, eğitim ve sağlık hakları konusunda yaşadıkları zorlukları ve problemleri ifade etmektedir. “Dışlanma” kavramı ile kastedilen ise yönetim mekanizmasına katılımdan mahrum bırakılmaları, siyasi ve demokratik haklarının gasp edilmesi durumudur. İslamofobi özelinde yapılan tanımlamalar ise “ırkçılık” (racism), “yabancı düşmanlığı” (xenophobia), “Yahudi düşmanlığı” (anti-semitizm) ve “İslam düşmanlığı” şeklinde gündeme gelmektedir. Birbirlerine yakın olan bu kavramlar olgusal olarak farklılık taşımakta ve karıştırılmaması gerekmektedir.¹¹

Günümüz Batı Avrupası’nda 15 ile 17 milyon arasında Müslüman nüfusun yaşadığı bilinmektedir. Avrupa’ya yeni göç dalgaları ile birlikte yılda 1.7 milyon göçmen gelmektedir. Heterojen bir yapı içerisindeki Avrupa’nın Müslümanları ötekileştirmesi ve şeytanlaştırması, İslamofobinin Avrupa’da yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur. Müslümanların sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel ve ideolojik bakımlardan farklılıkları yok sayılarak homojenleştirilip köktencilik ile özdeşleştirilmeleri, ötekileştirilen Müslüman göçmen nüfus üzerinde karşı bir tepkiye yol açmaktadır. Müslüman göçmenler, Avrupa’da artan işsizlik, yaşam mücadelesi ve ötekileştirmenin doğal bir sonucu olarak radikal dinci hareketlere yönelebilmektedir. Bu da Batı’nın şeytanlaştırdığı durumun devam etmesine neden olmaktadır.¹²

Aşırı sağın, Müslümanları ve diğer göçmen gruplarını tehdit unsuru olarak görmesi ve şeytanlaştırması sürecinde medyanın dolaylı ve doğrudan etkisinden söz etmek gerekmektedir. WUIS adlı bir kuruluş tarafından Illinois Üniversitesi’nden Prof. Travis Dixon’a yaptırılan ve 2008-2012 yılları arasında ABD basını üzerinden gerçekleştirilen bir çalışmada tüm terörist görüntülerinin %81’inin Müslümanlara ait olduğu ortaya çıkmıştır. FBI’a ait terörist dosyalarının yalnızca %6’sını Müslüman kimlikli teröristler oluştururken, medya hayali bir dünya yaratarak en geniş yeri Müslümanlara ayırmış, Müslümanların terörist olarak algılanmasına yol açmıştır.¹³

¹⁰ Ali Kirman, “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?”, *Journal of Islamic Research*, C.21/1, Adana 2010, s. 22.

¹¹ Aktaş, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, s. 37

¹² Mehmet Yüksel, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya Da Batı ve Öteki”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.72/1, İstanbul 2014, s. 196

¹³ Birol Biçer, “ABD Haberlerinde Müslüman İmajı: Terörist”. *Lacivert Dergi*, S. 13, 2015, s. 86

Polonya'daki wSieci dergisinde yer alan "Avrupa'ya İslam Tecavüzü" başlığı¹⁴, Norveç'te; Interpol tarafından açıklanan internet ve terör ilişkisinin "El Kaide: Yani İslam" şeklinde servis edilmesi¹⁵, yine aynı yazıya Dagsavisen gazetesinin atıfta bulunması ve Müslüman gençlerin radikalleşmesi ve terör eylemlerine yöneldiğini belirten yazılar,¹⁶ bunlardan bazılarıdır. Dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleştirilen terör saldırılarının ardından Müslümanlardan bir kınama beklenmektedir. Saldırı sonrası Müslümanlar mesuliyet altında bırakılırken medyaya çıkarılan İslam uzmanı adı altında bazı kişilerin görüşleri alınarak sorulan sorular ile İslam ve terörizmin yan yana olduğu algısı medya tarafından bilinçli olarak izleyiciye yansıtılmaya çalışılmaktadır. İslamofobi, çoğu zaman direkt olarak ortaya çıkmaz, kimi zaman üstü kapalı bir algı ile kendini gösterir. Marshall McLuhan'ın "araç mesajdır" aforizması da bu tür eylemlerin anlaşılabilmesi adına oldukça önemlidir.¹⁷

Günümüzde medya, hala dahi algıları yönetme ya da oluşturma araçlarının en güçlüsü olarak kabul edilmektedir. İslamofobik eylemlerin ya da göçmen düşmanlığının üretim ve dağıtım merkezi konumundadır. İslamofobinin küresel ölçekli bir konu haline gelmesinde ön plana çıkmaktadır. Müslümanların küresel ölçekte; terörist, barbar, insan hak ve özgürlüklerine saygısız oldukları imajı kitlelere dayatılmaktadır. Oluşturulmak istenen İslam imajının, her zaman provokasyon amacı taşıdığı kesin olarak bilinmese dahi var olan ön yargı beraberinde bir dalga etkisi yaratmaktadır. Medyanın bu provakatif eylemlerine Charli Hebdo olayı örnek verilebilir. Dergi, 2012 yılındaki özel sayısında Hz. Muhammed'i çıplak şekilde gösteren bir karikatür yayınlamış ve Müslümanlar arasında büyük tepki çekmiştir. Derginin editörü Stéphane Charbonnier, "Fransa'da herkesin karikatürünü yapabiliriz. Fransa'da din bir düşünce olarak algılanır. Bu yüzden Karl Marx'ın karikatürünü yapabileceğim gibi Hz. Muhammed'inkini de yaparım" sözleriyle kendini savunmuştur.¹⁸ Daha sonra bu konuyla ilgili Müslümanlar tarafından açılan davalar Fransız mahkemelerince reddedilmiştir. Oysa Avrupa Konseyi'nin bir üyesi olan Fransa, AİHM'nin 10. maddesinde

¹⁴ *Deutsche Welle*, "Polonya'da Tartışma Yaratın Kapak", 19 Şubat 2016, <http://www.dw.com/tr/polonyadatart%C4%B1%C5%9Fma-yaratın-kapak/a-19060103> (E. Tarihi: 27.01.2024).

¹⁵ Zeynep Atıkan, *Avrupa Benim Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*, Metis yay., İstanbul 2014, s. 201

¹⁶ Øyvind Strømme, "Caught In The Web", 14 Ekim 2011, <https://www.eurozine.com/caught-in-the-web/> (E. Tarihi: 27.01.2024).

¹⁷ Ali Murat Yel, "Medya ve Sinemada Temsil Edilme Biçimleriyle İslam Karşıtlığı", *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 2018, s. 7

¹⁸ Euronews, 07.11.2015, <https://tr.euronews.com/2015/01/07/charlie-hebdo-neden-saldiriya-ugradi>

ifade hürriyetinin, “başkalarının şöhret veya haklarının korunması”¹⁹ amacı doğrultusunda sınırlandırılabilirliğini öngören Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne taraf bir ülkedir.²⁰

Araştırmanın Metodu: Akademik çalışmalar belirli metot ve prensiplerle meydana gelmektedir. Bu doğrultuda Fransa’da Hükümetin İslam Politikaları ve İslamofobi’de Medyanın Rolü başlıklı tezimiz, belirli bir metot çerçevesinde; Fransız Medyası ve yürürlüğe giren yönetmelik/yasa vb. hukuki kaynakların incelenmesi sonucu hazırlanmıştır.

Çalışmamızda kalitatif metodoloji kullanılarak İslamofobi’nin tarihsel süreçteki teşekkülü Fransa örneğindeki vakalar üzerinden incelenmiş ve kavramın etimolojisine de yer verilmiştir. Ayrıca Fransa’nın İslam politikaları, tarihsel metodoloji ve kronolojik bir çalışma ile incelenerek çalışmamızın araştırma sürecine yön vermiştir. Öte yandan, medyanın İslam karşıtlığının tetikleyici yayınları ve Müslümanları ele alış biçimi de farklı örnekler üzerinden incelenmiştir. Buna ek olarak hermenötik metot kullanılarak mevcut bilgiler doğrultusunda açıklama ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmamız boyunca İslamofobi objektif bir pencereden ele alınmış, dini ya da milli kimliklerin dışında deskriptif bir bakış açısıyla bilimsel bir çalışmanın oluşturulması amaçlanmıştır. Ortaya çıkan bulguların tüm okuyucular açısından faydalı ve ön yargısız olmasına dikkat edilmiştir. Bu sebepten ötürü savunmacı ya da ideolojik bir perspektiften kaçınılmıştır.

Araştırmanın Problemi: Yabancı düşmanlığı pek çok toplum içerisinde çeşitli varyasyonlarla ortaya çıkan bir durumdur. Her toplum, kendini tanımlayabilmek adına ilk olarak kendisinden farklı olanı tanımlamış ve bu sayede onları ayıran değerler bütününe etrafında daha sıkı bir şekilde toplanabilmiştir. Milliyetçilik olgusunun ortaya çıkması da bu tespitte olduğu gibi insanlık tarihinde teşekkül etmiştir. Mit, destan veyahut da anane unsurları, toplumları ayırtmış ve bu sayede üst-kültür inşa edilerek homojen toplumlar tarihin belirli safhalarına kadar soylarını koruyabilmiştir. Yerleşik hayata geçildikten sonra hızla gelişen insanlık, Rönesans ve Reform gibi hareketlerden sonra Sanayi Devrimini gerçekleştirmiş ve bu sayede büyük endüstriler ortaya çıkarak devletlerin sınırları yalnızca karalar olmaktan öteye geçmiştir. Roma İmparatorluğu gibi büyük imparatorluklar farklı

¹⁹ Resmi Gazete, 19.03.1954, No.: 8662; Düstur, cilt 35: 1567, Ankara

²⁰ Nurettin Gü - Mahmut Bingöl, “İslamofobi ve Medya: “The Stone Merchant” Film Afişinin Göstergebilimsel Analizi”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Volume: 6/1, Isparta 2020, s. 16-17

halklardan oluşsa da içerisinde yaşayan topluluğun kendisini tanımlamamış olması aidiyet ya da kimlik bilincini henüz kazanmadıklarını göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşı ile birlikte dağılan çok-uluslu devletlerden sonra Avrupa içerisinde ulus-devletleri meydana gelmiş ve yeni tartışma konuları gün yüzüne çıkmıştır. Bu bağlamda özellikle Fransa gibi sömürgeci devletler, himayeleri altındaki devletlerden çalıştırılmak üzere insanları ülkelerine getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'na kadar hukuki haklarından mahrum olan bu insanlar, savaşın sona ermesi ve yapılan anlaşmalar ile statü kazanıp görünür hale gelmişlerdir. Özellikle Fransa'da; ilk aşamada Kuzey Afrika'dan ve ardından farklı ülkelerden çalışma amacıyla gelen Müslümanlar, belirli aşamalara ulaştıktan sonra Fransız toplumu içerisinde bazı tartışma konularının merkezi haline gelmiştir. Başörtüsü, ibadet, kültür ve İslami değerlerin Batı değerlerini tehdit ettiği, hem medya hem de dönemin hükümetleri tarafından sıkça dile getirilmiştir. Özellikle sağcı *Jacques Chirac* ile başlayıp *Nicolas Sarkozy* ve sosyalist *François Hollande* hükümetleri döneminde Müslümanlar, *laiklik kavramı* ile ötekileştirilmiş, *Emmanuel Macron* iktidarında ise İslam ile kapalı bir mücadeleye girilmiştir. Süreç içerisinde ülkede meydana gelen terör saldırıları sonucunda suç eylemcilere bırakılmamış, ülkedeki tüm Müslümanlar hedef haline getirilmiştir.

Bahsedilen bu problemler eşliğinde şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır:

- Fransa'nın bir İslam politikası var mıdır? Varsa nelerdir?
- Fransa'nın İslam politikasının kronolojik olarak gelişimini etkileyen faktörler neler olmuştur?
- Fransa'da İslamofobi nasıl şekillenmiştir?
- İslamofobi'nin ortaya çıkışında medyanın rolü nedir?
- Fransa'da Müslümanlara yönelik ötekileştirici yasalar nelerdir? Ve nasıl yürürlüğe girmiştir?
- Fransız kamuoyunda İslam imajı nasıldır?
- Genel olarak Müslümanların karşılaştıkları problemler nelerdir?

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları: Araştırmamızda yabancı düşmanlığı ele alınırken İslamofobi esas alınmış ve Fransa örneğinde incelenmiştir. Fransa'nın Müslümanlarla ilişkilerinin tarihi gelişimi genel olarak ele alınmış, 1905 yılında çıkarılan Ayrılık Yasası ile birlikte ülke içerisinde Müslümanlara yönelik hukuki düzenlemeler günümüze kadar incelenmeye çalışılmıştır.

Fransız medyasının; 1979 yılında İran’da gerçekleştirilen İslam Devrimi ile başlayan süreçte kamuoyunu nasıl etkilediği ve İslamofobinin sosyal hayatın her bölümünde nasıl inşa edildiği okuyucuya sunulmaya gayret edilmiştir. Araştırmamızda, Fransa’nın önde gelen medya kuruluşlarının kullandığı dil ve oluşturmaya çalıştığı İslam imajı üzerinde de durulmuş, aynı dönemlerde hükümetlerin Müslümanlara yönelik politikalarına yer verilmiştir.

Kaynaklar: Çalışmamızı yaparken yararlandığımız temel kaynaklar Fransız medyası, İslamofobi özelinde ortaya konulan makaleler ve bu hususta yapılan araştırmalardır. TF1 ve BFM TV, RTL, BFMTV, CNews ve LCI gibi yayın kuruluşlarının İslam karşıtı yayınları, Le Figaro, Le Point ve Le Monde gibi gazetelerin Müslümanlar aleyhinde yazdıkları makaleler ve Fransız anayasasında yer alan Ayrılık Yasası ve inanç özgürlüğünün sınırlarını belirleyen yönetmelikler, çalışmamızın bulgularına kaynaklık etmiştir. Söz konusu alanda uluslararası ilişkiler ve sosyoloji gibi disiplinlerin literatürü incelenmeye gayret edilerek Müslüman toplumun içinde bulunduğu kötü şartlar ele alınmış ve bu anlamda çalışmanın sonuçlarına katkıda bulunulmuştur.

Bilimsel çalışmalarda birincil kaynaklar büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple çalışmamızın temel kaynakları birincil kaynaklardan oluşmaktadır. Söz konusu çalışmamız Fransa’da İslamofobi ve medyanın rolünü incelediği için Fransızca çalışmalar ve haberler de yer almaktadır.

I. BÖLÜM

FRANSA'DA MÜSLÜMANLARIN TARİHİ GELİŞİMİ

1. 19. YÜZYIL ÖNCESİ FRANSA İLE MÜSLÜMANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Fransa'nın Müslümanlarla ilişkileri kimilerinin düşündüğünün aksine, 17-19. yüzyıl sömürgeleştirme çabalarının daha da ötesinde, çok eskidir. Her ne kadar ilişkiler, bir savaş karşılaşması olarak başlasa da daha sonra karşılıklı anlaşmalarla neticelenmiştir. Öyle ki bu ilişki, ilk İslam devletlerinden olan Abbasi Halifesi Harun Reşid zamanında önemli bir aşamaya ulaşmıştır. Fransızlarla **Abbasiler** arasında iyi ilişkiler geliştirilmiştir. Abbasi Halifesi Harun Reşid ile Frenk Kralı Şarlman (Charlemagne) arasındaki hususi ilişki, Müslümanlarla Fransa ilişkilerine özel bir konum da kazandırmıştır.²¹

Abbasi İspanya ilişkilerinin aksine, Abbasiler ile Fransızlar arasındaki ilişkiler iyi durumdaydı. İspanya tarafından tehdit edilen Fransa, İspanya'daki yönetimi isyancıların idaresi olarak kabul eden Abbasilerle iyi ilişkiler kurarak aynı zamanda Filistin'deki kutsal mekânların koruyucusu olabilme imkânı da bulmuştur. Puvatya'da Müslümanları yenen Şarl Martel'in torunu olan Şarlman ile Abbasi Halifesi Harun Reşid, karşılıklı elçi tayin edip hediyeleşerek dönemlerinde bu ilişkileri zirvede tutmuşlardır. Harun Reşid'in gönderdiği fil ve mekanik saat Avrupa'da yıllarca bir masal gibi anlatılmış, hediyelerin çokluğu "Doğu'nun varlıklarının Batı'ya aktarılması" olarak değerlendirilmiştir.²²

Fransa ile Müslümanların arasındaki ilk temaslardan biri de **İspanya'ya ayak basan Müslümanlar** vesilesiyle olmuştur. 711 yılında İspanya yarımadasına ayak basan Müslümanlar, 718 yılında Abdurrahman es-Sakafî öncülüğünde *Pireneler*'i aşarak Fransa'ya girmişler ve ülkenin güney batısındaki *Narbonne*, o dönemde uzun yıllar Müslümanların hâkimiyetinde kalmıştır. Daha sonraki süreçte 725 yılında Anbese b. Süheyim el-Kelbî, *Carcassonne*'u zaptetmiş, *Nimes* bölgesini de yapılan bir anlaşma ile yönetimine almıştır. Buradan daha da ileriye giden el-Kelbî, *Lyon* şehrine kadar ilerlemiştir. Endülüs Valisi Abdurrahman el-Gafiki döneminde başlayan harekâtlarla *Bordeaux* dâhil

²¹ Daha geniş bilgi için bkz: Alain Boyer, *La place des musulmans en France*, Autres Temps, Paris 2002, s. 75-85

²² İsmail Ceran, "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Fransız İlişkileri, Kanuni Sultan Süleyman- I. François İttifakı", *Turkish Studies*, C.9/2, 2014, s. 393

olmak üzere Fransa'nın güney kısımları tamamen Müslümanların kontrolüne girmiştir. Fakat Müslümanlar 732 yılında *Puvaty*'da (Poitiers) Fransız komutan Şarl Martel'e (Charles Martel) yenilmişlerdir. Fransa'da ilerlemeleri dursa da Müslümanlar Fransa'dan tamamen çıkmamışlar, bu dönemde neredeyse Endülüs'ün düşmesine kadar Müslümanlarla Fransızlar sürekli savaş, ticaret ve bilim alanında ilişki içinde olmuşlardır.²³

19. yüzyıl öncesi Fransa ile uzun süreli diplomatik ilişkilere sahip Müslüman ülkelerden biri de **Osmanlı Devleti** olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Fransa'yı ziyaret eden ilk elçisi, Sultan II. Beyazıt tarafından kardeşi Cem Sultan'dan haber almak için dönemin Fransa Kralı XI Louis'ye gönderilmiştir. Daha sonra Fransa ile Osmanlı Devleti arasındaki, stratejik bazen taktiksel olarak devam eden ilişkiler, Fransa tarihinin de en önemli ittifaklarından birini oluşturmuştur. Fransa ile Osmanlı arasında kurulan ittifak, Kanuni Sultan Süleyman döneminde zirveye ulaşmış, 1553 yılında dönemin Fransa Kralı II. Henry dönemindeki anlaşmalarla en parlak dönemini yaşamıştır.²⁴

Osmanlı-Fransız ilişkileri, 1789 Fransız İhtilali ve Napolyon'un Mısır'ı işgaline (1798-1801) kadar dostluk seviyesinde seyretmiştir.²⁵ Yine bu süreçte Osmanlı Devleti, 1721 yılında ilk büyükelçisi olan Mehmet Çelebi'yi de Fransa'ya elçi olarak atamıştır.²⁶ 19. yüzyıla gelindiğinde Fransa ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler dostluk ilişkisinden iki düşmana evrilirken, 19. yüzyılın başlarında Osmanlı topraklarında genişlemeye çalışan iki devletten biri Rusya diğeri de Fransa olmuştur.²⁷ Fransa'nın Osmanlı ve sonrasında kurulacak Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerindeki ilk dönemlerdeki siyasi emelleri, iki ülke ilişkilerinin inişli çıkışlı seyrinin uzun süre devam etmesine neden olmuştur.

2. 19. YÜZYILDAN İTİBAREN FRANSA İLE MÜSLÜMANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Fransız sömürgeciliği, Kuzey Amerika ve Karayipler'deki sömürgelerin İngilizlere terkedilmesi sonucunda 1830'lardan itibaren daha çok Müslümanların yaşadığı Kuzey

²³ İsmail Ceran, "Fransa'da İslâm (VIII. Yüzyıl)" *Dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)*, Cilt:5, Sayı:10, 2017 s.16-39

²⁴ Ambafrance <https://tr.ambafrance.org/Histoire-des-relations-entre-la-Turquie-et-la-France-Quelques-dates-et-repere> (Erişim: 17.07.2023)

²⁵ Boyer, *La place des musulmans en France*, s. 75, 85.

²⁶ Çelebi Mehmet Efendi, *Relation de l'Ambassadeur de Mehmed Efendi a la Cour de France en 1721*, écrite par lui-même et traduite du turc, Julien Galland, Hachette BNF, Paris, 1757.

²⁷ Sultan Abdülhamit, *Siyasi Hatıratım*, (der. Ali Vehbi Bey – Türkçesi: Bengisu Karakurt), Dergah Yayınları, İstanbul 1984, s.137

Afrika'ya yönelmiş ve yoğun bir şekilde 1960'lara kadar sürmüştür. Cezayir ilk işgal edilen yerlerin başındadır. İşgal, daha sonra Fas ve Tunus'u da içine alarak Orta ve Batı Afrika'ya doğru genişlemiştir. Bu genişleme, Madagaskar adası ile Vietnam'a kadar uzanmıştır. Fransa bu işgal ve sömürgeleştirmeyi bir medenileştirme görevi (Mission Civilisatrice) olarak görmüştür. Her girdiği ülkenin, dilini ve kültürünü zorla ve baskıyla Fransız kültürüne dönüştürmek için özel gayret göstermiştir. Dolayısıyla Fransız sömürgelerinde eğitim ve ticaret dili Fransızca olduğu gibi, yerel idari yapılanmalar da tamamıyla Fransız sistemine göre düzenlenmiştir. Öyle ki Fransız sömürgecilğine paternalist ve asimilasyoncu bir yaklaşım damgasını vurmuş ve bu da yerli kimliklerin, kültürlerin ve dinlerin bastırılması üzerinden yürütülmüştür.²⁸

1830'dan itibaren Cezayir, Fas ve Tunus'la birlikte tüm Mağrip'i Sahra'nın derinliklerine kadar sömürgeleştiren Fransa, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Suriye topraklarını (Suriye, Lübnan, Hatay) Osmanlı İmparatorluğu'ndan manda yönetimine almıştır. Zira İmparator III.Napolyon (1852-1870), Charles Louis Napoléon Bonaparte), kendisini "Arapların Sultanı" olarak ilan edip, Cezayir'i tüm Arap dünyası için örnek olarak gösterilecek bir merkez hâline getirmek istemiştir. Bu bölgelerdeki yerli Müslümanları Akdeniz'in ötesinde “büyük uygar ulus” fikrini yayarak asimile etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Cezayir'de Fransız ordusuna ülkeyi idare etme görevi verilmiş ve ordunun idaresi altında olmak üzere Cezayir'e bu ülkedeki Müslümanları “medenileştirmek” için daha fazla Avrupalı yerleşimcinin girmesini teşvik edecek "Arap ofisleri" kurulmuştur. Bu ofisler, tüm sömürgeci bencilliklerine rağmen, yerel kültürü ve yerel insanların hayatını yönlendiren temel dinamikleri araştırmıştır.²⁹

Görüldüğü gibi, Fransa'nın kendi toprakları içerisinde İslam'la doğrudan karşılaşması, 19. yüzyılda Fransa'nın Kuzey Afrika'da girdiği sömürgeci işgaller sonrası gerçekleşmiştir. İslam, 1830 yılında 300 yıldır Osmanlı egemenliği altında bulunan Cezayir'in Fransa tarafından işgal edilmesi sonrası, Fransa Krallığı'nda en büyük ikinci din konumuna yükselmiştir.³⁰

²⁸ Burak Nuri Gücin, “Fransa’nın Sömürgecilik Mirasının Günümüzdeki İslam Algısına Etkisi” S.322, *Perspektif*, Köln Haziran 2023, s. 44-47.

²⁹ Bernd Rill, “Frankreich Und Der Islam: Egalité und liberté versus Moschee”, *Frankreich im Umbruch*, (Hanns Seidel Stiftung), Münih 2015, s. 19.

³⁰ Alfred Francois Nettement, *Histoire De La Conquête D'algerie*, (HardPress Publishing), Paris 2019, s.45.

2.1. O Dönemde Fransa'nın Müslümanlara Bakışı

Fransa'nın gerek sömürgeleştirme gerekse bu süreç öncesinde gerçek bir Müslüman politikasının olmadığı görülmektedir. Henry Laurens, Fransa'nın bir Müslüman politikası üretebilmesi için önce “Müslüman gerçekliği” ile yüzleşmesinin zorunlu hâle geldiğini, bunun için de Fransa'nın öncelikle Müslümanlara Haçlı ruhuyla yaklaşmayı terk etmesi gerektiğinin altını çizer. Ancak bu anlamda bir yüzleşme, Hristiyanlığın (haçlı anlayışının) Müslümanlara karşı oluşturduğu tutumun mirasından kopmuş olmasına bağlıdır. Fakat Fransa, bu haçlı geçmişinden de kurtulabilmiş değildir. Laurens'e göre Fransa ilk kez bu gerçeği Napoleon Bonaparte'nin 1798 yılında başlayan Mısır seferi ile kabullenmek zorunda kalmıştır. Her ne kadar Laurens, Fransa'da bir Müslüman gerçekliğinin Napoleon Bonaparte ile başladığını öne sürse de bu kabulün bir romantizmden öte gitmediği ortadır. Bu politikanın genç generalin kendi geleceğini inşa etmeye yönelik olduğunu da itiraf etmektedir. Laurens'e göre Napoleon, kendisini zamanın efendisi, Müslümanların beklediği mehdi olarak sunmaktan çekinmiyor ve İslam'ın temsil ettiği güçlü devrimci potansiyelin açık bir farkındalığına sahip olarak, bunu kendi yararına yönlendirmeye çalışıyor.³¹

Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir başka nokta, Napoleon'un Mısır'a barış için gittiğini, bunun için de yanında çok sayıda bilim adamı götürdüğünü söylemesine rağmen, Müslümanlara karşı üstten bir bakışla o bölgeye savaşılarak gitmiş olmasıdır. Bu nedenle Fransa'nın Mısır'ı işgalini daha sonra başlayacak olan sömürgeleştirme politikalarından ayrı düşünmek doğru değildir. Nitekim Fransızlar, 1830 yılında başlayan Kuzey Afrika'nın işgal ve sömürgeleştirme sürecinde “Müslümanlara saygı” politikası yürütmek yerine “Müslümanlarla savaşmak ve onları sömürge altında tutmak” politikası yürütmüşlerdir. Bu politika sayesinde Cezayir öncelikli olmak üzere Kuzey Afrika'daki Müslümanlar egemenlik altına alınmıştır. Bu egemenlik ile bölgedeki her şey Fransızlaştırılırken, Müslümanlar sadece kontrol altına alınmamış aynı zamanda Fransız kültürü ve idaresi ile adeta asimile edilmişlerdir.³²

Netice itibariyle Fransızların Müslümanlara karşı uyguladığı politika, Müslüman gerçekliğini anlama yerine kendi politikalarını geliştirme şeklinde olmuştur. Yani Müslümanların varlığını objektif bir bakış açısıyla kabullenme yerine, bu varlığın Fransa'nın sömürge politikalarına nasıl katkı yapabileceği yönünde gayret gösterilmiştir. Bu doğrultuda

³¹ Henry Laurens, La politique musulmane de la France, *Monde arabe Maghreb Machrek*, S. 152, Paris 1996 , s. 4

³² Laurens, “La politique musulmane de la France”, s. 4

ülkede akademik araştırmalara önem verilmiş, üniversitelerde İşlam dünyasına yönelik kürsülerle araştırma merkezleri kurulmuştur. Örneğin, Paris Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi'nde sómürge coğrafyası kürsüsü (1893); Paris Üniversitesi Hukuk Fakóltesi'nde İşlam hukuku kürsüsü (1895), Paris Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi'nde Augustin Bernard başkanlığında Kuzey Afrika coğrafyası ve sómürgeleřtirilmesi üzerine ek bir ders konulması (1902), College de France'ta Alfred Le Chatelier başkanlığında Müřlüman sosyoloğisi kürsüsünün kurulması (1902) bu sómürgeci anlayışın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.³³

2.2 Fransa'ya Müşlüman Göçü ve Orduda Görev Yapan Cezayirli Müşlümanlar

Fransa 1830 ve 1847 yılları arasında Cezayir'i işgal ederek, Kuzey Afrika'nın hiçbir zaman egemen bir devlet olarak kurulmamış olan bu bölgesindeki Osmanlı hâkimiyetine son vermiştir. Böylece Fransa çok kanlı da olsa Cezayirlilerle birlikte yaşamaya başlamıştır. Ancak bu tarihlerden itibaren Cezayir bir Fransız sómürgesi ve Fransa yönetimine bağlı olsa da Cezayirlilerin Fransa'ya yerleşmelerine ancak 1916 yılından itibaren izin verilmiş ve Fransa'da o tarihte bulunan toplam 190.000 sómürge işçisinin 80 bini Cezayir'den getirilmiştir.³⁴ Bu dönemde Cezayir ve Cezayir dışındaki Fransız kolonilerinden kitlesel olarak Fransa'ya Müřlüman göçü başlamıştır.³⁵

Fransa, kendi toprakları içinde bir sómürge ülkesi olarak yer alsa da Cezayir nüfusunun Fransız ana karasında yerleşmesini çoğunlukla engellemeye çalışmıştır. Ancak sanayi ve tarım alanında artan ihtiyaçlar da göz önüne alınarak Cezayirlilerin Fransa'ya gelmesine müsaade edilmiştir.

1911 ile 1931 yılları arasında zaman içinde Cezayir'den çok sayıda yeni göçmen Fransa'ya gelmiş, Müşlümanlar özellikle hizmet, iletişim, eğlence ve ulaşım alanlarında istihdam edilmişlerdir. İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla Müşlüman göçü azalmış, savaşın bitişini müteakiben 1945 yılı sonrasında yeniden başlamıştır. Bu göçler de dâhil olmak üzere Cezayirliler, Fransa'nın yeniden inşasında özellikle madencilik ve çelik endüstrisi ile birlikte ağır sanayi, altyapı inşası gibi alanlarda çalışmışlardır.³⁶

³³ Christophe Charles, *La République des Universitaires 1870-1940*, (L'univers Historique), Paris/ Seuil 1994, s. 328-329.

³⁴ Daniel Lefeuvre, *Pour en finir avec la repentance coloniale*, (Flammarion), Paris 2006, s.144.

³⁵ Gérard Noiriel, *Le Creuset Français*, (Points), 2006 Paris, s. 312.

³⁶ Noiriel, *Le Creuset Français*, s. 312.

Cezayir'in bağımsızlık mücadelesi esnasında göçler daha da artmış ve nihayet 1962 yılında Fransa'daki Cezayirli nüfusu yaklaşık 350 bini bulmuştur.³⁷ 1968 yılında yapılan bir anlaşma ile Cezayirlilerin Fransa'daki çalışma ve ikamet şartları genel yabancılar hukukundan istisnalar ile ayrılmış, böylece Fransa'da bulunan Cezayirlilerin sayısı 1946 ve 1972 yılları arasında oldukça artış göstermiştir. Cezayirliler, 27 Aralık 1968 tarihli ikili anlaşma uyarınca, Fransa'ya göçleri için daha elverişli bir derogasyon rejiminden yararlandırılmışlardır. Bu anlaşmaya göre, Cezayirliler 3 yıllık ikametten sonra 10 yıllık ikamet belgesi alabilmişlerdir. Bu süre diğer üçüncü ülke vatandaşları için ise 5 yıldır. Yine Cezayirli “iş insanları” da ikamet izni kolaylığından yararlanmış, işlerinin uygulanabilirliğini kanıtlama mecburiyetinden muaf tutulmuşlardır. Cezayirliler ikamet izni ücreti de ödememişlerdir.³⁸

Paris-VIII üniversitesi öğretim üyelerinden Daniel Lefevre'ye göre, 1950'lerde Cezayir'den Fransa'ya göçün sebebi olarak Cezayir'deki nüfus patlaması ve yoksulluk gösterilmiştir. 2005 yılında yayınlanan “Chere Algerie (Sevgili Cezayir)” adlı kitapta da bu göçün Fransız ekonomisinin yeniden yapılanma yıllarında ya da savaş sonrası Fransa'daki iş gücü ihtiyacını karşılamak amaçlı değil, o dönemde Cezayirli Müslümanların içinde bulunduğu korkunç durum sebebiyle geliştiği açıklanmaktadır.³⁹ Her ne kadar Cezayirlilerin korkunç durumdan dolayı Fransa'ya göç ettikleri iddia edilse de yukarıda da belirttiğimiz gibi Cezayirli Müslüman göçmenler Fransa'nın ikinci dünya savaşı sonrası gelişiminde önemli rol oynamıştır. Cezayirli göçmenler ikinci dünya savaşı sonrası harap olmuş bir Fransa'nın yeniden inşasına yardım ederek katkıda bulunmuşlardır. Profesör Chems Eddine Chitour'a göre Fransa, İkinci dünya savaşı sonrası 1945 ile 1975 yılları arasında yaşadığı güçlü ekonomik büyüme ve yükselen yaşam standartları dönemini betimlemek için kullanılan "Otuz Şanlı Yıl"daki başarısında, Fransa için kanlarını döken ve Fransa'yı yeniden inşa etmek için topluca ve alın terleriyle çalışan Cezayirli göçmenlere çok şey borçludur.⁴⁰

³⁷ “L’immigration algérienne en France”, *Musée de l’histoire de l’immigration*, <https://www.histoire-immigration.fr>, (Erişim: 07.03.2023).

³⁸ “L’immigration des Algériens”, *Observatoire de l’immigration et de la démographie*, <https://observatoire-immigration.fr/l’immigration-des-algeriens/>, (Erişim: 07.03.2023).

³⁹ Georges Mauco, *Les Étrangers en France et le Problème du racisme*, (La Pensée universelle), Paris 1977, s 17-18.

⁴⁰ Chems Eddine Chitour, *La réalité de l’Accord de 1968 et l’œuvre positive de l’Algérie pour la France*, <https://oumma.com/la-realite-de-laccord-de-1968-et-loeuvre-positive-de-lalgerie-pour-la-france/> (Erişim: 19.02.2024)

Öte yandan 1830'lardan itibaren başta Cezayir'in sömürgeleştirilmesiyle beraber, Müslümanların Fransız ordusunda yer almaya başladığı nakledilmektedir. 1914'ten itibaren Cezayir “yerlileri” zorunlu askerlik hizmetine tabi tutulmuş ve bu askerlik hizmeti karşılığında onlara ücret ödenmemiştir. 1926 yılında sömürgelerden gelen yaklaşık 70 bin Müslüman, Birinci Dünya Savaşı'nda savaş meydanlarında Fransa için canlarını feda etmişlerdir. Fransa'da dönemin iktidarı, Müslüman askerlerin bu kahramanlığına duyduğu minnettarlığın bir işareti olarak onlar için Paris Büyük Camii'ni inşa ettirmiştir. Fransa'da Birinci Dünya Savaşında hayatını kaybeden Müslüman askerler için yapılan Paris Büyük Camii, Fransa'da Müslümanların görünürlüğü adına ilk örneği teşkil etmektedir. Yapımına 1922'de başlayan caminin inşası 4 yıl sürmüş, açılışını dönemin Fransa Devlet Başkanı Gaston Doumergue yapmıştır.⁴¹

Cezayirliler, savaşlarda Fransa'yı savunan asker olmalarının yanı sıra Fransız fabrikalarında işçi olarak da kullanılmış, zirai üretim için tarlalarda da çalıştırılmışlardır. Böylece, Birinci Dünya Savaşı sonrası Kuzey Afrika'dan 132 bin Müslüman Fransa'ya getirilerek çalışmaya zorlanmıştır. Ayrıca Fransız ordusunda da Müslüman askerler Birinci Dünya Savaşı sonrası da görev yapmaya devam etmiştir. Öye anlaşıyor ki Fransa, dünyada göçmen kabul eden ilk ülkeler arasında yer almış, o dönemde ülkedeki göçmen sayısı bakımından da ilk sıralara yerleşmiştir.⁴²

3. FRANSA'DA İŞ GÜCÜ AÇIĞI NEDENİYLE BAŞLAYAN MÜSLÜMAN GÖÇLER

Fransa, Avrupa'da en fazla göç alan beşinci ülke konumundadır. Bu konuda Fransa'dan önce Almanya, Birleşik Krallık, İtalya ve İspanya gelmektedir.

Georges Mauco'nun tespitlerine göre, 1932 yılında Fransa'da 3 milyon göçmen yaşamaktadır. Bu göçmenler İtalyan, Cezayir, Polonya ve Belçikalı işçilerin yanı sıra Türkiye'den Lübnan ve Suriye bölgesine göç eden Ermenilerle Rusya'dan gelen insanlardan oluşmaktadır. Bununla birlikte 1939 yılı sonrasında Almanya'dan gelen göçmenlerden bahsetmek de mümkündür.⁴³

⁴¹ Rill, *Frankreich im Umbruch*, s. 19

⁴² Gérard Noiriel, *Immigration, antisémitisme et racisme en France*, Maison d'édition Fayard, Paris 2014, s. 295

⁴³ Mauco, *Les étrangers en France et le problème du racisme*, s.25.

Fransa’da göç hareketliliklerinde 1945-1974 yılları arası, büyük ölçekli iş gücü göçünün yaşandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. 1930’lardan itibaren azalan doğum oranı ve artan iş gücü açığı ile birlikte, Fransa’ya yönelik göç hareketliliklerinde artışlar dikkat çekmektedir.⁴⁴

1975 yılına kadar Fransa’ya gelen göçmenlerin çoğunluğunu Avrupa kökenliler oluştururken, bu tarihten sonra Avrupa kökenli olmayan göçmenlerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan yeniden sanayileşme döneminde Fransa’ya önce İtalyan, İspanyol, Portekiz ve Yugoslav göçmenler iş göçü kapsamında gelirlerken, daha sonraki dönemlerde Mağripliler (Cezayir, Fas ve Tunuslu) ile birlikte Afrika’nın diğer bölgelerinden ve Asyalılar gelmişlerdir.⁴⁵

Hükümet, göç akımlarını kontrol edip teşvik etmek için 2 Kasım 1945’te Ulusal Göç Ofisi’ni (ONI - Office National de l’immigration) kurmuş, ülkede İtalyanlar İkinci Dünya Savaşı sonrası en önemli yabancı topluluk konumuna yükselmiştir (1962’de 629.000). Ancak bu tarih sonrası İber Yarımadası’ndan gelen işçiler, ülkedeki yeni göç akınının ilk sırasına yerleşirken İspanyolların sayısı 1954’te 289.000 iken 1968’de 607.000’e, Portekizlilerin sayısı ise 1954’te 20.000 iken 1975’te 759.000’e yükselmiştir. Yaşanan bu nüfus artışıyla, 1975 yılı itibarıyla, İspanyollar ve Portekizliler, Fransa’daki yabancı nüfusun %22’sini temsil etme imkanına erişerek ülkedeki en büyük azınlık konumuna yükselmiştir.⁴⁶

Ancak Fransa’nın uzun göç tarihi ve sömürge dönemi, göçmen istatistiklerine damga vurmaya devam etmiş, zamanla yaşanan göç dalgalarıyla Fransa’da yaşayan yabancıların çoğunluğunu sömürge ülkelerden gelen göçmenler oluşturmaya başlamıştır.⁴⁷

3.1. İş Gücü Göçüyle Birlikte Görünürlüğü Artan Müslümanlar

Fransa’da Müslüman kültürlerden gelen göçün varlığı, özellikle 1974 yılında göçün durmasıyla dikkat çekmeye başlamıştır. Bundan önce, Cezayirli sosyolog Abdelmalek

⁴⁴ *Musée de l’histoire de l’immigration*, “L’histoire de l’immigration en France après 1945”, <https://www.histoire-immigration.fr/parcours-l-histoire-de-l-immigration-en-france-depuis-1945/premiere-partie-l-histoire-de-l-immigration-en-france-apres-1945> (Erişim: 17.07.2023).

⁴⁵ *Ministère de l’Intérieur et des Outre-mer*, <https://www.immigration.interieur.gouv.fr>, (Erişim: 05.02.2023).

⁴⁶ *Musée de l’histoire de l’immigration*, “L’histoire de l’immigration en France après 1945”, <https://www.histoire-immigration.fr/parcours-l-histoire-de-l-immigration-en-france-depuis-1945/premiere-partie-l-histoire-de-l-immigration-en-france-apres-1945> (Erişim: 17.07.2023).

⁴⁷ *Ministère de l’Intérieur et des Outre-mer*, <https://www.immigration.interieur.gouv.fr>, (Erişim: 05.02.2023).

Sayad'ın "la noria" olarak adlandırdığı, Müslüman kökenli göçmenler için bir tür geliş dönüşlü bir süreç yaşanırken, ülkedeki Müslüman göçmenlerin dini yaşantılarında görünürlük ön planda değildi. Bu göçmen nüfusunun görünürlüğü inançları ekseninde değil daha çok çalıştıkları iş alanları ile ilgiliydi.

O dönemde Fransa'da çalışan Müslüman nüfus, genç ve dinî pratikleri de görünür değildi. Fransızlar, bu göçü çoğunlukla işçi sınıfı olarak algıladığı için varlığına karşı çok duyarlı da değillerdi. Bu dönemin (1945-1974) gözlemcilerine göre, göçmenler özel hayatlarını ve kültürel pratiklerini gizlemekteydiler ve bu pratikler esas olarak işçi statüleri üzerinden görünür olmaktaydı.⁴⁸

İslam, on yıllık bir gecikmeyle de olsa Fransa'da 1975'in ikinci döneminden itibaren daha görünür bir hâle geldi. Otomobil endüstrisinde, 1983 ve 1985 yılları arasında bir araştırma yürüten sosyolog Gilles Kepel'e göre, işçi sendikalarının taleplerinden biri de Renault fabrikalarında mescit açılmasıydı. Citroën'de de, Aulnay-sous-Bois'da da aynı şeyi talep ediyorlardı. Sonacotra'da 1976 ve 1981 yılları arasında yaşanan uzun anlaşmazlık sırasında, pansiyonlarda mescit talebi zaten vardı. Yani İslam Fransa'da giderek daha görünür hâle gelmeye başlıyordu. Sosyolog, 1973'ün petrol krizinin yaşandığı yıl olduğuna dikkat çekerek, petrol sayesinde zenginleşen körfez ülkelerinin Fransa'daki Müslümanlara yönelik desteğinin de bu dönemde arttığına vurgu yapıyor. Dolayısıyla cami inşasına verilen destek ile petrol üreten ülkelerdeki, özellikle de körfez ülkeleri ve Suudi Arabistan'daki ekonomik patlama arasında aşamalı bir eşzamanlılığa dikkat çekiyor.⁴⁹

İslam'ın yavaş yavaş Fransa'da görünürlüğünün artması ve giderek örgütlü kuruluşların oluşumu 1980'li yıllarla başlarken, 1985-1986 yılları arasında yapılan bir araştırmada ülkede 650 Müslüman derneği olduğu belirtiliyor. Sadece ibadethaneler değil, Müslüman işletmeler de giderek çoğalmaya başlarken, Paris'in 19. Bölgesi gibi göçmen mahallelerinde Müslüman kitapçılar giderek çoğalmaya başlamış, İslami hazır giyim satan dükkânların yanı sıra, 1980'lerin ortalarından itibaren Paris, Marsilya ve diğer şehirlerde de helal kasap dükkânları da açılmaya başlamıştır. Fransa'da namaz da giderek daha görünür hâle gelirken, Bruno Étienne 1980'lerin sonunda "La France et l'Islam" adlı kitabında, Marsilya'da rue du Bon-Pasteur'deki camide olduğu gibi sokakta namaz kılan Müslümanların yol açtığı tartışmalara değinmiştir. İslam, artık tüm bu görünürlük araçları

⁴⁸ Abdelmalek Sayad, *L'Immigration ou les paradoxes de l'altérité*, Edition De Boeck Université, Paris 1991, s.19.

⁴⁹ Gille Kepel, *Les Banlieues de l'islam. Naissance d'une religion en France*, Edition du Seuil, Paris 1991, s. 183.

vasıtasıyla kamusal alanda kendini göstermeye başlarken, Fransa’da bu tarihten itibaren İslam ve Müslümanlarla ilgili tartışmalar ülkenin gündeminde yer edinmeye başlamış, İslam ve Müslümanlarla ilgili konular, ülke gündeminin sürekli ilk sıralarında yer alacak bir duruma evrilmiştir.⁵⁰

3.2. İş Gücü Anlaşması Sonrası Fransa’ya Yapılan Türk Göçü

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden inşa ve sanayileşme sürecine giren Avrupa ülkelerinin iş gücü ihtiyacı öylesine artmıştır ki, Güney Avrupa ve Balkanlardan alınan iş gücü kaynağı yeterli olmamaya başlamıştır. Bunun üzerine Avrupa ülkeleri yönlerini Türkiye’ye çevirmiştir. Türkiye ile ilk iş gücü anlaşması imzalayan ülke 1961 yılında Almanya olmuştur. Almanya ile Türkiye arasında yapılan anlaşma sonrası bu ülkeye Türkiye’den yapılan göç, diğer ülkeler için de örnek teşkil etmiştir. 8 Nisan 1965 tarihinde Türkiye ile Fransa arasında yapılan anlaşma, bu ülkedeki Türk toplumun temellerinin atılmasını sağlamıştır.

Fransa ile Türkiye arasında iş gücü anlaşması imzalanmasıyla daha önce az sayıda olan bu ülkedeki Türk işçi sayısı, kısa sürede büyük artış göstermiştir. İki ülke arasında imzalanan iş gücü göçü sözleşmesi ile Türk işçilerin göçü resmîyet kazanmış, hükümetler göçün resmî yürütücüleri hâline gelmişlerdir.⁵¹

1965 yılında iki ülke arasında yapılan iş gücü anlaşması ile Türklerin Fransa’ya yerleşip çalışmalarının ve hatta Fransız vatandaşlığı elde etmelerinin yolu açılmıştır.⁵²

Bu anlaşma sonrasında Fransa’ya Türk göçü başlamış ve giderek artmıştır. Fransız İstatistik Kurumu’na (INSEE) göre 1968 yılında Fransa’da 7 bin 628 Türk bulunurken, bu rakam 4 yıl sonra 1972’de 7 kat artarak 50 bin 860’a yükselmiştir. Çeşitli kaynaklara göre, 1982 yılında 123 bin 540’a yükselen Türk nüfusu 2020 yılında 700 bini geçmiş durumdadır. Bu 700 binlik nüfusun yarıya yakını da Fransız vatandaşlığını almıştır.⁵³

⁵⁰ Elise Voguet ve Anne Troadec, *Histoire de l’immigration musulmane en France et en Europe*, Diacritiques Éditions, (IISMM), Marsilya/Paris 2019, s.93

⁵¹ *Convention de main-d’œuvre entre la France et la Turqui*, www.legifrance.gouv.fr, Erişim: 17.07.2023.

⁵² Ceran, “XVI. Yüzyılın İlk Yarısında...”, s. 2.

⁵³ Mehmet Ali Akıncı, “La communauté turque de France en 2020”, *La revue France Forum*, Rouen 2020, s.1

4. FRANSA'DA MÜSLÜMAN NÜFUS

Fransız İstatistik Kurumuna (INSEE) göre Fransa'da yaşayan göçmenlerin doğum yerlerini ana hatları ile belirlemek mümkündür. Zira bir göçmen ülkesi olan Fransa'da göçmenlerin önemli bir bölümünü Cezayirliiler oluşturmakla birlikte, Fas ve Tunus gibi ülkelere gelenlerle diğer Müslüman ülkelere gelen göçmenlerin sayısı da küçümsenemeyecek derecededir. Bu açıdan, aşağıda Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü'nden derlediğimiz göçmen istatistiklerini paylaşmak uygun olacaktır.

2021 yılı istatistiklerine göre Fransa'da yaşayan göçmenlerin yüzde 47.5'i Afrika'da, yüzde 33.1'i de Avrupa'da doğmuştur. Cezayir, Fransa'ya en çok göçmen gönderen ülkedir. Göçmenlerin yüzde 12.7'si Cezayir doğumlu olup, Fas doğumlular da yüzde 12'yi oluşturmaktadır. Tunus kökenli göçmenlerin oranı yüzde 8.6 iken, Türkiye kökenlilerin oranı da yüzde 3.6 olmuştur. Müslüman olmayan ülkeler baz alındığında ise yüksek göçmen veren ülkeler arasında yer alan Portekizlilerin oranı yüzde 8.6 iken, İspanyalı göçmenlerin oranı da yüzde 3.5'tir. Dolayısıyla Fransa'daki göçmenlerin yarısının bu 7 ülkeden geldiğini söylemek mümkündür.⁵⁴

INSEE'nin tespitlerine göre Fransa'da 2021 yılında 7 milyon göçmen yaşamaktadır. Bu da toplam nüfusun yüzde 10.3'üne tekabül etmektedir. Bu göçmenlerin 2.5 milyonu yani yüzde 36'sı Fransız vatandaşlığına sahipken Fransız vatandaşı olmayan toplam 5 milyon 200 bin kişi bulunmaktadır. Bu da toplam Fransa nüfusunun yüzde 7.7'sine tekabül etmektedir. Fransız vatandaşı olmayan göçmenlerin 4.5 milyonu Fransa dışında doğmuş geri kalan 800 bini de Fransa'da doğmuş yabancılardan oluşmaktadır.

Yine söz konusu kuruma göre 2021 yılında Fransa'da yaşayan nüfusun doğum yeri ve milliyetine göre dağılımı şu şekildedir:

58 milyon 970 bin kişi Fransa'da doğarken, bunlar içerisinde Fransız uyrukluların sayısı 58 milyon 198 bin olmuştur. Fransa'da ikamet edip ülke dışında doğanların sayısı ise 8 milyon 657'dir. Bunlar arasında Fransız vatandaşı olarak Fransa dışında doğanların sayısı 1 milyon 693 bin iken, daha önce başka bir ülkenin vatandaşı olan ancak Fransız vatandaşlığına geçen ana-babadan Fransa dışında doğanların sayısı da 2 milyon 509 bindir. Fransa dışında doğan yabancıların sayısı da 4 milyon 454 bindir. Dolayısıyla burada göçmen sayısı olarak toplam bir rakam verilecek ise göçmenlerin toplam nüfusunun 6 milyon 964

⁵⁴INSEE
http://www.insee.fr/fr/insee_regions/idf/themes/faits_et_chiffres/fc/numero27.pdf,
10.11.2022).

Île-de-France,

2003,
(Erişim:

bin, Fransız vatandaşı olmayanların sayısının da 5 milyon 226 bin olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Bu rakamların toplamı ise Fransa nüfusunu oluşturmaktadır. Bu rakamlara göre 2021 yılı itibariyle Fransa'nın toplam nüfusu 67 milyon 626 bin civarındadır.⁵⁵ 2023 sonu itibariyle ülkenin toplam nüfusu yaklaşık 68.4 milyona ulaşmıştır. Bu artışın da ağırlıklı olarak göçmen nüfus kaynaklı olduğu tahmin edilmektedir.

Avrupa'da Müslüman nüfusun en çok Fransa'da olduğu düşünülmektedir. Bu konuda net bir bilgi vermekten ziyade tahminler öne çıkarken, gerek Fransa'da gerek diğer ülkelerde bulunan Müslümanların gerçek sayısını tam olarak tespit etmek kolay değildir. Fransa için ise durum daha da karmaşıktır. Zira Fransız yasaları, halkın dinî inançlarına göre sınıflandırılmasını yasaklamıştır. Fakat, bu yasaların eski Cumhurbaşkanı François Hollande döneminde esnetilmesi sonrasında kökeni yansıtan araştırmalar yapıldığı için dini inançlar daha yakın sayılarla tahmin edilebilmektedir.⁵⁶

Yapılan tespitlere göre Fransa'da 2020 yılı itibarıyla 5 milyon 430 bine yakın Müslüman yaşamaktadır. Böylece, Müslümanlar 67.6 milyonluk Fransa'nın toplam nüfusunun yüzde 8'ini oluşturmaktadır. Ülkedeki Müslümanların yüzde 50'si Fransa'da doğarken, geri kalan kesim ise doğduktan sonra Fransa'ya göç edenlerden oluşmaktadır.⁵⁷

Amerikan bağımsız araştırma kuruluşu *Pew Araştırma Merkezi* tarafından yapılan bir incelemeye göre 2050 yılında göç hareketliliğinin durması hâlinde Müslümanların Fransa nüfusunun yüzde 12.7'sini, göçlerin devam etmesi durumunda ise yüzde 18'ini oluşturacağı tahmin edilmektedir.⁵⁸

Avrupa'da en çok Müslümanın yaşadığı Fransa'da bu kişilerin geldikleri ülkeler ise değişiklik göstermektedir. Fransa Ulusal Nüfus Araştırmaları Enstitüsü (INED) demograflarından Michele Tribalat'a göre, Fransa'da yaşayan Müslümanların yüzde 80'ini Kuzey Afrika kökenliler oluşturmaktadır. Bu kişilerin de yüzde 43.2'si Cezayirli, yüzde 27'si Faslı ve yüzde 11.4'ü ise Tunuslulardan oluşturmaktadır. Geri kalan Müslümanların yüzde 9.3'ünü Afrika'nın Batı Sahra ülkelerinden gelenler oluştururken Türk kökenli

⁵⁵ INSEE, Île-de-France, 2003, http://www.insee.fr/fr/insee_regions/idf/themes/faits_et_chiffres/fc/numero27.pdf, (Erişim: 10.11.2022).

⁵⁶ Samuel Laurent - Alexandre Pouchard, *Quel est le poids de l'islam en France?*, Le Monde, (2015), https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/01/21/que-pese-l-islam-en-france_4559859_4355770.html, (Erişim: 05.04.2023)

⁵⁷ Pew Araştırma Merkezi, *L'islam en France - Faits et chiffres*, (2020), <https://fr.statista.com/themes/6482/l-islam-en-france/> (Erişim: 05.04.2023)

⁵⁸ Philippe Berry, *Entre 12 et 18% de musulmans en France d'ici 2050, selon une étude*, 20minutes, (2017), Erişim: 30.11.2022.

Müslümanlar ise ülkede yaşayan Müslümanların yüzde 8.6'sını meydana getirmektedir.⁵⁹ Fransa genelinde Müslümanlar coğrafi olarak Paris, Marsilya, Lyon, Lille gibi büyük şehirler ve çevresinde yoğunlaşmıştır. IFOP'un, *Le Monde*, *Le Point* ve *Europe 1* için gerçekleştirdiği ankete göre ülkede yaşayan Müslümanların ekseriyeti, aile olarak yaşamaktadır.⁶⁰

Fransa'da Müslümanların genel yaş ortalaması, genel halk ortalamasına göre daha gençtir. Örneğin, Fransa'daki Müslümanların yaklaşık yarısı 24 yaşın altındadır. Justin Vaïsse'ye göre Başkent Paris'teki Müslümanlar, 24 yaşın altındaki gençlerin üçte birini temsil etmektedir. Müslümanların büyük çoğunluğunun da şehirlerde yaşadığı kaydedilmektedir. Başkent Paris'in en büyük banliyölerinden Seine-Saint-Denis'da yaşayanların çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktadır.⁶¹ 2013 yılında Seine-Saint-Denis valiliğine atanan Philipp'e Galli, Seine-Saint-Denis'te yaklaşık 700.000 Müslüman olduğunu açıklamıştır. INSEE'ye göre, Muhammed (Mohamed) ismi de 2002 yılında bu departmanda bebeklere verilen en popüler ismi oluşturmaktadır.⁶²

Fransa'da ortalama olma yaşı 28,8 olarak açıklanırken, Müslüman ailelerde kadınların ilk çocuğunu kucağına alma yaşı ise daha erken yaşlarda gerçekleşmektedir. INSEE tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre hem göçmenler arasında hem de ülkedeki en genç anneler arasında Türkiye kökenli kadınlar ilk sırada yer almaktadır. Fransa'nın en genç annelerinin Türkiye doğumlu kadınlar olduğu açıklanmıştır. Yapılan araştırmaya göre Türkiye doğumlu annelerin ilk çocuğuna sahip olma yaş ortalaması 24,3'tür. Bu yaş ortalaması ile 'ithal gelinler'in Fransa'nın en genç anneleri olduğuna dikkat çekilmektedir. Avrupa genelinde en geç yaşta anne olanlar İspanyol ve İtalyan kadınlardır. Bunların yaş ortalaması ise 31,4'tür.⁶³

⁵⁹ Michèle Tribalat, *L'islam en France*, Revue des Deux Mondes, cit. Hors-série, 2004 Lille. s. 28.

⁶⁰ Claude Dargent, Les musulmans déclarés en France : affirmation religieuse, subordination sociale et progressisme politiques, (CEVIPOF) 2003 Paris N.39, s.13

⁶¹ Michèle Tribalat: "L'islam reste une menace", Le Monde 2011, https://www.lemonde.fr/idees/article/2011/10/13/l-islam-reste-une-menace_1587160_3232.html, (Erişim: 11.10.2023).

⁶² INSEE Île-de-France, 2003, http://www.insee.fr/fr/insee_regions/idf/themes/faits_et_chiffres/fc/numero27.pdf, (Erişim: 10.11.2022).

⁶³ INSEE, (2019), 59 000 nouveau-nés en France en 2018 : seulement 12 000 ont une mère de moins de 20 ans , (Erişim: 24.02.2024)

4.1. Cezayirliler

Fransa’da yaşayan Müslümanların oranında olduğu gibi göçmenlerin de büyük çoğunluğunu Cezayir kökenliler oluşturmaktadır. Resmî istatistiklere göre Fransa’da 1,5 milyon Cezayirli yaşamaktadır. Fransa’daki *Institut national d’études démographiques’te* (INED) araştırmacı olarak görev yapan Patrick Simon’a göre 2020 yılında Fransa’daki Cezayirlilerin toplam sayısının, Cezayir asıllı olup, Fransız vatandaşlığı alan ve Fransız vatandaşlığında doğan Cezayirliler de dahil olmak üzere 3 milyonu bulabileceği belirtilmektedir. Ancak Fransa’nın bu açıklamalarının aksine Cezayirli yetkililer, Fransa’daki Cezayirli nüfusun Fransız kaynaklarının verdiğiinden çok daha fazla olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla, Fransa’daki Cezayirlilerin sayısı iki ülke arasında ihtilaf konusu olmaya devam etmektedir. Son olarak Cezayir Cumhurbaşkanı Abdelmadjid Tebboune, 24 Temmuz 2020 tarihinde yaptığı bir konuşmada Fransa’da yaşayan Cezayirli göçmenlerin sayısını 6 milyon olarak açıklamıştır.⁶⁴

Fransa’daki Cezayir kökenli göçmenler seçimlerde de etkin rol oynamaktadır. Ülkede tahminen 1 milyon 400 bin Cezayir asıllı Fransız vatandaşının oy kullanma hakkının bulunduğu tahmin edilirken bu seçmen oranı Cezayirli yetkililerin verdiği Fransa’daki Cezayirli sayısının daha gerçekçi olabileceğini göstermektedir. Bu oy oranı seçimlere katılımın düşük olduğu Fransa’da adayların seçilme şansını yükseltmektedir. Cezayirli seçmen profili genellikle merkez partileri, sosyalist ve az da olsa diğer sol hareketleri destekler durumdadır. Sosyalist veya sol hareketlerin desteklenmesi ideolojik yakınlık olarak değerlendirilmemekte, bu siyasal partilerin göçmenlere özelde de Müslümanlara yaklaşımı sağ veya aşırı sağ partilere göre daha olumlu görünmektedir. Bu durumu değerlendiren adaylar, Cezayirli seçmenin oylarını almak ya da haklarını kısıtlamak için propagandalarını ona göre yapmaktadır. Örneğin, 2022 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sosyalist ve sol partiler göçmenlere daha geniş haklar vaat ederken merkez sağdan cumhuriyetçilerin adayı Valérie Pécresse, Fransızca’da “droit du sol” denilen doğum yerinin Fransa olması hâlinde vatandaşlık hakkı elde etme yasasını iptal etme sözünü dahi verebilmiştir. Hem Valérie Pécresse hem de aşırı sağcı Éric Zemmour ve Marine Le Pen göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişiminin kısıtlanmasının yanı sıra, aile birleşimlerinin de zorlaştırılması gerektiğini savunabilmiştir. Aşırı sağ milliyetçi cephe lideri Marine Le Pen ise biraz daha ileri giderek, örneğin Cezayir’den geleceklere göçün tamamen yasaklanmasını

⁶⁴ *Dzairdaily*, France : y a-t-il 6 millions d’Algériens ? Voici le nombre officiel, [https://www.dzairdaily.com/france-6-millions-algeriens-voici-nombre-officiel/,\(2021\),](https://www.dzairdaily.com/france-6-millions-algeriens-voici-nombre-officiel/,(2021),) Erişim: (24.02ç2024)

istemekle kalmamış, ayrıca göçmenlerin Cezayir'e para transferlerinin yasaklanmasını talep etmiştir. Cezayir'e para gönderilmesi yasağı Sosyalist Parti siyasetçilerinden Arnaud Montebourg tarafından da kabul görmüştür ki, Montebourg Sosyalist Parti'nin sol kanadını temsil eden bir siyasetçi olarak tanınmaktadır.⁶⁵ 2022 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Cezayirliler, partilerin seçim kampanyalarının merkezinde yer alırken, Cezayirli seçmenlerin çoğunluğunun, ikinci tura kalan aşırı sağcı Marine Le Pen ile Emmanuel Macron arasında tercihini Macron'dan yana kullandığı belirtilmektedir.⁶⁶

Fransa'da son olarak 2022 yılında yapılan Milletvekili Genel Seçimlerinde 3 Cezayir kökenli vekil de Ulusal Meclis'e girmeyi başarmıştır.⁶⁷

4.2. Faslılar

Cezayir gibi Fas da eski bir Fransız sömürgesidir. Bugün iki milyondan fazla Faslı kendi ülkelerinin dışında yaşamaktadır ve bunların yaklaşık yüzde 82'si de Avrupa Birliği ülkelerinde ikamet etmektedir. INSEE'nin 2022 verilerine göre Faslı göçmenler 836.400 kişi ile Cezayirlilerin ardından ve Portekizlilerin önünde Fransa'daki en büyük ikinci göçmen nüfusunu oluşturmaktadır.⁶⁸

Ancak Faslı göçmenlerin Fransa'ya göç serüveni Cezayirliler gibi Birinci Dünya Savaşı öncesinde başlamamış, 1960'ların ikinci yarısından sonraki iş gücü göçü ihtiyacı sonrasında gerçekleşmiştir. 1980 yılından sonra Faslı göçmen sayısı sürekli artar olmuştur. Fransa'daki Faslı nüfusun artışı şu şekilde gelişmiştir. Ülkedeki Faslı nüfus 1940 ve 1950'lerde önemsiz bir rakamı ifade eder durumda bulunmakta iken 1946 yılında Fransa'da 16 bin 458, 1954 nüfus sayımlarında 10 bin 734 olduğu açıklanmıştır. Fakat daha sonraki yıllarda Fas kökenli nüfusun daha da artış gösterdiği görülmektedir. 1962'de 33 bine, 1968'de 84 bine, 1975 yılında ise 260 bine yükselmiştir. Ülkedeki Faslı nüfus 1982 yılına

⁶⁵ Soraya Amiri, *Présidentielle. Ni captive ni passive, la diaspora algérienne en France fera entendre sa voix en 2022*, Courrier International, (2021), Erişim: 10 Aralık 2022

⁶⁶ Soraya Amiri, *Présidentielle : les Français d'origine algérienne ont choisi leur camp*, Courrier International, <https://www.courrierinternational.com/article/vu-d-algerie-presidentielle-les-francais-d-origine-algerienne-ont-choisi-leur-camp>, (Erişim: 01.08.2023)

⁶⁷ Ali Aomar, *Qui sont les 9 députés originaires d'Afrique du Nord élus à l'Assemblée nationale française ?*, Observ Algerie, <https://observalgerie.com/2022/06/27/politique/9-deputes-originares-afrique-nord-assemblee-nationale-francaise/>, (Erişim: 11.10.2023)

⁶⁸ Julia Pascual, Entre la France et le Maroc, les frontières de la discorde, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/afrique/article/2023/10/05/entre-la-france-et-le-maroc-les-frontieres-de-la-discorde_6192560_3212.html, (Erişim: 24.01.2023)

gelindiğinde 358 bin 300'e, 1990'da 446 bin 900'e ve 1999 yılında da 522 bin 500'e çıkmıştır.⁶⁹

Bu rakamlara göre Faslıların nüfusu bu yirmi yıl boyunca yıllık ortalama yüzde 15 oranında artış göstermiştir. Yukarıda da bahsettiğimiz son istatistikler bugün itibarıyla Fransa'da 800 binden fazla Faslı bulunduğunu göstermektedir.⁷⁰

Fas kökenli vatandaşlar arasında Fransız vatandaşlığını alarların sayısı da oldukça yüksektir. 1999 yılında Fransız vatandaşlığı alan Faslıların sayısı 222 bin 28 olmuştur. Bu nüfusun 88 bin 66'sı Fransa'da doğmuş, 133 bin 932'si ise Fransa dışında doğmuş olan Faslılardan oluşmaktadır.⁷¹ Avrupa'da bulunduğu ülkenin vatandaşlığını alarlar arasında da Faslılar ilk sırada bulunmaktadır. Avrupa İstatistik Ofisi Eurostat'ın 2023 yılı raporuna göre, 2021 yılında AB çapında 86.200 Fas kökenli kişi, bulunduğu ülkenin vatandaşlığına geçiş yapmıştır. Faslıları Suriyeliler (83.500), Arnavutlar (32.300), Romenler (28.600) ve Türkler izlemektedir.⁷²

Fransa'daki Faslı nüfus Cezayir kökenlilere göre siyasette daha aktif rol oynamaktadır. François Hollande'ın cumhurbaşkanlığı döneminde, 2012 ile 2014 yılları arasında ülkede Kadın Hakları Bakanı ve Hükûmet Sözcüsü olarak görev yapan Najat Vallaud-Belkacem, Fas asıllı bir ailenin çocuğudur. Balkecem, 26 Ağustos 2014 - 10 Mayıs 2017 yılları arasında ise Eğitim Bakanı olarak görev yapmıştır. Fransa Ulusal Meclisinde 2022 Milletvekili Genel Seçimleri sonrası halen 5 Fas asıllı vekil görev yapmaktadır.⁷³

4.3. Tunuslular

Tunus menşeli kaynaklara göre 2016 yılında ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 11'i Tunus dışında yaşamaktadır. 2023 yılı verilerine göre Tunus'un nüfusu 12 milyon 182 bin 992 civarındadır. Tunus Sosyal İşler Bakanlığı'na bağlı Yurt Dışındaki Tunuslular Ofisi (OTE Tunisie) verilerine göre ise, 2022'de yurt dışındaki Tunusluların sayısı 1 milyon 816

⁶⁹ Berriane Mohamed, *Marocains de l'extérieur*, Revue Européenne des Migrations Internationales 2014, s 341-345

⁷⁰ Azziman Omar, *Marocains de l'Extérieur*, Fondation Hassan II, 2003 Rabat, s.219

⁷¹ Omar, *Marocains de l'Extérieur*, s.219

⁷² Majda Benthani, Le360, (2023) <https://fr.le360.ma/societe/les-marocains-en-tete-des-naturalises-dans-lunion-europeenne> (Erişim: 24.02.2024)

⁷³ Ali Aomar, *Qui sont les 9 députés originaires d'Afrique du Nord élus à l'Assemblée nationale française ?*, Observ Algerie, <https://observalgerie.com/2022/06/27/politique/9-deputes-originares-afrique-nord-assemblee-nationale-francaise/>, (Erişim: 11.10.2023)

bin 833'e ulaşmıştır. Bu rakam da, toplam Tunusluların yaklaşık %15,4'ünü karşılamaktadır.⁷⁴

Tunus Dış İşleri Bakanlığı ve Konsolosluk işleri kayıtlarında tespit edilen rakamlara göre Fransa'da 728 bin 94 Tunuslu yaşamaktadır. Sadece Paris'te 238 bin 967 Tunuslu ikamet etmektedir.⁷⁵

Ancak Fransız kaynakları Tunus'un verilerinin aksine ülkedeki Tunuslu sayısını çok daha az açıklamaktadır. Fransız kaynaklarına göre, Fransa'da oturma iznine sahip Tunuslu sayısı 252 bin civarındadır. Tunusluların Fransa'da Fas ve Cezayirlilerden sonra üçüncü en büyük Müslüman göçmen grubunu oluşturduğu belirtilmektedir. Fransa'da oturma iznine sahip Tunusluların ortalama yaşı ise 25 ile 54 arasındadır.⁷⁶

4.4. Sahra Altı Afrikalılar

Fransa'ya Sahra Altı Afrika ülkelerinden gelenlerin oranı da önemli yer tutmaktadır. David Lessault ve Cris Beauchemin'in, yıllık göçmen girişleri ve göçmen nüfusunu araştırarak yaptıkları analizde, Sahra Altı Afrika'dan gelen göçün, son yıllarda artış göstermesine rağmen, Fransa'ya veya Avrupa'ya gelen toplam göçün hala küçük bir azınlık oluşturduğu görülmektedir.

Fransa'da yapılan 1962 nüfus sayımına göre Sahra Altı Afrika ülkeleri menşeli insanların sayısı 20.000 civarında iken bu sayının 2004'te 50.000'e ulaştığı nakledilmektedir. Yani yaklaşık 40 yılda 27 kat artmıştır. Artış hızı olağanüstü gözükse de, genel göçmen kökenliler arasındaki oranı hâlâ düşük seviyede kalmaktadır. Sahra Altı Afrika'dan gelen göçmenler, 2004 yılında Fransa'daki tüm göçmenlerin onda birinden biraz fazlasını temsil ederken(%12) Kuzey Afrikalılardan ya da Avrupalılardan üç kat daha az sayıdadırlar. Sahra Altı Afrika'dan gelen göç dalgası Kuzey Afrika'dan gelenlerin aksine Fransa'nın daha sonraları karşılaştığı bir durum olup göçmenler oranındaki değişikliğe katkısının oranı azdır.⁷⁷

⁷⁴ Mohsen Tiss, (2023), *En 2022, le nombre des Tunisiens à l'étranger a augmenté de 4,9 %*, 2023 <https://www.leconomistemaghreb.com/2023/02/28/en-2022-le-nombre-des-tunisiens-a-letranger-a-augmente-de-49/>, Erişim: 02.12.2023

⁷⁵ Leaders, (2016), *Ces Tunisiens dans le monde: Qui sont-ils? Où résident-ils?*, 2016, <https://www.leaders.com.tn/article/19702-ces-tunisiens-dans-le-monde-qui-sont-ils-ou-resident-ils>, Erişim: 24.01.2023

⁷⁶ Hanen Briki Bejaoui, (2022), *252 mille est le nombre de tunisiens détenteurs d'un titre de séjour en France*, 2022, <https://www.francetunisieinfo.com/252-mille-est-le-nombre-de-tunisiens-detenteurs-dun-titre-de-sejour-en-france/> (Erişim: 02.02.2024)

⁷⁷ David Lessault ve Cris Beauchemin, Les migrations d'Afrique subsaharienne en Europe : un essor encore limité *Population & Sociétés* 2009,N° 452), s. 1-4.

Sahra Altı Afrika ülkeleri arasında en yoğun nüfusu oluşturan üç ülke bulunmaktadır. Fransa'nın Afrika'nın bu kesiminden en yoğun göçü eski sömürgeleri, Senegal, Fildişi Sahilleri ve Mali'den almıştır. OECD raporlarına göre, 2022 yılı itibarıyla Senegal doğumlu 160 bin, Fildişi Sahili doğumlu 145 bin ve Mali doğumlu 100 bin civarında göçmen Fransa'da yaşamaktadır.⁷⁸

4.5. Türkler ve Türklere Ait İslami Kuruluşlar

Fransa ile Türkiye'nin ilişkileri her ne kadar çok eskiye dayansada, bu ülkeye göç eden yüzbinlerce Türk'ün varlığı iki ülke ilişkilerinin farklı bir noktaya evrilmesinde önemli rol oynamaktadır. Osmanlı Devleti döneminde savaş meydanlarında başlayan ilişki,⁷⁹ 16. yüzyılda Fransa Kralı I. Fransuva'nın Almanlar tarafından esir edilip, annesinin Osmanlı Sultanı Kanuni Sultan Süleyman'dan yardım istemesi ile farklı bir boyuta yükselmiştir. Sultan Süleyman Fransa'ya himaye vermiş ve I. Fransuva Alman esaretinden kurtulmuştur. 1536 yılında Osmanlı Devleti'nde Fransa'ya ayrıcalıklar tanıyan bir anlaşma imzalanmış ve Fransa ile Osmanlı ilişkileri savaş alanından çıkarak iş birliği ve ticaret üzerine oturmuştur. Tarihi savaş ve ikili anlaşmalarla dolu olan bu iki ülke arasında 1965 yılında imzalanan iş gücü anlaşması ise iki ülke ilişkilerini farklı bir boyuta taşımıştır. Anlaşma sonrası Fransa'ya göç eden Türklerin sayısında hızlı bir artış yaşanırken, Fransa Türkiye dışında, cumhuriyet sonrası yaşanan göç dalgalarında en yoğun Türk toplumunun yaşadığı ikinci ülke konumuna yükelenmiştir.⁸⁰

Fransız İstatistik Kurumu INSEE'ya göre ülkedeki Türkiye kökenlilerin sayısı 2020 yılında 700 bini geçmiş durumdadır. Bu 700 binlik nüfusun yarıya yakını da Fransız vatandaşlığını almıştır.⁸¹

Fransa'daki Türkiyeliler, Fransız medyası tarafından “dinlerine ve ülkelerine bağlı, ancak Fransa'da yaşayan insanlar” olarak tarif edilmektedir. Ayrıca Fransa'daki Türk toplumu diğer toplulukların aksine kendi aralarında evlenen bir göçmen topluluğu olarak dikkat çekmektedir.⁸²

⁷⁸ OECD, Les émigrés ivoiriens, maliens et sénégalais dans les pays de l'OCDE : un tour d'horizon, (2022), <https://www.oecd.org/fr/migrations/mig/Les-emigres-ivoiriens-maliens-et-senegalais-dans-les-pays-de-l-OCDE-un-tour-d-horizon-NIDM-7-2022.pdf>

⁷⁹ Victor Arnaud, Le Prince Dgem, *Chronique Dauphinoise du XVe Siècle*, Bibliothèque Nationale de France, s. 2-3.

⁸⁰ Ceran, *Türk-Fransız İlişkileri*, s.391.

⁸¹ Akıncı, “La communauté turque de France en 2020”, s.1

⁸² Causeur, *Enquête: qui sont les Turcs en France?*, 28 Nisan 2021.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yurt Dışı İşçi Hizmetleri (YİH) 2018 yılı raporunda Fransa'daki Türklerin sayısı 132 bin 100'ü erkek, 117 bini de kadın olmak üzere toplamda 249 bin 100 olarak verilmiştir. Bu sayıya Fransız vatandaşlığına geçen Türkler dahil edilmemiştir. Buna karşılık, 31 Aralık 2018 tarihi itibarıyla Türkiye'nin Fransa'daki başkonsolosluklarında kayıtlı bulunan Türklerin (çiftte vatandaşlar dâhil) sayısı 719 bin 83 olduğu belirtilmektedir.⁸³

Anadolu Ajansı, 14 Mayıs 2023 tarihinde Türkiye'de yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimleri için Fransa'da oy verecek olan Türk seçmenlere ilişkin verdiği bir haberinde, Fransa'daki Türklerin sayısını “yaklaşık 800 bin” olarak naklederken Türkiye'deki seçimlerde oy kullanma hakkı olanların sayısını da 397 bin olarak açıklamıştır.⁸⁴

Fransa'daki Türklerin dinlerine ve geldikleri ülke olan Türkiye'ye bağlılıklarına daha önce değinmiştik. Şimdi de Fransa'da Türkler tarafından oluşturulan dinî kuruluşlar hakkında bilgi vermeye çalışalım. Fransa'da Türk nüfusu veya Türk kökenlilerin çoğunluğu Müslüman olup, Paris, Strasbourg, Lyon ve Mulhouse çevresinde yoğunlaşmıştır. Bu Türk nüfus dinî ihtiyaçlarının görülmesi için camilerle dinî eğitim-öğretim merkezleri açmışlar, kendi kültürlerini de bu merkezlerde diri tutmaya çalışmışlardır. Türkler arasında en çok cami ve camilere bağlı eğitim merkezi bulunan kuruluş, Diyanet İşleri Başkanlığı ile iş birliği halinde çalışan Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'dir (DİTİB). Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'nden sonra Millî Görüş Teşkilatları gelmektedir. Millî Görüş teşkilatları Fransa'da Millî Görüş İslam Konfederasyonu (CIMG) adı altında bir çatı dernekte toplanmıştır. CIMG, Paris, Doğu Fransa, Alpes, Lyon, Güney Fransa ve Güney Batı Fransa olmak üzere 6 bölge başkanlığına sahiptir. Camiler bulundukları bölge başkanlığına bağlı olarak hizmet vermektedirler. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'ne bağlı 214 ve Fransa Millî Görüş İslam Konfederasyonu'na bağlı ise 56 cami hizmet vermektedir.

Tahminlere göre Fransa genelinde toplamda 2.600 cami veya mescit bulunmaktadır. Dolayısıyla Fransa'daki camilerin ortalama olarak yüzde 10'u Türkiyeli Müslümanlar tarafından işletilmektedir. İmamların büyük çoğunluğu Türkiye'de İslami eğitimlerini almıştır. Bununla birlikte son zamanlarda Fransa'da doğup eğitimlerini yine Türkiye'deki yüksekokullarda alan imamlar da bulunmaktadır. Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, DİTİB

⁸³ YİH Raporu, YİH 2018 YILI RAPORU, *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*, (2018), s.206.

⁸⁴ AA, *Les Turcs de France sont appelés aux urnes*, 2023, <https://www.aa.com.tr/fr/monde/les-turcs-de-france-sont-appel%C3%A9s-aux-urnes-/2884806>

camilerinde görev yapan imamıları DİTİB'in isteği üzerine, yine çok az da olsa Millî Görüş Federasyonu'nun isteği üzerine atamaktadır. Ancak Fransa'dan din görevlisi olarak vize alınamamaktadır.⁸⁵ Fransa'daki camiler ve camilere bağlı olarak hizmet veren eğitim merkezleri kendi finansmanlarını üyelerinin aidatları ve bağışları ile sağlamaktadır.

4.5.1 Fransa Diyanet İşleri Türk İslam Birliği

Fransa Diyanet İşleri Türk İslam Birliği DİTİB (Union Turco Islamique des Affaires Religieuses en France) 1986 yılında kurulmuştur. Temel amacı Fransa'daki Müslümanların manevi ve dinî ihtiyaçlarını gidermeye yönelik hizmet vermektir. DİTİB kendisini, Türkiye'den Fransa'ya göç etmiş işçilerin öncülüğünde faaliyet gösteren, Fransa'daki Müslüman topluma hizmet etmeye çalışan bir STK olarak tanımlamaktadır. İlk işçilerden sonra zamanla Türk toplumunun Fransa'daki sayısı arttıkça artan sayı ile paralel bir şekilde DİTİB'in dernek sayısı da çoğalmıştır. Nitekim DİTİB'in, fiili ve hukuki olarak bağımsız olan 250 dernekle beraber çalıştığı belirtilmektedir.

DİTİB'e göre, "Bugün Fransa'nın asli birer parçası hâline gelen Müslüman toplumun her bir ferdi, manevi ve dinî ihtiyaçları için DİTİB merkezlerinin kapısını çalabilir". İhtisaslaşmış din görevlileri ile toplumun dini bilgi ihtiyacını giderdiğini belirten kuruluş, aynı zamanda sosyal faaliyetler de yaptıklarını nakletmektedirler.

DİTİB kendi vizyon ve misyonunu "*DİTİB çoğulcu, hür ve demokratik sistemi, farklı dinlere ve kültürlere mensup kişilerin bir arada uyum içinde yaşamalarının teminatı olarak görür.*" şeklinde tanımlamaktadır. Dünya barışına, insan haklarına ve sosyal dayanışmaya duyarlılığın yanı sıra, Fransa toplumundaki dinî ve kültürel farklılıkları daha iyi bir dünya için bir zenginlik olarak görmektedir⁸⁶.

DİTİB belirli sosyal sorunlara ilgisiz kalmamaktadır. Örneğin ırkçılığın, hoşgörüsüzlüğün, İslamofobinin ve ayrımcılığın her çeşidine karşı çıkarak kesin bir tavır almaktadır. Fransa ve Avrupa Birliği yasalarını, Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesini kabul etmeyi ve onlara titizlikle uymayı temel ilke olarak benimsemesine rağmen politik faaliyetlerde bulunmamaktadır.

DİTİB misyonunu; İslam'a ilgi duyanlara, Fransa'da yaşayan Türk toplumuna ve diğer Müslümanlara İslam dini ile ilgili konularda yardım etmek, bilgilendirmek, onlara

⁸⁵ William Audureau, (*Que pèse vraiment la Turquie dans l'islam de France?*, Le Monde 2020, https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2020/11/05/que-pese-vraiment-la-turquie-dans-l-islam-de-france_6058644_4355770.html)

⁸⁶ DİTİB, *Amaç ve Hedefler*, <https://www.ditibparis.fr/hakkimizda-qui-sommes-nous/amac-ve-hedefler/>, (Erişim: 01.06.2023).

rehberlik etmek olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, Müslümanların ibadet, eğitim, sosyal ve kültürel faaliyetler için gerekli mekânları, araç ve gereçleri temin etmelerinde, Fransa’da vefat etmiş Müslümanların cenazelerinin memleketlerine gönderilişinde ve defin işlemlerinde üyelerine yardımcı olmaktadır. Derneklerin üyeleri arasında kaynaşmayı geliştiren geleneksel bayramlar, dinî kutlamalar, kültürel ve sportif faaliyetler gibi ortak faaliyetlerin gerçekleşmesine yardım edilmektedir.⁸⁷

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, Avrupa’daki Türk işçilerinin dinî ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla Türkiye’den bu ülkelere görevli olarak imam göndermek üzere ilgili ülkelerle anlaşmalar yapmıştır. Fransa ile ilgili anlaşma 1991 yılında yapılmış ancak görevlendirmeler dinî hizmetler için değil kültürel hizmetler adı altında gerçekleşmiştir. Zira Fransa’da din adamının hükümet ile bir bağlantısının olmaması gerekmektedir. Dolayısıyla imamlar konsolosluklardaki Kültür Ataşeliklerine bağlı olarak çalışmaktadır. Camilerin ihtiyaç ve imkânlarına göre değişse de Fransa’da DİTİB camilerinde ikamet izniyle görevli bulunan imam sayısı 200 civarındadır.⁸⁸ Yurt dışında görevlendirilen imamların Türkiye’deki maaşları ve sigortaları aynen devam ederken, yurt dışı görevleri için de aylık bir ücret verilmektedir.

4.5.2. Fransa Millî Görüş İslam Konfederasyonu

Fransa Millî Görüş İslam Konfederasyonu (Confédération Islamique Millî Görüş CIMG), DİTİB’den sonra Türkiye kökenliler tarafından kurulan en yaygın ikinci sivil toplum kuruluşu konumundadır.

Her ne kadar Fransa’da, Fransa Millî Görüş İslam Konfederasyonu’nun resmen kuruluşu 1995 yılında İslam Toplumu Millî Görüş (Communauté Islamique du Millî Görüş / CIMG) isimli kuruluş ile başlamış gibi görünse de Türk işçilerinin ilk geldiği günden beri resmî olmasa da Millî Görüş adı altında pek çok cami faaliyet göstermiştir. 1995 yılında bir çatı örgütlenmesine gitme ihtiyacı doğmuş, böylece bölgesel kurumlaşma gerçekleşmiştir. CIMG, merkezi Almanya’da bulunan İslam Toplumu Millî Görüş (IGMG) isimli teşkilatın Fransa hizmetlerini yürüten bir kuruluştur.⁸⁹

Millî Görüş’e bağlı camiler 1976-1978 yılları arasında kurulmaya başlamıştır. Teşkilat önce 20 Şubat 1987 tarihinde Paris’te “Tendance Nationale Union Islamique en France / TNUIF” ismiyle resmen kurulmuştur. Daha sonra 30 Haziran 1996 tarihinde ismini

⁸⁷ DİTİB, *Amaç ve Hedefler*, <https://www.ditibparis.fr/hakkimizda-qui-sommes-nous/amac-ve-hedefler/>, (Erişim: 01.06.2023).

⁸⁸ Hakim El Karoui, (2018), *La fabrique de l’islamisme, Institut Montaigne*, 2018, s.354-355.

⁸⁹ CIMG, *Brochure De Présentation, İslam Toplumu Milli Görüş*, 2020. s. 16-17

Institut des Musulmans de France olarak değiştirmiştir. 29 Ekim 1998 tarihinde ise Union Europeenne pour la Construction et le Soutien des Mosques / Avrupa Cami Yapma ve Yaşatma Derneği olarak isim değişikliği yapılmıştır. Konfederasyonun kuruluşu ile bu dernek konfederasyona bağlı cami ve diğer emlak hizmetlerini yürüten bir kuruma dönüşmüştür.

İşte bu ihtiyaçtan hareketle 1995 yılında İslam Toplumu Millî Görüş (CIMG) teşkilatı kurulmuştur. Yeni kurulan örgüt, projelerini “dönemin ekonomik ve siyasi koşullarına göre şekillendirerek ve dönemin toplum gerçeklerini merkeze alarak planlamıştır” şeklinde tanımlamıştır. Kuruluş, günümüzde cami derneklerinin yanı sıra teşkilata bağlı toplamda 300’den fazla eğitim, kültür, spor ve yardımlaşma derneğinin bulunduğunu bildirmiştir.⁹⁰

4.5.3. Fransa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu

Fransa’daki Fransa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu (Fransa Türk Federasyon) isimli kuruluş Milliyetçi Türklerin oluşturduğu dinî hizmet verme amacı olmayan ancak Türk kültür ve geleneklerinin Fransa’da yaşatılmasını hedefleyen bir kuruluştur. Fransa Türk Federasyon’u ülkedeki diğer ülkücü derneklerin bir araya gelerek oluşturduğu bir federasyondur. Fransa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu (Fransa Türk Federasyon) 1995 yılında resmi olarak kurulmuştur.

Federasyon, Türkiye ve Türklerin tanıtılması, mutfak ve yaşayış kültürlerinin tanıtımı, spor faaliyetleri, insani yardımlaşma faaliyetleri yapmaktadır. Türk Federasyonu kendi tanıtımını yaparken şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Türklerin yaşadıkları ülkelerin kanunları çerçevesinde, kimlik bunalımına düşmeden, her türlü demokratik haklarını kullanmasını, yönetimlere iştirak etmelerini (mahalli idareler, yabancılar meclisi gibi) sağlamak ve vatandaşlık haklarının alınması konusunda gerekli teşvik ve çalışmaların yapılması, faaliyetleri arasındadır*”.⁹¹

Fransa Türk Federasyon’u diğer kardeş Türk kuruluşları ile gençlerin suça sürüklenmemesi, uyuşturucu ve alkol gibi bağımlılıktan uzak tutulması için ortak çalışmalar yaptıklarını da belirtmektedir. Ayrıca Federasyon, görevleri arasında Türkiye’nin dışarıda tanıtılması ve yaşanılan ülke Fransa’nın da yine Türkiye’de tanıtılmasının amaçlandığı kaydedilmektedir.

⁹⁰ CIMG, *Qui sommes-nous?*, <https://cimgfrance.fr/index.php/qui-sommes-nous>, (Erişim: 02.06.2023).

⁹¹ Türk Federasyon, <https://www.turkfederasyon.com/icerik/fransa-turk-federasyon>, (Erişim: 23.05.2023).

Dernek kendi tanıtımında “Türkiye dışında doğan ve yetişen genç kuşaklara, büyük Atatürk’ün temellerini attığı Türkiye Cumhuriyeti’nin önemini ve güzelliğini öğretir.” ifadelerine de yer vermektedir.⁹²

II. BÖLÜM

FRANSA’NIN İSLAM POLİTİKASI

1. Fransa’da Din Devlet İlişkisi

Fransa, uzun yıllardır Katolik kilisesine merkezlik yapan ülkelerin başında gelen ve konumu itibariyle kilise - devlet işlerini birbirinden ayıran ilk ülkedir. Daha 5. yüzyıldan itibaren Katolikliği kabul etmiştir. Bu, Kral I. Clovis’in 496 yılında vaftiz edildikten sonra tüm ahalisiyle birlikte Katolikliği kabul etmesiyle gerçekleşmiştir. Fransa bu hâliyle hem kralı hem de tüm ahalisiyle birlikte Hristiyanlığı (Katolikliği) kabul eden ilk ülke olarak Papalık tarafından *kilisenin büyük kızı* (Fille aîné de l’Église) olarak ilan edilmiştir. Kral I. Clovis ise *kilisenin tek çocuğu* diye tanımlanmıştır. Kral VIII. Charles’ten itibaren de Fransa kralları, *kilisenin büyük oğlu* (Fils aîné de l’Église) olarak sıfatlandırılmışlardır. Hatta 1300’lü yıllarda 8 Fransız papalık yapmış, Avignon kenti de o yıllarda papalık merkezi olmuştur. Böylece papalık ve Fransa birbirinden ayrılmaz duruma gelmiştir. Bu konumundan dolayı papalık tarafından Fransız kralları, “*en iyi Hristiyan majesteler*”, Fransız halkı da “*Tanrı tarafından seçilmiş bir halk*” diye sıfatlandırılmıştır.⁹³

Kilise ve devlet ayrımı, bir yönüyle din-devlet işleri ayrımı şeklinde de ifade edilmektedir. Fransa’nın bu şekilde din- devlet/kilise devlet işlerini birbirinden ayırmasının

⁹² Türk Federasyon, <https://www.turkfederasyon.com/icerik/fransa-turk-federasyon>, (Erişim: 23.05.2023).

⁹³ Ömer Çaha, “Fransız Lâikliğinde Yeni Evre: Kato-Laisizmden İslâm Karşıtlığına Laikliğin Fransa’daki Evrimi”, *Liberal Düşünce Dergisi*, (2011), s. 31-32.

elbette ki tarihî sebepleri de bulunmaktadır. Fransa’da Katoliklerle Protestanlar arasındaki mezhep savaşları neredeyse 40 yıl sürmüş, Katolik idare Protestanlara uzun süre baskı uygulamıştır. Fransa’da Protestanlar, Huguenotlar olarak bilinmektedir. Bu Protestanlar Calvinist Protestanlardır. Tam olarak 36 yıl süren bu iç savaş ancak 13 Nisan 1598 tarihinde ilan edilen Nantes Fermanı (L’édit de Nantes) ile sonlandırılmıştır. Nantes Fermanı da kendisi bir Huguenot olup Fransa Kralı olabilmek için Katolikliğe geçen IV. Henri tarafından ilan edilmiştir. Fransa’daki din (Katolik-Protestan) savaşlarında Aziz Bartalmay Yortusu Katliamı (Massacre de la Saint-Barthélemy), bir dönüm noktası olmuştur. Tüm Fransa’da tahminlere göre en az 5 bin olmak üzere yaklaşık 30 bin kişinin öldüğü katliam, Aziz Bartalmay Yortusu arifesine denk geldiği için bu isimle anılmıştır. Katliam her ne kadar Paris’te başladı ise de tüm Fransa’ya yayılmış, sadece Paris’te en az 3 bin kişi ölmüştür.⁹⁴

1789 Fransız Devrimi, tüm dünyada din-devlet işlerinin birbirinden ayrılması, siyasi ve kamusal alanların herhangi bir kiliseye (dine) bağlı kalınmadan düzenlenip idare edilmesi gibi önemli bir ilkeyi getirmiştir. Devrim ile birlikte Fransa’nın siyaset ve kamu idaresi daha önce bağlı bulunduğu Katolik kilisesinden ayrılmıştır. Ayrıca insan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ilan edilerek, toplumsal düzeni bozmadığı müddetçe, herkesin din ve düşünce özgürlüğüne sahip olduğu, bunun herhangi bir endişeye gerek kalmadan sağlandığı bildirilmiştir. Bu bildirgenin 11. maddesi inanma özgürlüğünün yanı sıra, bu inancın özgürce başka insanlara gösterilebileceğini de teminat altına almıştır.⁹⁵

Fakat 1789 devriminin İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi’ne rağmen ülkede kargaşalar durmamış, din devlet işlerinin birbirinden ayrılmasına rağmen devrim içinde devrimler gerçekleşmiş ve bunun üzerine 1905 yılına gelindiğinde Fransa’da, tam “Laiklik (Laïcité)” ilkesine geçilmiştir. Fransız anayasasının ilk maddesi Fransa’nın laik olduğunu belirlemiştir. Bu maddede “Fransa bölünmez, laik (laïque), demokratik ve sosyal bir cumhuriyettir. Köken, ırk veya din ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşların kanun önünde eşitliğini sağlar.” hükmü yer almaktadır.⁹⁶

⁹⁴ M. Holt, *The French Wars of Religion, 1562–1629*, Cambridge University Press, 2005, s.76-98.

⁹⁵ *Constitutionnel Conseil Déclaration des Droits de l’Homme et du Citoyen de 1789*, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/declaration-des-droits-de-l-homme-et-du-citoyen-de-1789>, (Erişim: 02.01.2023).

⁹⁶ *Constitution de la République Française, Constitution de la République française*, <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>, (Erişim: 20.01.2023).

2. Din-Devlet Ayrılık Yasası (1905)

9 Aralık 1905 tarihinde çıkarılan Ayrılık Yasası (La Loi de Séparation) ile Fransa ile Katolik kilisesi birbirinden tamamen ayrılmıştır. Tabii ki bu ayrılıkta her zaman olduğu gibi istisnalar söz konusu olmuştur. Fakat bu yasa, hem kilisenin hem de devletin iş, görev ve çalışmalarını yasalarla çizip sınırlaması bakımından özel bir önem taşımaktadır. Ayrılık Yasası'nın ilk maddesi, *“Cumhuriyet vicdan özgürlüğünü garanti eder. Kamu düzeninin yararına aşağıda getirilen kısıtlamalar kapsamında ibadetin özgürce icra edilmesini garanti eder.”* şeklindedir. İkinci maddesi ise *“Cumhuriyet hiçbir inancı (kült/culte) kabul etmez (tanımaz), maaş vermez veya sübvans e etmez. Sonuç olarak, bu yasanın yayımlanmasını takip eden 1 Ocak tarihinden itibaren, inançların icra edilmesi için devlet, bakanlıklar ve belediyelerin bütçelerinden yapılan harcamalar kaldırılacaktır.”* şeklinde olup, bu ayrılığın din adamlarının maaşlarının devlet tarafından ödenmesini de yasaklamıştır.⁹⁷

1905 sonrasında, bu yasadan önce kurulan ve Fransa'da bulunan Katolik, Protestan ve Yahudi mabetlerin mülkiyeti Fransız devletinin kontrolüne geçer. Ancak Fransız devleti (cumhuriyet) bu mabetlerin kullanımını ilgili dinî cemaatlere verir. Bu mabetler ve diğer dinî mekânlar Fransız Cumhuriyetinin “kültürel varlıkları” olarak hem merkezî hükümetin hem de yerel yönetimlerin koruması ve bakımına verilir. Yani her ne kadar yasa devletin hiçbir inancı sübvans e etmeyeceğini hükme bağlasa da, devlet Katolik, Protestan ve Yahudilik kültürüne ait ibadethane ve müesseseleri “kültürel varlık” adı altında sübvans e etmektedir. Ömer Çaha'ya göre, devlet tüm inançları sübvans e etmeyeceğini açıklamasına rağmen, sübvans e etmesini yasanın çıktığı dönemde Fransa'da İslami bir mabet olmaması sebebiyledir. Müslümanlara herhangi bir destek verilmemesini Müslümanların doğal olarak mağduriyete uğraması olarak tanımlamıştır. Bugün Fransa'da bulunan büyük küçük 2000'den fazla cami ve mescidin hiçbirine devlet yardımı yapılmadığını belirtmektedir.⁹⁸ Çaha, ayrıca 1905 Ayrılık Yasası'nın çıktığı dönemde Fransa topraklarında olmayan Alsace-Moselle Bölgesinde Müslümanlar hariç din adamlarının maaşlarının devlet tarafından verildiğini de belirterek ayrımcılığa dikkat çekmiştir.

Bir başka istisna da Fransa'nın bazı bölgelerinin ve kolonilerin bu yasadan muaf tutulmasında görülür. 1871-1919 yılları arasında Alman toprakları içinde kalıp Birinci

⁹⁷ *La Loi de Séparation 1905, Loi du 9 décembre 1905 concernant la séparation des Eglises et de l'Etat*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000508749>, (Erişim: 04.02.2023).

⁹⁸ Ömer Çaha, “Fransız Lâikliğinde Yeni Evre: Kato-Laisizmden İslâm Karşıtlığına Laikliğin Fransa'daki Evrimi”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 2011, s.35

Dünya Savaşı sonrasında Fransa'ya geçen Alsace-Moselle bölgesi, bu yasanın dışında tutulmuştur. Strazburg, Metz ve Nancy gibi önemli kentlerin bulunduğu bu bölgede Katolik, Luteryan, Kalvinist ve Yahudi din adamlarının maaşları devlet tarafından ödenmektedir. Okullarda bu dört inançla ilgili dersler din adamları tarafından verilmekte, Katolik papazlar bu bölgede papanın önerisiyle cumhurbaşkanı tarafından atanmakta, kamu okullarında haç ve İsa kabartmaları yaygın olarak yer almakta olup Strazburg Üniversitesinde bu dört inanca göre eğitim veren teoloji bölümleri bulunmaktadır.⁹⁹

2023 yılının ilk döneminde yaptığı bir araştırmayı yayımlayan Fransa Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (INSEE), Fransa'da 18-59 yaş aralığında bulunan insanlar arasında Katolikliğin ilk sırada geldiğini tespit etmiştir. INSEE bu tespitini 2019-2020 yılları arasında yaptığı bir anket çalışması sonrasında belirlemiştir. Buna göre bu yaş arasındaki Fransızlar yüzde 29 oranında Katolik'tir.

Aynı araştırmaya göre Fransa'nın nüfusunun yüzde 10'unu da Müslüman teşkil etmektedir. Geriye kalan yüzde 10'luk kesimse başka bir dinî inanca sahip bulunmaktadır. INSEE'nin bu tespiti, Fransa'nın İslam'ın "içine battığı" iddiası ile seçimlerde yüksek oy alabilen aşırı sağcı ve İslamofob Eric Zemmour ve Marine Le Pen'in iddiaları ile çelişmektedir. Aynı araştırmada Fransa'da herhangi bir dinî inanca sahip olmayanların oranı da yüzde 45'ten yüzde 51'e çıkmıştır. Göçmen nüfus arasında ise herhangi bir dine inanmadığını söyleyenlerin oranı da yüzde 3 artarak yüzde 30'a yükselmiştir.

Bu araştırma ülkedeki çeşitli dinlere mensup insanların dinî yaşamları hakkında da bilgi vermektedir. Dolayısıyla araştırma, Müslümanların dinî yaşamları ile ilgili de bazı önemli bilgiler içermektedir. Buna göre Fransa'da Müslümanların yüzde 75'i ramazan ayında oruç tuttuklarını ve teravih namazı kıldıklarını ifade etmişlerdir.

Özellikle Fransa'da büyük tartışmalara ve yasaklamalara neden başörtüsü takan kadınlarla ilgili ilginç bilgilere yer veren araştırmaya göre, 18-49 yaş arası Müslüman kadınların yüzde 26'sı başörtüsü taktığını söylerken, başörtülü 10 kadından 9'u ise başörtüyü her zaman taktığını bildirmiştir. Başörtülü olma, birinci kuşak Müslüman kadınların yüzde 36'sını, ikinci kuşağın ise yüzde 17'sini kapsamaktadır.¹⁰⁰

⁹⁹ Çaha, *Fransız Lâikliğinde Yeni Evre*, s.36.

¹⁰⁰ "Fransa'nın Nüfus İstatistikleri ve "Büyük Yer Değiştirme Teorisi", *Perspektif*, <https://perspektif.eu/2023/03/31/fransanın-nufus-istatistikleri-ve-buyuk-yer-degistirme-teorisi/> (Erişim: 31.03.2023).

Araştırmanın ulaştığı bir başka ilginç sonuç ise ailesi dindar olan din mensupları arasında çocukların da dindarlığının en yüksek olduğu grubu Müslümanlar oluşturmaktadır. Müslüman ebeveynler tarafından yetiştirilenlerin yüzde 91'i kendisini Müslüman olarak ifade ederken, bu oran Yahudilerde yüzde 84'te kalıyor. Katolik ailelerde ise ebeveynler tarafından yetiştirilenlerin sadece yüzde 67'si Katolik olduklarını ifade etmiş durumdadır.¹⁰¹

3. Fransa'da Müslümanların Kurumsal Temsilciliği

Fransa'da Müslümanların temsili için 1980 yılından itibaren hükümetler, bir çatı kuruluş oluşturma gayesi taşırken, bu noktada atılan adımlar ve tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Fransa'da hükümetlerin, 1905 yasası kapsamında dine müdahale hakkı olmamasına rağmen yine de ülkede yaşayan Müslümanları şekillendirme çabası içerisinde oldukları görülmekte, bu maksatla çatı bir temsil kuruluşu oluşturma çabaları dikkat çekmektedir. Hükümetlerin bu düşüncesi 1990 yılında pratiğe dönüşürken, dönemin İç İşleri Bakanı Pierre Joxe'un girişimleriyle, Türkiye, Cezayir, Fas, Tunus ve Senegal gibi farklı kökenlere sahip 15 Müslüman kuruluş bir araya getirilerek Fransa'da Müslümanların ilk çatı kuruluşu; Fransa İslam Düşünce Konseyi (CORIF) kurulmuştur. Devletin resmî temsil amacıyla kurdurduğu CORIF, kısa sürede ülkede yaşayan Müslümanların birçok problemini gündemine almış ve Müslümanlar için belediye mezarlıklarında alan oluşturulmasından, okullarda helal yemek imkânı sunulmasına kadar birçok meselede önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. Ancak ülkedeki İslam'ın kontrol altına alınması amacıyla kurulan CORIF üzerindeki baskıyı yeterince inşa edemeyen hükümet, kuruluşun başkanı Mohamed Zeïna'ya göre siyasi nedenlerden ötürü ülkedeki Müslümanların ilk çatı örgütünü kapatmıştır.¹⁰²

Ülkede Müslümanların ilk devlet tarafından tanınan temsilcisi olan CORIF'in kapatılması sonrası da hükümetlerin yeni bir temsilci kuruluş oluşturma çabaları devam etmiş, 2003 yılında bu çalışmalar ikinci kez Fransa İslam Konseyi'nin (CFCM) kurulması ile pratiğe dönüşmüştür. 2003 yılında Jacques Chirac'ın Cumhurbaşkanlığında, dönemin İç İşleri Bakanı Nicolas Sarkozy, Müslümanlar tarafından başkanı seçilen, ülkedeki cami sayısı kadar üyesi bulunan bir yapı oluşturmaya çalışmış, aynı yıl şubat ayında CFCM kurulmuştur. Sarkozy, ülkedeki İslami Sivil Toplum Kuruluşları'nı bir çatı kurum altında toplayarak,

¹⁰¹ *Camiahaber*, "Fransa'da Nüfusun Yüzde 10'unu Müslümanlar Oluşturuyor", (2023), <https://camiahaber.com/2023/04/02/fransada-nufusun-yuzde-10unu-muslimanlar-olusturuyor/> (Erişim: 04.04.2023).

¹⁰² Gülsevîm Tınmaz, "Avrupa'da İslami Temsil Kurumları", *Perspektif Dergisi*, S. 297, 2020. s.13

ülkedeki Müslüman örgütlerin cumhuriyet yasalarını özellikle de laikliği kabul etmelerini amaçlamıştır.

CFCM bir çatı kuruluş olmuş, bölgeler düzeyinde de, toplam 25 kuruluş olan Bölge İslam Konseyi (CRCM) tarafından temsil edilmiştir. Bu tarihten itibaren CFCM Fransa’da hükümetlerin muhatap kabul ettiği bir yapı olup Fransa’da Müslümanların sorunları ile ilgili fikir beyan edip açıklamalar yapan, Fransa’da İslam karşıtı eylemlerle ilgili davalara müdahil olabilen, Müslümanlar ile ilgili projeler düzenleyip, diğer dinlerin temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştiren bir yapı olarak çalışmalarını sürdürmüştür. CFCM, devlet ve medya nezdinde Müslümanların temsilcisi olarak kabul edilip her türlü müzakere, toplantı ve organizasyonlar düzenleyerek faaliyetlerini yürütmüştür.

Devlet nezdinde temsilci kuruluş olmayı başaran CFCM, Müslümanlar nezdinde ise aynı başarıyı gösterememiştir. Fransa’daki Müslümanların temsilcisi konumunu elde etmek istese de CFCM, ülkedeki bütün camileri kendi etrafında toplayamayıp 2500 camiden 1100’ünü çatısı altına alabilmiştir. Dönüşümlü başkanlık sistemi uygulayan CFCM’de çoğunluk oyu alan 3 federasyon 2’şer yıllığına başkanlık görevini yürütmektedir. CFCM’de Türk dernekleri adına tek başkanlığı ise 2017 - 2019 yılları arasında DİTİB’in temsilcisi olarak Ahmet Oğraş yürütmüştür.¹⁰³

Fransa’da 2003 yılında kurulan, Jacques Chirac, Nicolas Sarkozy ve François Hollande’in cumhurbaşkanlıklarında sorunsuz işleyen CFCM ve devlet iş birliği, 2017’de cumhurbaşkanı seçilen Emmanuel Macron döneminde bozulmaya başlamış, Macron’un 2018 yılında yaptığı açıklamayla yeni bir sürecin fitili ateşlenmiştir. Macron, 2018’in şubat ayında yaptığı açıklamada, ülkedeki Müslümanların yaşam ve örgütlenmelerini tümüyle yeniden organize edecek köklü adımlar atacaklarını, Fransa’daki İslam’ı yeniden yapılandıracaklarını duyurmuştur.¹⁰⁴

Macron’un bu açıklaması sonrası Fransa, Müslümanlar ile ilgili projeleri hızlandırmış, CFCM’i oluşturan kuruluşlar arasında fikir ayrılığına neden olan “Fransa İslam’ı İlkeler Şartnamesi”, CFCM ile devlet arasında 2003 yılında başlayan sürecin noktalanmasının başlangıcı olmuştur. Macron, Ekim 2020’de, İslami kuruluşların

¹⁰³ Tınmaz, s.13

¹⁰⁴ Arzu Çakır, “Macron: Fransa’daki İslam’ı Yeniden Yapılandıracamız”, <https://www.voaturkce.com/a/macron-fransadaki-islami-yeniden-yapilandiracagiz/4249669.html>, Voaturkce, (2018), (Erişim 17.05.2023).

temsilcilerini Elysee Sarayı'nda ağırlayıp İslam'ın cumhuriyet ilkeleri ile uyumlu olduğunu gösteren bir tüzük hazırlamalarını istemiştir. Tüzüğün içerisinde yer alan Müslümanları suçlayıcı ve ötekileştirici ifadeler içerdiği belirtilen metin, CFCM içerisinde karışıklığa neden olmuştur. CFCM'de temsil edilen 3 konfederasyon olan; Millî Görüş Fransa İslam Konfederasyonu (CIMG), Diyanet İşleri Türk İslam Birliğine (DİTİB) bağlı Fransa'daki Türk Müslüman Dernekleri Koordinasyon Komitesi (CCMTF) ve Tebliğ Federasyonu, metni bu hâliyle imzalamayacaklarını beyan etmişlerdir. Şartnameyi imzalamayan konfederasyonlar, prensip olarak Fransa İslam'ı İlkeler Şartnamesi'ne karşı olmadıklarını belirtmişler, ancak hâlihazırda kendilerinin de imzalamaya zorlandığı metnin Müslümanları suçlayıcı ve ötekileştirici nitelikte ve Müslümanların onurlarını zedeleyici ifadeleri barındırdığına dikkat çekmişlerdir. 3 federasyona karşılık CFCM'de temsil edilen diğer 5 federasyon ise hiçbir itirazda bulunmadan Fransa İslam'ı İlkeler Şartnamesi'ni onaylamıştır.¹⁰⁵ Şartnameyi imzalayan federasyonlardan Cezayir Kökenlilerin oluşturduğu Paris Büyük Cami, Fas kökenliler tarafından oluşturulan Fransa Müslümanları Birliği (RMF), Tunus iktidarına yakın Fransa Müslümanları (MF) ve Fransız Afrika, Komorlar ve Batı Hint Adaları İslam Dernekleri Federasyonu (FFAIACA) CFCM yönetim kurulundan "kesin olarak çekildiklerini" açıklamışlardır.¹⁰⁶

CFCM'de yaşanan görüş ayrılığını fırsata çeviren Macron hükümeti, uzun süredir proje hâlinde beklettiği ve CFCM'e alternatif olacak yeni bir oluşumun startını vermiştir. Fransa İslam'ı Forumu (FORIF) ismiyle yeni bir oluşum, ilk toplantısını Şubat 2022 yılında gerçekleştirmiştir. "Fransa İslam'ı İlkeler Şartnamesi"ni imzalamayan 3 konfederasyonun davet edilmediği FORIF'de İç İşleri Bakanlığı'nın ve Valilerin belirlediği Müslümanlar, din görevlileri ve Müslüman kuruluşların temsilcileri yer almıştır. FORIF bünyesinde oluşturulan çalışma gruplarında da imamların eğitimi, cezaevleri, ordu ve hastanelerdeki din görevlileri, camilerin güvenliği ve separatisme (ayrılıkçı) yasasının uygulanması konuları gündemi oluşturmuştur.¹⁰⁷

FORIF'in 2023'ün Şubat ayında gerçekleşen ikinci toplantısına katılan Cumhurbaşkanı Macron ise devletin muhatabının FORIF olduğunu resmî olarak ilan etmiş

¹⁰⁵ *Camia Haber*, (2021), <https://camiahaber.com/2021/01/20/fransadaki-islami-kuruluslar-cumhurbaşkanına-sunulan-metin-musulmanlari-suclayici-ve-otekilestirici/> (Erişim 18.05.2023).

¹⁰⁶ *Sudouest*, "Islam de France quatre fédérations dissidentes du CFCM annoncent créer une coordination", 2021, <https://www.sudouest.fr/france/islam-de-france-quatre-federations-dissidentes-du-cfcm-annoncent-creer-une-coordination-1760700.php>, (Erişim: 20.05.2023)

¹⁰⁷ *Haberler.com*, (2022). <https://www.haberler.com/guncel/fransa-islami-forumu-nun-ilk-toplantisi-yapildi-14715404-haberi/> (Erişim 17.05.2023).

ve CFCM'in artık Devlet ve Müslümanlar arasında diyalog kurumu olarak kabul edilmeyeceğini açıklamıştır. Ancak Cumhurbaşkanı'nın muhatap kabul etmeyeceğini beyan etmesine rağmen CFCM, Fransa Müslümanlarının çatı oluşumu hüviyetini sürdürmekte kararlı bir tutum sergilemeye devam etmiş, 2023'ün Mart ayında tüzük değişikliğine giden CFCM, bölgesel camilerin tamamının katılacağı ve üye her caminin eşit haklara sahip olacağı yeni bir sisteme dönüşme kararı almıştır.¹⁰⁸

4. Fransa'da İslam Algısını Olumsuz Etkileyen Olaylar

Fransız kamuoyunda İslam ve Müslümanlara karşı negatif bir bakışın oluşmasında eskiden beri medya önemli bir yer tutmaktadır. Medyanın ülkedeki İslamofobideki rolünü aşağıda detaylıca işleyeceğiz. Öncelikle ülkedeki Müslümanlarla ilgili negatif algının oluşmasındaki dönüm noktaları ve bu süreçte medyanın rolüne kısaca bakmaya çalışalım.

Fransa'da medyanın İslam ve Müslümanları olumsuz olarak yansıtmalarının tarihi aslında pek de yeni olmasa da özellikle son 50 yıllık dönemdeki pek çok gelişmelerde bu yayınların etkisinin bulunduğu bir gerçektir. Bu gelişmeler arasında 1979 yılında İran'da gerçekleştirilen "İslam" devrimi yer almaktadır. İran İslam Devrimi, Fransızların tarihî olarak kafalarında oluşturdukları "İslam İmajı"na uygun bir olumsuz etki yapmış ve Fransız medyası Humeynî önderliğindeki devrimi Batı modernitesini tehdit eden bir güç olarak tanımlayıp kamuoyunu İslam ve Müslümanlara karşı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu dönemde Fransız medyası İslam'ı tümüyle Humeynî üzerinden değerlendirmiş ve Humeynî'yi İslam'ın tek temsilcisi olarak yansıtmayı tercih etmiştir.¹⁰⁹

Yine aynı şekilde Cezayir'de 1991 yılındaki seçimleri İslami Selamet Cephesi FIS'in (Front Islamique du Salut) kazanması ve sonrasında Cezayir rejiminin kanlı bir şekilde insan avına başlaması ve ülkede artan terör faaliyetleri, Fransız medyasının o dönem İslam ve Müslümanları karalayan yayınlarına dayanak teşkil etmiştir.¹¹⁰

Tarihe 11 Eylül olayları olarak geçen, 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'nın New York ve Washington'u hedef alan terör saldırıları ise sadece Amerika Birleşik Devletleri'ni

¹⁰⁸ *Camia Haber*, (2023), <https://camiahaber.com/2023/03/16/fransada-muslumanlari-temsil-tartismalari-cfcm-yapisinda-degisiklige-gitti/> (Erişim 01.06.2023).

¹⁰⁹ Thomas Deltombe, *L'islam imaginaire. La construction médiatique de l'islamophobie en France, 1975-2005*, La Découverte, Paris 2007, s.30

¹¹⁰ Ebru Davulcu, "Oryantalist Postmodernizm, İslamofobi, Fransız Basını: "Yeni Antisemitizme Karşı Manifesto" Sonrası Yayınlanan Haberlerin Le Monde, Le Parisien, Le Figaro Gazeteleri Üzerinden İncelenmesi", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Ankara 2019, s.511

değil, tüm dünyayı sarsarken, İslam ve Müslüman algısını “terörist, veya terörizm” ile eşleştirmiştir. Bu algının etkisi altında kalan ülkelerde biri olan Fransa’da da Müslümanlar bu tarihten sonra ötekileştirilmiş, daha önce maruz kalmadıkları yasaklarla mücadele etmek durumunda bırakılarak ayrımcı uygulamalara maruz kalmıştır.

Fransa’da medya, 11 Eylül saldırılarına geniş yer vermekle kalmamış, kendisini sorgucu ve hâkim yerine koyarak, tüm Müslümanları suçlamıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında, 30 Eylül 2001 tarihinde M6 kanalında yayınlanan “Zone Interdite” programında, Müslümanlarla birlikte İnandıkları tanrının bile suçlu olduğu ima edilmiştir. Bu programın sunucusu Bernard de la Villardere konuşmasına başlarken, Batı dünyasının üç haftadan beri “İslam fanatizmi” korkusu altında kaldığını, kin ile beslenmiş ve yanlış bir tanrıya inanan bir grup insanın, sivil insanlara kıyameti yaşattığından hareketle aslında bu tehdidin doğrudan İslam’dan kaynaklandığını ileri sürmeden geri durmamıştır. Bir yıl sonra aynı platformda İranlı sosyolog Farhad Khosrokhavar ise Roy’u destekleyecek mahiyette bir açıklama yapmıştır.¹¹¹ Fransa’da 11 Eylül saldırıları sonrası tutum, ülke içinde yaşanan daha sonraki yıllarda gerçekleşecek terör saldırılarında takınılacak tavıra da adeta örnek teşkil etmiş, Müslümanların tamamı yine hedef tahtasına oturtulmuşlardır.

5. Fransa’da Terör Saldırıları ve Müslümanları Tehdit Eden Yasaklar

11 Eylül olayları sonrası Fransa yeni bir terör sarmalının içine 2010’lu yıllarda çekilmiştir. Müslümanlar için 2012 yılından itibaren başlayan terör saldırıları ile yeni bir dönemin kapıları aralanmıştır. İç İstihbarat Birimi DGSI’nin raporuna göre 2012 yılından bu yana düzenlenen terör saldırılarında 271 kişi hayatını kaybetmiş ve yaklaşık 1.200 kişi de yaralanmıştır. Ayrıca 63’ü istihbarat birimleri tarafından olmak üzere 71 saldırı engellenmiştir.¹¹²

Fransa’da 11 Mart 2012 ile 29 Ekim 2020 tarihleri arasında 34 terör saldırısı meydana gelmiştir. Bu saldırıların ilki 11 Mart 2021 tarihinde yaşanmış, Mohamed Merah isimli terörist, Toulouse ve Montauban’da aralarında Müslüman bir kişinin de olduğu önce üç askeri, ardından da Ozar Hatorah Yahudi okulunda üç çocuk ve bir yetişkini öldürmüştür. Daha sonra polisin yaptığı operasyonda ölü ele geçirilmiştir. Bu saldırı, 1990’lardan bu yana Fransa topraklarında gerçekleşen ilk terör saldırısı olarak kayıtlara geçmiştir.

¹¹¹ Bernard de la Villardiere, *M6, Zone Interdite*, 30 Eylül 2001, Saat 21:10.

¹¹² *DGSI*, “L’état de la menace terroriste en France”, <https://www.dgsi.interieur.gouv.fr/la-dgsi-a-vos-cotes/lutte-contre-terrorisme/letat-de-la-menace-terroriste-en-france>, (Erişim: 01.06.2023).

Bu saldırı sonrası Fransa'yı derinden sarsan saldırılar 2015 yılında meydana gelmiştir. Tarihler 7 Ocak 2015'i gösterdiğinde, yayınladığı Hz. Muhammed ile ilgili karikatürler nedeniyle İslam dünyasında büyük tepki çeken *Charlie Hebdo* dergisini hedef alan bir terör eylemi gerçekleştirilmiştir. Kouachi kardeşler, saldırı tüfekleriyle Charlie Hebdo'nun yazı işleri bürosunu basıp El Kaide adına olduğunu iddia ettikleri saldırıda, sekizi gazete çalışanı olmak üzere on iki kişiyi öldürmüşlerdir. İki terörist de polisin 2 gün sonra bir matbaada yaptığı operasyonda ölü ele geçirilmiştir. 9 Ocak'ta Amedy Coulibaly isimli bir terörist de Paris'te Porte de Vincennes'deki Yahudilere ait bir marketi basarak içerideki çalışanları ve müşterileri rehin almıştır. El Kaide üyesi olduğunu iddia eden terörist, markette dört kişiyi ve bir gün önce de bir kadın belediye polisini öldürmüştür. Saldırgan, süpermarkete baskın yapan polis tarafından vurularak öldürülmüştür.

Fransa'da terör saldırılarının en kanlısı ise 13 Kasım 2015 tarihinde meydana gelmiştir. Terör örgütü El Kaide tarafından üstlenilen bu koordineli saldırılar Paris ve Saint-Denis'de 130 kişinin ölümüne ve 350 kişinin yaralanmasına neden olmuştur. 13 Kasım 2015 akşamı, patlayıcı kemerler ve kalaşnikoflarla donatılmış üç terörist Stade de France'a, Paris'teki kafe teraslarına ve Bataclan'a saldırmıştır. Saldırı sonrası dönemin Cumhurbaşkanı François Hollande, ülkede Olağanüstü Hâl (OHAL) ilan edildiğini açıklamıştır. Saldırıdan 5 gün sonra Saint-Denis'de bir daireye yapılan baskında terör saldırısının planlayıcısı olduğu iddia edilen Abdelhamid Abaaoud ölü ele geçirilmiştir.

Saldırılarda hayatta kalan tek terörist ise Salah Abdeslam olmuştur. Olay gecesi canlı bomba yeleği giyen teröristin düzeneğinin patlatmamasının nedeni olarak saldırıdan vazgeçtiği mi yoksa düzeneğin çalışmadığı mı olduğu hala bilinmemektedir. Saldırıdan 4 ay sonra Brüksel'de yakalanmıştır. Fransa'ya iade edilen teröristin yargılaması sürmektedir.

Ülkede kanlı terör saldırılarının bir yenisi de 14 Temmuz 2016'da yaşanmıştır. 14 Temmuz 2016 tarihinde Mohamed Lahouaiej-Bouhlel isimli terörist, 19 tonluk bir kamyonu havai fişek gösterileri için Nice'deki Promenade des Anglais caddesinde toplanan kalabalığın üzerine sürmüş, saldırıda 86 kişi ölmüş, 400'den fazla kişi de yaralanmıştır. Sürücü polis tarafından ölü ele geçirilirken, teröristin aslında Müslüman kimliğinden uzak bir isim olduğu uzun süre medyada tartışılmıştır.¹¹³

¹¹³ *Lesjours*, "Terrorisme : une décennie d'attentats en France", <https://lesjours.fr/apps/decennie-terrorisme>, (Erişim:01.06.2023).

6. Samuel Paty Cinayeti ve Fransa'daki Müslüman Toplum İçin Sonuçları

Samuel Paty isimli bir öğretmenin, 2020 yılı 16 Ekim’inde öldürülmesi Fransa’da resmî İslam karşıtlığının meşrulaştırılmasında önemli bir dönüm noktası olur. Zira, Paty’nin öldürülmesinden çok kısa bir zaman önce Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron “İslamcı ayrılıkçılık” adını verdiği ancak tümünden İslam ve Müslümanlara karşı olduğu açıkça belli olan belirli yasalar çıkaracağını açıklamıştı. Paty’nin öldürülmesi ise devletin bu yasayı çıkarmada karşısında oluşacak muhalefeti önemli oranda ortadan kaldırmıştır.

Samuel Paty’nin öldürülmesi olayına geçmeden önce, gelişmeleri doğru değerlendirebilmek için Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron’un yeni İslam planını açıklamak faydalı olacaktır.

6.1. Macron'un Les Mureaux'daki Konuşması

Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron’un Fransa’nın sosyal sorunları ile tanınan kasabalarından Les Mureaux’da yaptığı “İslamcı tehdit”e karşı konuşmasının başlığı “*Cumhuriyet iş başında: Cumhurbaşkanının ayrılıkçılığa karşı mücadele konulu konuşması*” başlığını taşımaktadır. Macron bu konuşmasında yakın bir zamanda Fransa’da İslam ve Müslümanlarla ilgili hangi yasaklama ve kısıtlamaların getirileceğini açıklamış, onunla da yetinmeyerek “İslam’ın bunalımda olduğunu, o yüzden de ıslah edilmesi” gerektiğini dillendirmiştir. Macron’un dillendirdiği “İslam, bugün dünyanın her yerinde kriz yaşayan bir dindir.” ve “Bugün bizim görevimiz, İslam'a inanmak isteyen ve cumhuriyetimizin tam vatandaşı olanların hedef alınmamasını sağlayarak bazılarının din adına sürüklenmesine karşı mücadele etmektir.”¹¹⁴ ifadeleri hem İslam dünyasında hem de Fransa’daki Müslümanlar tarafından endişe ile karşılanmıştır. Macron’un bu konuşmasından alıntılar yapmadan önce, özellikle Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Fransa Cumhurbaşkanı Macron’un bu yöndeki konuşmasına sert tepki verdiğini de hatırlatmak yerinde olacaktır.

Emmanuel Macron’un konuşmasını bir provokasyon olarak değerlendiren Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, ayrıca Macron’un davranışlarını bir sömürge valisi davranışı olarak nitelendirmiş ve eleştirmiştir. Erdoğan bu konuşmasıyla Macron’un İslam düşmanlığı ve ırkçılığı doğrudan devlet korumasına aldığını da dile getirmiştir. Bu konuşmayı aynı

¹¹⁴ Emmanuel Macron, (2020), La République en actes, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/02/la-republique-en-actes-discours-du-president-de-la-republique-sur-le-theme-de-la-lutte-contre-les-separatismes>, (Erişim : 01.06.2023)

zamanda “hadsizlik ve edepsizlik” olarak da eleştiren Erdoğan, “İslam krizdedir” diyen Macron’a “Bu Müslümanlara karşı bir saygısızlık ve açık bir provokasyondur.” cevabını vermiştir.¹¹⁵ Erdoğan, Macron’un “İslam’ın yeniden yapılandırılmasını” konu edinmesini de “Sen kimsin ki 'İslam'ın yapılandırılması' diye bir ifadeyi ağzına alıyorsun.” şeklinde eleştirmiş,¹¹⁶ ve Macron’u hedef saptırmak yerine İslam düşmanlığı ile yüzleşmeye de çağırmıştır.

Fransa Cumhurbaşkanı’nın konuşmasına dönersek, Macron’un planının ana odak noktalarının “ayrılıkçılığa ve radikal İslamcılığa karşı mücadele” deyimiyle doğrudan İslam ve Müslümanlarla mücadeleyi kastettiği de anlaşılabilmektedir. Zira daha sonra Macron, “Bugün bizim görevimiz, İslam'a inanmak isteyen ve cumhuriyetimizin tam vatandaşı olanların hedef alınmamasını sağlayarak bazılarının din adına kötü yönlere sürüklenmesine karşı mücadele etmektir.” ifadeleri ile doğrudan Müslümanları hedef almadığını söylemek zorunda kalmıştır. Macron “Bugünkü görevimiz, İslam'a inanmak isteyen ve cumhuriyetimizin samimi vatandaşı olanların hedef alınmamasını sağlayarak bazılarının din adına yoldan çıkmasına karşı mücadele etmektir.” ifadesiyle Müslümanları da korumak istediğini ima etmiştir.

Fakat bu ifadeleri kullanmasına rağmen Macron, aslında ilk söylediği “krizde olan bir din olan İslam’ı düzeltmek” için çalışacaklarını da şöyle açıklamak zorunda kalmıştır: “Umuyorum ve inanıyorum ki ülkemizde aydınlanmış bir İslam inşa etmemizi sağlayacak bir kuruluşu oluşturmak için birlikte çalışmalıyız.”.

Macron, Les Mureaux’da söylediklerinin hem kendisi hem iddiaları ile çelişeceğini tahmin ederek bazen ilk söylediklerini tekzip eden ifadeler de kullanmıştır. Mesela, “Biz, köktencilikler arasındaki gerilimlerle bağlantılı derin bir krizin, özellikle dinî ve siyasi projelerin, İslam’ın hâkim olduğu ülkeler de dâhil olmak üzere, dünyanın her yerinde çok güçlü bir sertleşmeye yol açtığını ülkemizde görmüyoruz.” ifadesi ile sanki Fransa’da İslam ve Müslümanları sorun olarak görmediği izlenimi vermiş ama “Başa çıkmamız gereken şey İslamcı ayrılıkçılıktır.” diyerek de kötüledikleri ayrılıkçılığa “İslam” özelliği de vermekten çekinmemiştir. İlginçtir ki Macron o konuşmasında Fransa’daki aşırı sağın tuzağına düşmeme vurgusu yapmayı da tercih ederek şu cümleyi kullanmıştır: “*Aynı şekilde*

¹¹⁵ Euronews, (2020), Erdoğan: Macron sömürge valisi gibi davranmayı bırakmalı, <https://tr.euronews.com/2020/10/06/erdogan-macron-somurge-valisi-gibi-davranmay-b-rakmal>, Erişim: 06.10.2022

¹¹⁶ Deutsche Welle, (2020). Erdoğan Macron'u provokasyonla suçladı, <https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan-macronu-provokasyon-yapmakla-su%C3%A7lad%C4%B1/a-55175786>, 06.10.2023

polemikçilerin ve ekstremistlerin kurduğu tüm Müslümanları damgalama tuzağına da düşmeyelim. Bu tuzak, cumhuriyet düşmanlarının bize kurduğu tuzaktır.” Macron’a göre Fransa’da olup bitenlerin ana kaynağı Fransız laikliği değildir. O’na göre laiklik, “İnanma ya da inanmama özgürlüğüdür, kamu düzeninin sağlandığı andan itibaren ibadetlerini yerine getirebilme olasılığıdır. Laiklik, devletin tarafsızlığıdır ve hiçbir durumda kamusal alanda dinlerin silinmesi değildir. Laiklik, birleşik Fransa’nın çimentosudur.”.¹¹⁷

Peki Macron bu konuşmasında hangi önlemleri alacağını açıklamıştır? O’na göre her şeyden önce Fransa Cumhuriyeti’nin görevi “Aydınlanmış bir İslam’ı inşa etmemizi sağlayacak bir örgütü kurmaktır.”. Gerçi bunu yapmak Fransız Cumhuriyeti’nin ve devletin işi olmasa da Fransız Cumhuriyeti ve devleti bu yöndeki çalışmaları desteklemelidir. Bu destek de çeşitli yasaklama, kısıtlamalar ve zorlamalarla gerçekleşecektir. Örneğin, İslami kuruluşlar Fransa dışından mali destek alamayacaklardır. İslami kuruluşlar aynı zamanda Fransız Cumhuriyeti’nin değerlerine bağlılık yemini ederek bu konuyu açıkça deklare eden bir anlaşma imzalayacaklardır. Tamamıyla çökmüş bir Fransız eğitim sisteminde “çocukların evde eğitim görmelerini, dolayısıyla İslamcı ayrılıkçıların tuzağına düşmelerini önlemek için” 3 yaşında okula gitme mecburiyeti getirilecektir.¹¹⁸

Macron’un “İslamcı ayrılıkçılığa” karşı açıkladığı tedbirlere ülkede oluşan iki tepkiden de örnek vermek yerinde olacaktır. Bunlardan birisi *Fransa Sosyal Merkezler Federasyonu* başkanı Tarık Touahria’dan gelmiştir. Tarık Touahria’ya göre Cumhurbaşkanı Macron’un konuşması ile Fransa halkının, problemli mahalle ve banliyölerde yapıcı bir politika beklememesini, aksine, bu mahallelerin kontrol ve baskı altında tutulacağını ortaya koymuştur. Macron, sosyal meseleleri farklı bir şekilde izah etmek yerine şüphe mantığının doğru olduğunu onaylayan bir politika önermiştir.

Fransa eski İslam Konseyi (CFCM) başkanı ve şu anda Fransa Müslümanlar Birliği (Rassemblement des Musulmans de France) Başkanı olan Anouar Kbibech de "Herkes Fransız imamların eğitilmesi gerektiği konusunda hemfikir, ancak Macron’un Mureaux'daki konuşması toplumda tedirginlik ve büyük endişe meydana getirmiştir.” şeklinde tepki gösterir. Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron’un İslam’ı devletin dinlere standart yaklaşımından farklı olarak ayrı bir yere koyduğunu da bildiren Anouar Kbibech, Macron’un

¹¹⁷ Emmanuel Macron, (2020), La République en actes, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/02/la-republique-en-actes-discours-du-president-de-la-republique-sur-le-theme-de-la-lutte-contre-les-separatismes>, (Erişim : 01.06.2023)

¹¹⁸ Emmanuel Macron, (2020), La République en actes, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/02/la-republique-en-actes-discours-du-president-de-la-republique-sur-le-theme-de-la-lutte-contre-les-separatismes>, (Erişim : 01.06.2023)

bu konuşmasıyla “Müslümanların suçlu olduğuna dair bir ön yargı” oluşturduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur.¹¹⁹

6.2. Öğretmen Samuel Paty’nin Öldürülmesi

Samuel Paty ateist düşünceleri ile tanınan, Conflans-Sainte-Honorine kasabasında öğretmenlik yapan ve hakkında Müslümanlar tarafından çok sayıda suç duyurusunda bulunulmuş bir öğretmendir. Derslerinde Charalie Hebdo dergisindeki Hz. Muhammed ile ilgili çirkin karikatürleri göstererek çocuklara “*özgürlük, düşünce hürriyeti ve tolerans*” konularını anlatmaktadır. Ancak bu anlattıkları, hakikaten özgürlükleri tanımlamak amaçlı değil, aslında Müslümanları aşağılayarak Müslüman çocukları daha küçük yaşta kendilerinden nefret ettirmeye yöneliktir. Samuel Paty hakkında sosyal medyada yayımlanan pek çok video sonrasında 16 yaşında Çeçenistan asıllı ve ismi daha sonra Abdullah Abuyedoviç Anzorov olduğu açıklanan birisi tarafından boğazı kesilerek öldürülmüştür. Anzorov, Fransa’da mülteci olarak yaşamaktaydı. Conflans-Sainte-Honorine’deki Collège du Bois d’Aulne okulunda öğretmenlik yapan Paty’nin bu şekilde öldürülmesi ülkede büyük bir infial uyandırmış ve Macron’un 15 gün önce Les Mureaux’da açıkladığı İslam ve Müslümanlara karşı yasal düzenlemelerin meşruiyetine temel oluşturmuştur.¹²⁰ Abdullah Abuyedoviç Anzorov isimli şahıs saldırıdan kısa süre sonra polis tarafından vurularak öldürülürken Rusya’nın Paris’teki büyükelçiliği Anzorov ile ilgili olarak verdiği bilgide Anzorov’un ailesinin Anzorov 6 yaşında iken Çeçenistan’dan Fransa’ya geldiğini ve sığınma taleplerinin kabul edildiğini bildirmiştir.¹²¹

Fransız hükümeti, Paty’nin anısına Fransız Cumhuriyeti’nin en yüksek sivil ödülllerinden biri olan Légion d’honneur ile eğitim alanında yapılan çalışmalar için verilen Ordre des Palmes Académiques madalyası tevdi etmiştir. Légion d’honneur madalyası Sorbone Üniversitesi’nde, Samuel Paty’nin ailesi ile iş arkadaşlarının yanı sıra eski cumhurbaşkanlarının da bulunduğu yaklaşık 400 kişinin katılımıyla verilmiştir. Fransa

¹¹⁹ Louise Couvelaire, Le volet social du plan contre le « séparatisme » déçoit politiques et associatifs des quartiers, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/societe/article/2020/10/03/le-volet-social-du-plan-contre-le-separatisme-decoit-politiques-et-associatifs-des-quartiers_6054641_3224.html, (Erişim: 22.01.2023).

¹²⁰ *Paris Match*, “Prof d’histoire décapité : l’assaillant, Abdoullakh Anzorov, était un Russe tchéchène de 18 ans”, <https://www.parismatch.com/Actu/Societe/Prof-d-histoire-decapite-l-assaillant-etait-un-Russe-tchetchene-de-18-ans-ne-a-Moscou-1707848>, (Erişim : 17.10.2023).

¹²¹ Catherine Clifford, “France to rally in solidarity and defiance after beheading of teacher near Paris”, *France24*, <https://www.france24.com/en/france/20201018-france-to-rally-in-solidarity-of-beheaded-teacher-in-paris-suburb>, (Erişim: 18.10.2023)

Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, burada yaptığı konuşmada Paty'nin öldürülmesinden derinden etkilendiğini, Paty'nin sessiz bir Fransız kahramanı olduğunu belirtmiş ve “*O aptallığın, yalanların ve bizi biz yapan değerlere olan nefretin bir kurbanıdır. Paty öldürüldüğü cuma günü cumhuriyetin yüzü olmuştur.*” demiştir. Macron sözlerini “*Özgürlük savaşımız devam edecektir. Bilin ki Fransa’da ışıklar hiç sönmeyecektir.*” şeklinde tamamlamıştır.¹²²

Samuel Paty'nin öldürülmesi sonrasında Fransa'nın aldığı ilk tedbir Paris yakınlarındaki *Pantin Büyük Camisi*'nin kapatılması olmuştur. Pantin Camisi'ni kapatma kararı veren İç İşleri Bakanı Gerald Darmanin “*Her ne kadar bu camideki İslamistler cinayet ile bağlantılı değillerse de cumhuriyetin düşmanlarına bir mesaj vermemiz gerekti.*” diyerek, camiye 6 ay süreyle kapattığını açıklamıştır. İddiaya göre caminin imamı, Samuel Paty'nin resmini yayımlayarak okuldaki Müslüman velileri Samuel Paty aleyhine kışkırtmıştır. Bundan dolayı da imam yerine cemaat toptan suçlanmıştır.¹²³

Samuel Paty'ye düzenlenen saldırının ardından Fransa hükümeti Müslümanlara ait iki Sivil Toplum Kuruluşu'nu kapatmıştır. Bu kuruluşlardan birisi *Fransa İslamofobiyle Mücadele Kolektifi* (CCIF) diğeri de *Barakacity* isimli insani yardım kuruluşudur. İslamofobiyle Mücadele Kolektifi, Fransa'daki Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılık, şiddet veya tehditlere karşı kamuoyu oluşturmakta zaman zaman da mağdurlara hukuki ve idarî rehberlik yapmasıyla tanınmıştır. Bunun yanı sıra hükümetin çeşitli konularda İslam ve Müslümanlarla ilgili verdiği kararları ve çıkarılan yasaları da eleştirmiştir. Samuel Paty cinayeti sonrasında İç İşleri Bakanı Gerald Darmanin, Barakacity ve Fransa İslamofobiyle Mücadele Kolektifi'nin kapatma kararı verirken şu ifadeleri kullanmıştır: “*Cumhuriyet düşmanı dernekler olan CCIF ve Baraka City'nin kapatılmasını önereceğim. Sağlığı bırakıp gerçeğe yüzleşmeliyiz: Radikal İslamcılıkla uzlaşma mümkün değildir. Herhangi bir uzlaşma (onlara) taviz vermek olacaktır.*”¹²⁴

¹²² Jon Henley, “Samuel Paty posthumously awarded French Légion d'honneur”, <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/21/samuel-paty-attack-two-pupils-among-seven-facing-terror-charges>, *The Guardian*, (Erişim: 21.10.2023).

¹²³ *Der Standard*, “Frankreichs Innenminister lässt nach Attentat Moschee schließen“, <https://www.derstandard.de/consent/tcf/story/2000121066853/frankreichs-innenminister-laesst-nach-attentat-moschee-schliessen>, (20.20.2023)

¹²⁴ Clément Pétreault, “Le CCIF, spécialiste du harcèlement judiciaire”, *Le Point* https://www.lepoint.fr/politique/le-ccif-specialiste-du-harcèlement-judiciaire-19-10-2020-2397077_20.php#11, (Erişim : 19.10.2023).

Her iki kuruluşun kapatılmasının hukuki gerekçeleri kamuoyu tarafından ikna edici bulunmamakla birlikte, İslamofobiyle Mücadele Kolektifi, Samuel Paty'nin öldürülmesine verilen fetvaya destek vermekle suçlanmıştır. Aslında İç İşleri Bakanlığı bu konuya ilişkin herhangi bir kanıt öne sürmemiş, aksine daha önce kolektif tarafından İç İşleri Bakanlığı veya hükümet aleyhine açılan hukuki davaların kazanılmış olmasına atfen o davalar gündeme getirilmiştir. Yani İslamofobiyle Mücadele Kolektifi, Fransa'da hukukî süreç uyması dolayısıyla “Cumhuriyet düşmanı” ilan edilmiş, Samuel Paty'nin öldürülmesi de bu suçlamaya sadece sözle eklenmiştir. İslamofobiyle Mücadele Kolektifinin sayılan suçları arasında, Fransa İş ve İşçi Bulma Kurumu ANPE'deki (Agence nationale pour l'emploi) bir memurun bir Müslüman kadına çalışacağı iş yerinde başörtüsü takıp takmayacağını sormasını “İslamofobik” bulması, Müslümanlara karşı nefret söylemine karşı çıkması ve 2004 yılında getirilen başörtüsü yasağını “Laikliğin radikalleşmesi” olarak göstermesi, yasağın cumhuriyeti savunma olduğu yönündeki propagandaları da “özgürlük katili” yasalar diyerek eleştirmesi gelmektedir. Nitekim Le Figaro gazetesi bu konuya geniş yer vermiştir.¹²⁵

Baraka City'nin kapatılması ile ilgili olarak da Fransa İç İşleri Bakanlığı “terör olaylarını açıkça kınamadığı, nefreti kışkırttığı, radikal İslamcılarla bağlantılı olduğu ve şiddet eylemlerini meşru göstermekten zevk aldığı gibi suçlamalar yer almıştır. Kapatma kararı sonrasında polis tarafından evi basılan ve çocukları önünde polis şiddetine maruz kalan Baraka City'nin kurucu Başkanı Idriss Sihamedi ölüm tehditleri aldığı gerekçesi ile daha sonra Türkiye'den iltica talebinde bulunmuş ve BarakaCity çalışmalarını Türkiye'den yapmaya devam etmiştir. Fransa İslamofobi ile Mücadele Kolektifi de (CCIF) çalışmalarını Fransa dışına taşımıştır.¹²⁶

6.3. Başörtüsü ve Abaya Yasağı

Fransa, Müslüman kızların ve kadınların kıyafetlerini, Müslüman kadınların kendi istedikleri gibi giyinmesini bir laiklik ihlali, laikliğe karşı savaş çağrısı olarak kabul etmiştir. Hatta Fransız kimliği neredeyse Müslüman kadınların kıyafetlerinin yasaklanması şekline dönüşmüştür. Yani Fransa için ulusal kimlik denildiğinde “*Müslüman kadınların toplumdan sadece kıyafetleri dolayısıyla, dışlanması ve yasaklanması*” anlaşılır olmuştur. Öyle ki, 1989

¹²⁵Bénédicte Lutaud, “Dissolutions du CCIF et de Baraka City : que sait-on de ces associations visées par Darmanin?” *Le Figaro*, <https://www.france24.com/en/france/20201018-france-to-rally-in-solidarity-of-beheaded-teacher-in-paris-suburb>, (Erişim : 19.10.2023).

¹²⁶*Arab News*, “Leader of banned charity seeks asylum from Turkey amid Macron-Erdogan row”, <https://www.arabnews.com/node/1756316/middle-east> 30.10.2020, Erişim, (21,03,2024)

yılında Fransa'nın başkenti Paris'in hemen yanındaki Creil kasabasında, ortaokul çağındaki üç Müslüman kızın başörtüleri Fransız laikliğinin tehlike altına girdiği şeklinde yorumlanmıştır. Üç Müslüman kızın başörtülerini okulda çıkarmamaları üzerine bu yerel laiklik sorunu tüm Fransa'ya yayılmıştır. O zamanların Fransız Danıştay'ı "le Conseil d'Etat," Müslüman kızların okulda başörtüsü takmasını "*dinî özgürlüklerinin bir ifadesi olarak*" yorumlayarak, din propagandası yapma veya okul faaliyetlerini aksatma niyetinde olmadıkları sürece kızların sınıfta başörtüsü takma hakkına sahip olduğuna karar vermiştir. Fransız Danıştay'ının bu kararı ülke çapında yayılan tartışmaları sonlandırmak yerine daha da alevlendirmiştir. 2003 yılında dönemin İç İşleri Bakanı Nicolas Sarkozy, tüm kadın ve erkeklerin kimlik kartları için açık fotoğraflarının çekilmesini zorunlu kılınca, başörtüsü tartışması (l'affaire du fulard) bir kez daha alevlenmiştir. Daha sonra ise 15 Mart 2004 tarihli ve 2004-228 sayılı Okullarda Dinî Mensubiyetin İzharına Dair Kanun ile devlet okullarında başörtüsü, "Devlet okullarında dinî mensubiyeti gösteren ve 'göze çarpan' tüm işaretler" in yasaklanması" adlı kararla yasaklanmıştır.¹²⁷

Aynı zamanda, ülkede laikliğin tehlike altında olduğunu düşünen öğretmen ve okul yöneticilerinin girişimleri sonucunda uzun etek giymek de yasaklanmıştır. İlk yasak sadece öğretmen ve okul yöneticileri tarafından 2004 kanununa dayandırılarak yerel olarak uygulanmıştır. Bu uygulamadan yani uzun etekli elbise giymekten dolayı okuldan atılan ilk öğrenci 15 yaşındaki Sara K. olmuştur. Kuzey Fransa'da bir kasaba olan Charleville-Mezieres kasabasındaki Leo-Lagrange de Charleville-Mezieres okulu siyah uzun bir etek giymesi ile laikliği ihlal etmek suçlaması sonrasında okula alınmamıştır. Sara K.'nin yönetimin uyarılarına rağmen uzun etek giyerek okula gelmesi üzerine Maryse Dubois isimli müdür bu sefer Sara'nın ailesine bir mektup yazarak "Kızınızın okula devam etmesini isterseniz, laikliği ihlal etmesin, ne giydiğine dikkat etsin." şeklinde bir de tehdit mektubu göndermiştir.¹²⁸

Öğrencilerin uzun etek giymesinin Fransız laikliğinin temellerini yıktığı yönündeki tartışmalar, yerel olarak bazı okullarda öğrencilerin uyarılması ile devam ettiyse de 2023-2024 yılı eğitim-öğretim döneminin başlamasıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bu sefer okullarda bol elbise giyilmesinin yasaklanması gündeme gelmiştir. Bakanlığın Ağustos ayında açıkladığı bir rapora göre, Fransa'da okul yönetimleri sadece 2022-2023 eğitim-

¹²⁷ Rafia Khader, "Embodying Islam in Twentieth-Century France Get access Arrow", *Only Muslim*, Cornell University Press, 2014 New York, s. 85

¹²⁸ *Radio France Internationale*, "Muslim 15-year-old barred from French school for 'too long' skirt", <https://www.rfi.fr/en/france/20150429-muslim-15-year-old-barred-french-school-too-long-skirt>, (Erişim: 29.04.2022)

öğretim döneminde, bol elbise giydikleri gerekçesi ile bakanlığa 4 bin 710 defa bildirimde bulunulmuştur. Bakanlık 2004 yılındaki yasaya göre bu elbiselerin de yasaklandığı kararını açıklamıştır. Dönemin Eğitim Bakanı Gabriel Attal, söz konusu kıyafetler nedeniyle Fransa okullarında bu şekilde kıyafet yoluyla laikliğin ihlal edilmesine göz yummayacaklarını belirtmiştir.¹²⁹

Okul ve eğitim sisteminin diğer problemlerinin çözümünden ziyade yalnızca kız öğrencilerin bol kıyafet giymelerinin laikliğin ihlali olarak görülmesi ülkede büyük eleştirilere muhatap olsa da hükümet kararı savunmuş, hatta hükümet sözcüsü Olivier Veran daha da ileri giderek abaya ve abaya gibi bol elbiseler giymenin Fransız laikliğine karşı siyasal bir saldırı aracı olarak kullanıldığını dahi iddia edebilmiştir. Veran'a göre abaya ve bol elbiseler aynı zamanda başka insanlara din dayatmayı temsil ettiğini de ileri sürmüş, başı açık da olsa bol elbise giymenin tolere edilmeyeceğini bildirmiştir.¹³⁰

7. Ayrılcılık Yasası 2021

Ülkede meydana gelen terör eylemleri sonrasında Fransa, laikliği ve cumhuriyeti korumak için bir dizi olağanüstü hâl yasası çıkarır. Sosyalist François Hollande döneminde hükümette görev yapan ancak daha sonra kendi partisini kuran Emmanuel Macron ise iş başına gelir gelmez 2017 yılında bu olağanüstü hâli kalıcı hâle dönüştürür. Daha sonra pek çok maddesi muğlak ve kriterleri belirlenmemiş “ayrılcılık yasası” adıyla bir yasa çıkarıp Müslümanların haklarına kısıtlamalar getirir.¹³¹

Ayrılcılık yasası 13 Ağustos 2021 tarihinde Fransa Anayasa Konseyi tarafından onaylanır, “Cumhuriyet ilkelerine saygıyı teyit eden 24 Ağustos 2021 tarihli yasa / La loi du 24 août 2021 confortant le respect des principes de la République” adıyla 24 Ağustos 2021 tarihinde yürürlüğe girer. Yasanın asıl amacı bizzat Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron tarafından 2019 yılında “İslam dinini saptıranlara karşı bir yasa” şeklinde açıklanır.

Macron o zaman Fransa’da farklı inançların bir arada yaşamasını, cumhuriyet ilkeleri içinde bulunmamayı bir din adına gerekçe göstermenin suç olacağını söylemiş, böylece İslam’ın saptırılmasına izin vermeyeceklerini bildirmiştir. Bu durumu ayrıca “ayrılcılık”

¹²⁹ Gabriel Attal, “TF1info Gabriel Attal invité du 20H de TF1 avant la rentrée scolaire”, *l'interview en intégralité*, 27.08.2023.

¹³⁰ Olivier Veran, "Véran: "L'abaya est une attaque politique, un signe politique" *BFMTV*, https://www.bfmtv.com/replay-emissions/l-interview/veran-l-abaya-est-une-attaque-politique-un-signe-politique_VN-202308280230.html, (Erişim : 28.08.2023).

¹³¹ Marie-Amélie Lombard-Latune, “İslam de France: ce que Macron a en tête”, *L'opinion*, <https://www.lopinion.fr/politique/islam-de-france-ce-que-macron-a-en-tete>, (Erişim: 23.03.2024)

olarak nitelendirmiş ve bu ayrılıkçı hareketlere karşı savaşılabilmek için bir kanun çıkaracaklarını duyurmuştur.¹³²

Fransa Senatosu, “ayrılıkçı yasası” tasarısı ile Müslümanlara getirilen yasakları daha da genişletmiştir. Genişletilen maddelerden önce ilgili yasanın maddelerini vermeye çalışalım:

1. Kişi ya da kişilerin iş, aile ve özel hayatını tehlikeye sokacak bilgi paylamışında bulunanlar 3 yıl hapis cezası ile cezalandırıldığı gibi 45 bin Euro para cezası verir.

2. Dinî sebep ve gerekçelerle kamu görevinde bulunan kişileri tehdit edenlere, şiddet uygulayanlara ve hakarete bulunanlara 5 yıl hapis cezası, ayrıca 75 bin Euro para cezası verilecektir.

3. Dinî kuruluşlar Fransa dışından 10 bin Euro’dan daha fazla yardım/bağış alması durumunda bu bağışın kaynağını açıklayacaklardır. Açıklanmazsa 3 bin 750 Euro ile cezalandırılacaktır.

4. Dinî kuruluşlar daha sık denetlenecek, bu denetimler faaliyetlerinin içeriğinin yanı sıra finansmanları ve idari işlemelerinde de yapılacaktır.

5. Bir cami veya ibadethanenin herhangi bir kişiye karşı nefret ve öfke teşvikinde bulunması durumunda bu ibadethane 2 aylığına kapatılacaktır.

6. Camiler ve ibadet yerleri, şiddet, nefret, ayrımcılık ve terör eylemlerine teşvik etmeleri sebebiyle ceza almış olan şahısları, ilgili camiye veya ibadethaneye almayacaktır.

7. Herhangi bir aykırı unsurun tespit edilmiş olması durumunda özel okullar kapatılacaktır.

8. Dinî kuruluşlar, her 5 yıl süreyle dinî olup olmadıklarının denetlenmesi sonrasında bu niteliği taşıdıklarına dair onay alacaklardır.

Fransız Senatosu’nun bu yasaya eklediği maddeler de şunlardır:

- Öğrencilere, okul gezilerinde eşlik eden anneler ile 18 yaşını doldurmamış kız çocukları, kamusal alanlarda başörtüsü takamayacaklar, havuzlara da tesettürlü mayo ile giremeyeceklerdir.

¹³²Hassina Mechaï, “Onaylanan Ayrılıkçılık Yasası Ne Getirecek?” *Perspektif*, S.304, Eylül-Ekim 2021, s.12

• Ülkedeki belediye başkanları, belediyelerde nikah kıydıkları sırada, mekâna Avrupa Birliği'nin bayrağı haricindeki bayrakları astırmayacaklardır. Bu konuda belediye başkanları yetkilendirilmiştir.

• Resmi spor yarışmalarında Müslüman kadınlar başörtüsü kullanamayacaklardır.

• Üniversitede özellikle koridorlarda namaz kılınması yasaklanmıştır.

• Fransa'daki yabancı uyruklulara, Fransa Cumhuriyeti'nin ilkelerine doğrudan itiraz etmeleri durumunda ikamet izni verilmeyecektir.

• Bir belediye, bir ibadethaneye yardım yapmak isterse bunu 3 ay öncesinde camilere bildirmek zorundadır.

• Fransa'ya düşman olan ülkelerin desteği ile özel okul açılmasını engellemek için valiliklere yetki verilmiştir.¹³³

Cezayir kökenli Fransız gazeteci Hassina Mechaï, Perspektif dergisine yaptığı değerlendirmede, çıkarılan yasayı değerlendirerek kanunun 1901 yılında çıkarılan yasayı kökten değiştirdiğini ifade etmiştir. Ona göre bu yasada (dinî/İslami) derneklerin cumhuriyete bağlılık taahhüdü yapmaları zorunlu kılınmış, kamu düzenine tehdit olarak görülebilecek her türlü davranıştan uzak durmaları istenmiştir. Burada açık ve belirgin olmayan ifadelerin kullanılması yasanın siyasetçiler tarafından istenildiği gibi kullanılabilme ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Dinî kurumların bağışlarının denetlenmesi, hükümetin bu kuruluşları “iyi” veya “kötü” olarak ayırması ise bir sivil toplumun asıl dinamiklerini oluşturan bağımsız derneklere devletin müdahalesine olanak sağlamıştır. Bu da devletin dinî kuruluşları kendi kontrolü altına almak istemesinin bir işareti olarak görülebilir.¹³⁴

Ayrılıkçılık yasasının en dikkat çekici noktalarından birisi, dinî tarafsızlık yükümlülüğünün kamu hizmeti dışında özel şirketlerin çalışanlarına kadar genişletilmesidir. Bu hüküm, laiklik ilkesinin alanını genişletip özel şirketleri, çalışanlarının dinî semboller takmamasını sağlamakla zorunlu tutmaktadır. Yasanın bu kısmının doğrudan Müslüman kadınları hedef aldığı da belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yasa sonrasında Fransa devleti denetim kisvesi altında İslami derneklere bağış yapan bağışçıların mali verilerine

¹³³ AA, “Fransa'da Senato 'ayrılıkçı' yasa tasarısında Müslümanlara yönelik yasakları genişletti”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransada-senato-ayrilikci-yasa-tasarisinda-muslumanlara-yonelik-yasaklari-genisletti/>, (Erişim: 15 Nisan 2023).

¹³⁴ Charles Arambourou, "C'est confirmé : l'Islam de France d'Emmanuel Macron ouvre un boulevard aux extrémistes", [ufal.org](https://www.ufal.org/laicite/cest-confirme-lislam-de-france-demmanuel-macron-ouvre-un-boulevard-aux-extremistes/), <https://www.ufal.org/laicite/cest-confirme-lislam-de-france-demmanuel-macron-ouvre-un-boulevard-aux-extremistes/> (Erişim: 23.03.2024)

erişebilme imkânına da kavuşurken, “şüpheli olabilecek siyasi hedeflerle ilişkili” olduğundan şüphelenilenler de dâhil olmak üzere, son derece geniş gerekçelerle derneklerin yabancı fonlara erişimini de kısıtlama imkanı elde etmiştir.¹³⁵

8. Fransa’da İslamofobinin Bir Tezahürü Olarak Başörtüsü

Batı Avrupa’da Müslümanların giderek görünür hâle gelen varlığının son yıllarda artması kamuoyunun dikkatini çekerken, bu nedenle Müslümanlar, çeşitli hararetli tartışmaların da merkezinde yer almaya başlamıştır. En karmaşık ve gündemden düşürülmeyen tartışma ise eğitim kurumlarında başörtünün meşruiyetiyle ilgili süregelen tartışmadır.

Başörtüsü tartışmalarının 1989’da Fransa’da patlak vermesi, yüksek oranda Müslümanların yaşadığı diğer Batı Avrupa toplumlarında da siyasi ve bilimsel tartışmaları ortaya çıkarmıştır. Bu tartışmaların merkezinde yer alan başörtüsünün, dinî inancın meşru bir ifadesi olup olmadığı ve kamu eğitim kurumlarında izin verilip verilmemesi gündemin ve tartışma konularının bir parçası olmuştur.

Başörtüsü ilk göçmen kuşağının bir parçası olmasına rağmen Batı Avrupa toplumlarında Müslümanlar, sosyal ve politika alanda söz sahibi olmaya başlayıp genç Müslümanlar kamuoyunda "görünür" hâle geldikten sonra asıl sorunlar başlamıştır.

Eğitim kurumlarında örtülü Müslüman kadınların varlığına daha yakından bakıldığında, tartışmaların başlangıcı Batı Avrupa’da, İslam’ın kurumsallaşmasıyla örtüşmektedir. Genç Müslümanlar, topluma dâhil olma istekleri ve tanınma talepleri ile birlikte yeni tartışmaların merkezinde yer almaya başlamışlardır.¹³⁶

Fransa’da başörtüsü tartışmaları ilk olarak 1989’da kamuoyunda genişçe yer almaya başlamıştır. 4 Ekim 1989’da bir ortaokulun (Collège) müdürünün, başörtüsü takan üç kız öğrenciyi, başörtüsünün gelenek değil aksine dinî bir kural olduğunu ve dini yayma amacıyla takıldığını savunarak okuldan atmaya karar vermesi ile ilk kez başörtüsü ülke gündemine girmiştir.¹³⁷

¹³⁵ Mechaï, “Onaylanan Ayrımcılık Yasası Ne Getirecek?” s.12

¹³⁶ Nilüfer Göle - Ludwig Amman, *İslam in Sicht Islam in Sicht. Der Auftritt von Muslimen im öffentlichen Raum*, Institut Leibniz des sciences sociales, Bielefeld 2004, s.34

¹³⁷ Françoise Gaspard, Farhad Khosrokhavar, *Le Foulard et la République*, La Découverte, Paris 1995, s. 9-13

Ortaokul müdürü aldığı bu kararını kamu eğitim kurumlarında siyasi veya dinî her türlü simgelerin yasaklandığı 1937 tarihli bir genelgeye dayandırarak meşrulaştırmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Jean Zay tarafından yayımlanan yasağa dayanak teşkil eden söz konusu genelgede, okulda her türlü siyasi veya mezhepsel propaganda ile her türlü proselitizm yasaklanmıştır.¹³⁸

Okul müdürünün aldığı bu karar sonrası başörtüsüne getirilen ilk yasak, “Başörtüsü Vakası” (affaire du foulard) olarak medyanın gündeminde de genişçe yer edinmeye başlamıştır. Bu durum Fransız kamuoyunda da tartışılmaya başlanmış, ırkçılık karşıtı derneklerin temsilcileri de müdürün bu kararına tepki göstermiştir. Dönemin Paris Büyük Cami Müftüsü Si Hamza Boubakeur’in yanı sıra birçok Hristiyan Dini Temsilci de dinî farklılıklara karşı hoşgörü çağrısı yapan açıklamalarda bulunmuşlardır.¹³⁹

Siyasi partiler okul yönetimini destekleyen aşırı sağcı parti Ulusal Cephe dışında başlangıçta temkinli kalmayı tercih ederken dönemin Cumhurbaşkanı François Mitterrand’ın eşi Danielle Mitterrand ve dönemin Eğitim Bakanı Lionel Jospin okul yönetimine sert tepki göstererek, müdürün aldığı kararı kınadıklarını açıklamışlardır.¹⁴⁰

Başörtü tartışması giderek büyürken, Paris’in merkezinde yaklaşık 700 Müslüman’ın başörtüsü ile ilgili gerçekleştirdiği gösteri ile Ulusal Meclis’teki bir parlamento grup toplantısına başörtülü olarak gelen iki milletvekili de tartışmaların alevlenmesine neden olmuştur.¹⁴¹

Başörtüsü ile ilgili yaşanan tartışmalar zamanla gündemden düşse de 1994/1995’te dönemin Eğitim Bakanı François Bayrou tarafından hazırlanan bir genelge ile yeniden alevlenmiştir. Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan genelgeye göre "provokatif bir eylem, proselitizm veya propaganda" olmadığı sürece "kamusal alanda dinî özgürlükler garanti altına alınmış ve bu genelge genellikle başörtüsünün kısıtlayıcı kullanımına yönelik bir öneri olarak kullanılmıştır. Ancak Bayrou genelgesi, yalnızca idari bir tavsiye olduğundan ve yasa

¹³⁸ *Laïcité-republique*, "Jean Zay, figure héroïque d’un Front populaire du progrès et de la liberté", <https://www.laïcité-republique.org/jean-zay-figure-heroique-d-un-front-populaire-du-progres-et-de-la-liberte-g.html>, (Erişim: 18.03.2024)

¹³⁹ Alain Panero, “L’affaire du voile islamique de Creil : logiques d’une controverse qui n’en finit pas”, *Revue interdisciplinaire d’études juridiques*, S.88, 2022, s.30

¹⁴⁰ Jean-Michel Helvig, *Laïcité dévoilée : Quinze années de débat en quarante Rebonds*, Éditions de l’Aube, La Tour-d’Aigues 2004, s.113

¹⁴¹ Gaspard, Khosrokhavar, s.9-13

olarak geçersiz kabul edildiği için başörtüsü konusu henüz yasal olarak açıklığa kavuşturulmamıştı.

Fransa, okullarda başörtüsü tartışmasını en yoğun bir şekilde 2003 yılında yaşamaya başlar. Siyasette başörtüsü tartışması 2003 başında yeniden tetiklenir. Böylece başörtüsü tartışmasının üçüncü dalgası patlak verir. Nisan 2003'te İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy'nin Fransa İslam Organizasyonlar Birliği'nin (Union des Organisations Islamiques de France) bir etkinliğinde tüm Müslüman kadınların başörtülerini vesikalık fotoğraf için çıkarmaya davet etmesi, yeni bir tartışmanın fitilini ateşler.¹⁴²

Tartışmalar sonrası dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac tarafından, okullardaki dinî semboller ve genel olarak eğitim sistemindeki dinî-kültürel alanlarda kapsamlı stratejiler geliştirmek için oluşturulan komisyon (Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République) çalışmalarına başlar.

Söz konusu komisyonun çalışmaları neticesinde hazırlanan raporu baz alan Chirac, Aralık 2003'te devlet okullarında "göze çarpan dinî semboller"e genel bir yasağın getirildiğini duyurur.¹⁴³

Açıklanan bu karar parlamentoda çoğunlukla (494 milletvekili onayladı, 36 milletvekili reddetti, 31 milletvekili ise çekimser kaldı) kabul edildikten sonra Şubat 2004'te yasallaşır.¹⁴⁴ Böylece Fransa'da başörtüsü tartışması hukuki bir boyut kazanıp ilk öğretim ve lisede öğrencilerin başörtüsü takmasının yanı sıra, yine oturum ve kimlik kartları, pasaportlar ve sağlık kartları gibi tüm resmi belgelerde de başörtüsünün takılması bu yasayla birlikte yasaklanır.

Başörtüsü tartışmasında aktif rol alan filozof Alain Finkielkraut, kamusal alana giren herkesin "kökenlerini vestiyerde bırakması" gerektiği ile ilgili önerisi Fransa'da başörtüsüne yönelik kamusal ve özel alanda yapılmak istenen ayırmda temel alınır.

¹⁴² John R. Bowen, "Muslims and citizens. France's headscarf controversy" *Boston Review*, <https://www.bostonreview.net/articles/john-r-bowen-muslims-and-citizens/> (Erişim: 22.03.2024),

¹⁴³ Philippe Bernard: "Les sages de la commission Stasi se félicitent du travail accompli", *Le Monde* https://www.lemonde.fr/archives/article/2003/12/18/les-sages-de-la-commission-stasi-se-felicitent-du-travail-accompli_346401_1819218.html, (Erişim: 19.12.2023).

¹⁴⁴ Alain Badion: "Derrière la loi foulardière: la peur", *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/archives/article/2004/02/21/derriere-la-loi-foulardiere-la-peur-par-alain-badiou_353904_1819218.html, (Erişim: 22.2.2024).

Fransa’da Müslüman kadınların giyim kuşamını hedef alan yasal düzenlemeler, 2004 yılından sonra da devam edip kamuoyunda “Peçe Yasağı” olarak bilinen 2010 yılında Nicolas Sarkozy’nin cumhurbaşkanlığında çıkarılan yasa ile kamusal alanda yüzü kapatan giysilerin giyilmesi yasaklanır.¹⁴⁵

Fransa’nın İslami sembol, İslami kıyafet takıntısı o kadar ileri gitmiştir ki bizzat Fransa İç İşleri Bakanı Gerald Darmanin, okullarda öğrencilerin uzun etek giymesini “Fransız değerler sistemine karşı İslamcı bir saldırı” olarak değerlendirmekten geri durmaz. Bakan Darmanin, özellikle öğrencilerin uzun etek giymeye başlamalarını bir gençlik krizinin ötesinde tehlikeli bir boyut olduğunu ifade eder. İç İşleri Bakanı Darmanin’in bu değerlendirmesinin yanı sıra vatandaşlıktan sorumlu Devlet Sekreteri Sonia Backès de genç kızların uzun etek giymesini “İslamcıların gençlere özendirdikleri geleneksel kıyafetlerin meyvesi” olduğunu ileri sürmekten geri durmaz.¹⁴⁶ Fransa’da okullarda başörtüsü yasağı ile başlayan Müslüman kadınların giyim kuşamını kısıtlayan yasaklar, peçe ve uzun etek yasaklarıyla devam ederek, 2023-2024 eğitim öğretim döneminin başında bol pantolon ve abaya giyilmesinin yasaklanması ile gündemden düşmez.

III. BÖLÜM:

FRANSIZ MEDYASININ İSLAMOFOBİDEKİ ROLÜ

İslamofobi teriminin kökenleri, Fransa’nın büyük bir sömürgeci güç olduğu 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. İlk kez 1910’larda ve 1920’lerde ortaya çıktığında bu terim, yöneticilerin, etnologların ve akademisyenlerin yazılarında, Fransız sömürge imparatorluğunda Müslümanların maruz kaldığı eşitsiz muameleyle, bu nüfusun ve önde gelen dinî bilginler tarafından geliştirilen ön yargılı tutumların tanımı için kullanılmıştır.¹⁴⁷

İslamofobi terimi ilk olarak Fransızcada ortaya çıkmış olsa da, 1997’den itibaren ırkçılıkla mücadele eden bir İngiliz düşünce kuruluşu (Runnymede Trust) tarafından yayımlanan bir raporla birlikte İngilizcede de yayılmaya başlamıştır. Runnymede Trust’ın İslamofobi başlıklı raporu, insanların İslam’a olan gerçek ya da varsayılan bağlılıkları

¹⁴⁵ **BBC Türkçe**, “Fransız peçe yasağı tasarısı hükümetten onay aldı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/05/100519>, (Erişim: 22.05.2023)

¹⁴⁶ **Camia Haber**, “Fransa’da İçişleri Bakanı: Uzun Etek İslamcı Bir Saldırıdır”, <https://camiahaber.com/2022/10/19/fransada-icisleri-bakani-uzun-etek-islamci-bir-saldiridir/> (Erişim: 29.11.2022)

¹⁴⁷ Fernando Bravo López, “Towards a definition of Islamophobia: approximations of the early twentieth century”, *Ethnic and Racial Studies*, 2011, C.34, S. 4, s.557

nedeniyle maruz kaldıkları reddedilme ve ayrımcılıklara ışık tutmuştur. Kavram, onu tanımlamaya ve içerdiği sorunları belirlemeye çalışan aktivistler ve akademisyenler tarafından tartışılmış, 11 Eylül 2001'den sonra bu terim uluslararası alanda daha da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Fransa'da ise bu terim ancak 2003-2004 yıllarında Vincent Geisser'in *La Nouvelle Islamophobie* adlı kitabının yayımlanması ve okullarda dinî sembollerin yasaklanmasına ilişkin tartışmalarla birlikte kullanılmaya başlanırken, hiçbir zaman da sona ermeyecek gibi gözüken bir tanım olarak önümüzde durmaktadır.¹⁴⁸

Fransız medyasının İslam'ı şematik bir şekilde ele alması 1970'ler ve 1980'ler arasında yaygınlaşmıştır. “*Hayali İslam: Fransa'da İslamofobinin İnşası*” kitabında Thomas Deltome, Fransa'da İslamofobinin ilk oluşumunu ele almış, medyanın İslamofobik söylemleri nasıl benimsediğine yer vermiştir. 1975 ile 2005 yıllarını kapsayan 30 senelik bir süreci inceleyen Deltome, Fransa'da 1970'lerin sonunda insanların henüz İslam'dan değil, daha ziyade "Araplar" ve "göçmenlerden" bahsettiğine dikkat çekmiş, bu sürecin de, Cezayir'in bağımsızlık savaşı ve yaşanan ekonomik kriz sonrasında ortaya çıktığına değinmiştir. Yazara göre, Cezayir savaşının ardından Kuzey Afrika'dan gelen büyük göç dalgası, Fransa'da Arap korkusunu ve buna bağlı olarak İslam korkusunu da beraberinde getirmiştir. Aynı yıllarda Fransa'da Jean Marie Le Pen liderliğindeki aşırı sağ parti Ulusal Cephe, siyaset sahnesinde büyük bir ilerleme kaydederken, aşırı sağcı parti, yeni bir sosyo-politik söylem geliştirip, yabancı düşmanlığına yoğunlaşarak göç meselesini gündeme getirmeye başlamıştır.¹⁴⁹ Fransa'da 1980'lerde kamuoyunda yavaş yavaş oluşmaya başlayan İslam korkusu, bazı siyasi partiler tarafından yaygın bir şekilde gündemde tutulup oy kazanmak için kullanılmış, ancak bu olgu, medya tarafından sistematik olarak ele alınmaya başlandıktan sonra daha belirgin hâle gelmiştir. Bu değişimin temelinde iki olay yatmaktadır. Bu iki olay, 2001 yılında ABD'de yaşanan saldırılar ve 2005 yılında Fransız banliyölerinde yaşanan ayaklanmalardır.

Fransız medyasının İslam ve Müslümanlar aleyhine oluşturduğu olumsuzluk havası, Müslümanların her türlü kötülükle irtibatlandırılmasına yardımcı olmaktadır. Medya, Müslümanlara karşı oluşturulan nefret dilini yaygınlaştırmada her olayı ve gelişmeyi bir fırsat olarak sunabilmekte ve Müslümanların damgalanmasına yol açmaktadır. Medyanın kurgulama, sahneleme, dramatizasyon ve genelleme süreçleri aracılığıyla İslam ve

¹⁴⁸ Houda Asal, “Islamophobie : la fabrique d'un nouveau concept. État des lieux de la recherche”, *Sociologie*, C. 5/1, 2014, s. 15.

¹⁴⁹ Deltombe, s.2

Müslümanlar, insan haklarıyla, demokrasiyle, modernlikle, kadın özgürlüğüyle ve barışla bağdaşmayan her şeyin temsilcisi olarak sunulmaktadır. Böylece tehlikeli bir İslam ve Müslüman imajı oluşturulurken, İslam Fransız medyasında adeta şeytanlaştırılmıştır. Bu enformasyon bombardımanı altında halk, Müslümanları toplumsal problemlerin sorumlusu hâline getirmiştir. Bu da Müslümanları Fransa için, Fransa toplumu ve Fransa devleti için bir güvenlik sorunu şekline dönüştürmüştür. Bu dönüşüm sonrasında Müslümanlar susturulmuş ve Müslümanlara karşı kamusal ve toplumsal bir tahakküm oluşturulmuştur. Sonuçta, İslam ve Müslümanlar karanlık ve tehlikeli bir dünyanın temsilcileri konumuna düşürülmüştür. Bu algı hem kamusal alanda hem de toplumsal ilişkilerde, Müslümanların reddedilmesine, damgalanmasına katkıda bulunmuştur. Medyanın Müslümanları damgalama yarışında tiraj artışı, reyting yarışı ve beğeni tıklaması önemli rol oynasa da, bu yarışta siyasi etkiler de öne çıkmaktadır. Zira medya ve siyasiler birbirlerini beslerken, siyasiler medyada yer aldı diye, içerisinde Müslümanların yer aldığı olayları istismar ederek oy yarışına girebilmekte, medya da siyasilerin açıklamalarına yer vererek Müslümanları hedef göstermeye çalışmaktadır.¹⁵⁰

1. Fransız Medyası ve Halkın Manipülasyonu

Fransız medyasının ülkenin kamuoyunu şekillendirmede çok büyük bir güce sahip olduğu herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Medya, halkın olayları değerlendirme ve bakış açılarını çoğunlukla gizlice şekillendirmeyi başarmıştır. Medyanın halkı İslam ve Müslümanlar aleyhine yönlendirmesi ise son yıllarda daha açık bir şekilde kendisini göstermektedir. Müslümanları ve İslam'ı tanımlamak için kullanılan kelimeler bir sürü tanımlama ile tezahür etmektedir. Burada, Fransız yazar Sylvain Timsit tarafından maddeleştirilen ve yanlış bir şekilde ünlü Amerikalı yazar Noam Chomsky'ye atfedilen, medyanın halkın nasıl manipüle ettiğine dair stratejiyi hatırlamak yerinde olacaktır. Bu stratejiye göre halkın dikkati, önemli sorunlardan ve siyasi ve ekonomik elitler tarafından kararlaştırılan değişikliklerden uzaklaştırılır, yeni sorunlar gösterilir, halkın bu sorunların üstesinden kesinlikle gelemeyeceğine inancı kuvvetlendirilir. Daha sonra da halkın dikkati gerçek sorunlardan yeni sorunlara çekilir. Halkın duygularına hitap edilerek kendilerine empoze edilen kanaatler sıralanır. Böylece halk, istenildiği gibi yönlendirilmiş olur. Medyada İslam ve Müslümanlara ait haber ve yorumları incelediğimizde son 25 yıldan beri

¹⁵⁰ Bouchra Chakir, “L’Autre musulman, une invention médiatique?”, L’image de l’islam dans les médias en Europe, comment sortir du stéréotype”, Rabat 2014, <https://remahresearch.com/images/papers/no43/13.pdf>, s. 3

İslam ve Müslümanların kamuyu nezdinde küçük düşürülmeye çalışıldığı gerçeğini bulmak mümkündür. Burada Sylvain Timsit tarafından tespit edilen medya manipülasyon strateji kuralları içerisinde yer alan dikkat dağıtma stratejinin etkin bir şekilde kullanıldığını da görmek mümkündür. Buna göre, İslam ve Müslümanlar, medyada halkın dikkatlerini gerçek sorunlardan uzaklaştırmak, asıl tehlikenin bu tarafta olduğuna vurgu yapmak için kullanılan nesnelere dönüştürülmüştür. Böylece halkın gerçek sorunlardan dikkati İslam ve Müslümanlara çekilmiştir. İslam ve Müslümanlar toplumun problemlerinin ana kaynağı olarak gösterilmiştir. Bununla da yetinilmemiş halk, Müslüman toplumun, Fransız topraklarındaki varlıklarının Fransa için bir kötülük kaynağı olduğuna inandırılmıştır. Bu sonuçlar, Fransız medyasının İslam'la ilgili olarak, din konusunda kafa karışıklığına ve kavram kargaşasına yol açan bir manipülasyon yöntemi benimsediğini göstermektedir.¹⁵¹

Özellikle televizyon yayınları dikkate alındığında TF1 veya BFM TV'nin İslam karşıtı yöntemleri birbirleriyle benzerlik taşımaktadır. Bu yayınlarda, Müslümanlar toptan suçlanarak adeta yargılanmışlardır. Öyle ki bu iki televizyon kanalı herhangi bir iddiada bile, o kişilerin suçlu olup olmadıklarını dahi bilmeden isimlerini ve kimliklerini yayınlarak mahkûm etmekten çekinmemişlerdir. Kendini “cihatçı uzmanı” olarak lanse eden, hiçbir bilimsel ve gerçekçi bilgi sunamayan bazı “uzmanlar” bir olayda fail ile birlikte tüm Müslüman toplumunu önce suçlayıp sonra da anında mahkûm edebilmektedir. Bir teör eylemi Fransız gazetelerinde ve televizyonlarında “İslami saldırı” olarak genelleştirilerek verilebilmektedir.¹⁵²

2. Seçim Kampanyaları Döneminde Müslümanlar

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Fransa’da İslam ve Müslümanlar, bir takım medya ve siyasiler tarafından ülkede devlet ve toplum için tehlike olarak yansıtılmaya çalışılmaktadır. İslam ve Müslümanlar hakkında kullanılan tanımlamalar incelendiğinde bu tanımlamaların genellikle cumhurbaşkanlığı seçimleri gibi siyasi atmosferin yükseldiği dönemlerde arttığı gözlemlenmektedir. Fransız siyasetinin göçmenlerin entegrasyonundaki başarısızlığı üzerine yapılan tartışmalarda da İslam ve Müslümanlar başarısızlığın sebebi olarak gösterilmektedir. Öte yandan İslam'ın ve Müslümanların toptan terör eylemleriyle

¹⁵¹ Aicha Bouacha, Dahmane Ibtissem, Ait Karima, “Islamophobie ou instrumentalisation du fait religieux: Quand la manipulation médiatique occidentale déjoue des sens”, *Revue scientifique / Scientific Journals*, C.10/3, Tiaret 2021, s. 413-414

¹⁵² *Radiofrance.fr*, “Les médias face à l'islam : à quoi jouent-ils?”, <https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/la-fabrique-mediatiq/les-medias-face-a-l-islam-a-quoi-jouent-ils-5477963#Echobox=1570865837>, (Erişim:20.03.2024)

ilişkilendirilmesi bu iki alanda halkın kolayca yönlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Bu anlamda son yıllardaki Fransız cumhurbaşkanlığı seçimlerini değerlendirdiğimizde İslam ve Müslümanların seçim kampanyalarında önemli bir yer işgal ettiğini görmek mümkün olacaktır. Nicolas Sarkozy ile François Hollande, Emmanuel Macron ile Marine Le Pen arasındaki siyasal mücadelenin nesnesi çoğunlukla Müslümanlar olmuştur.

Fransa'da son yıllarda cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ana gündem İslam ve Müslümanlar olmuştur. Adaylar artışa geçen sağ ve milliyetçi oylardan yararlanabilmek için sürekli Müslümanları hedef tahtasına oturtan vaatlerde bulunmaktadır. Bu vaatlerin bazılarını kısaca göz atalım.

2 Mayıs 2012 tarihinde, geleneklere uygun olarak, Nicolas Sarkozy ve François Hollande, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turu öncesinde televizyonda katıldıkları tartışma programında, İslam ve Müslümanlarla ilgili konular da gündeme gelir. Yabancıların oy kullanma hakkına atıfta bulunan Sarkozy, yabancılara böyle bir oy hakkı verilmesine karşı çıkarak sözü yine İslam'a getirip şu ifadeleri kullanır: *"Toplumsal gerginliklerde büyük bir artış oldu. Müslümanlar radikalleşiyor ve Fransa'da bir İslam için baskı yapıyorlar. Oysa biz Fransa'da bir İslam istemiyoruz"*. Öte yandan yine Sarkozy, seçilmesi halinde okullarda başörtüsünü yasaklayacağını da bir seçim vaadi olarak açıklayarak Müslümanların inanç hürriyeti üzerinden oy toplamaya çalışmıştır.

Bu tartışmadan neredeyse 5 yıl sonra yapılan yeni cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de yine Fransa kamuoyu yeni bir televizyon tartışma programında İslam ve Müslümanlarla ilgili iki adayın vaatlerine tanık olur. Bu tartışmada yer alan iki adaydan biri olan aşırı sağcı Marine Le Pen, Emmanuel Macron'u yeterince Müslüman ve İslam karşıtı olmamakla suçlayarak, seçilmesi halinde ülkedeki İslami görünürlüğü engelleyecek hızlı adımlar atılacağını vadeder. Le Pen'e göre, Fransa'daki kötülüklerin kökü, İslami köktenciliğin gelişmesiyle derinleşmektedir. İslam Fransız değerlerini bozmakta ve çürütmektedir.

2022 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise yine en çok konuşulan konu Müslmanlar olur. Cumhurbaşkanlığı adaylığını açıklayan isimlerden biri olan Eric Zemmour, İslam'a karşı kategorik muhalefeti ile tanınan yüksek profilli bir Fransız gazetecidir. Zemmour seçimlerin ilk turunda yüzde 7.1 oran gibi yüksek bir oy alır. Zemmour'u adaylık sürecine götüren ve seçimlerde aday olmasını sağlayan ise yazdığı kitaplar ve yaptığı televizyon programlarıdır. Yani Fransız medyasının bir parçasıdır. RTL, BFMTV, CNews ve LCI televizyonlarındaki programlarında sürekli olarak İslam ve

Müslümanları suçlamıştır. Zemmour'un yaptığı İslam tanımlamalarından bazıları şöyledir: *"İslam Fransa ile bağdaşmaz çünkü İslam laiklikle, cumhuriyetle ve Fransa'nın temelleri olan demokrasiyle bağdaşmaz. İslam ile ilgili hiçbir şeyin Fransa'da yeri yoktur. İslam Fransa'da öldürür. İslam, Fransa'nın ve Fransız halkının yaşadığı talihsizliklerin ana nedenidir."* Irkçı aday, seçim döneminde vaatlerini de İslam düşmanlığı üzerine kurarak seçilmesi halinde Fransa'nın tarihi kiliseli manzarasını bozan cami inşaatlarını yasaklayacağı vaadinde bulunur.

3. Fransız Medyasında İslamofobinin İnşa Şekli

Yazar Thomas Deltombe, medyada 1975-2005 yılları arasındaki yayınları inceleyerek Fransa'da İslam düşmanlığının nasıl inşa edildiği ve böylece hayali bir İslam'ın nasıl gündeme oturduğunun örneklerini verirken, Fransa mediasında yaygın olan İslam takdiminin gerçekte olmayan, Fransız halkının kafasında bulunan fantezi bir İslam olarak sunulduğuna vurgu yapmaktadır. Deltombe, Türkçeye ismi *"Hayali İslam: Fransa'da İslamofobinin medyadaki inşası"* şeklinde çevrilebilecek kitabında, Fransız mediasında bu şekilde bir İslam takdiminin nasıl yapıldığını bir başka yazar olan Pierre Bourdieu'nun televizyon ile ilgili değerlendirmesini hatırlatarak ortaya koymaktadır. Buna göre, sıradan sözlerle, ne burjuva ne de halk hayrete düşürülemediği için her iki kesim de olağanüstü kelimelerle şaşkınlığa uğratılmaktadır. Böylece, halkı şaşkına çevirecek efsaneleşmiş kelimeler kullanılmakta, bu kelimeler sayesinde ortalık kasıp kavurulabilmektedir. Ortalık sis bulutlarıyla kaplanınca da halk içinde korkular, fobiler ve fanteziler, başka temsiller meydana getirmektedir. Böylece basının kullandığı İslam, İslamcı, fundamentalist, aşırı gibi daha nice kelimeler, medya tarafından hayali bir İslam'ın takdimi için kullanılmaktadır.¹⁵³

Deltombe'ye göre medyada takdim edilen Müslüman imajının yanı sıra İslam'ın ne olduğu konusunda da "hayali bir İslam" figürü ortaya konmaktadır. Bu konuda, televizyon ve medyada herkesin "kendi İslam versiyonu"nu ortaya koyduğuna dikkat çeken Deltombe, bu insanların çoğu zaman gerçek İslam'ın bu olduğu konusunda kendi söylediklerini kanıt olarak dayattığını vurgulamaktadır.¹⁵⁴ Bu yüzden de Deltombe, 1975-2005 yılları arasındaki 30 yıllık süreçte izlediği televizyon yayınları sonrasında Fransız televizyonlarında İslam'ın

¹⁵³ Deltombe, s. 3

¹⁵⁴ Deltombe, s. 4.

takdim edilmesini, komik, çoğu zaman endişe verici, hatta isyan ettiren "televizyon İslam'ı" olarak tanımlamaktadır.¹⁵⁵

Fransız medyası, İslam'a karşı oluşturduğu ön yargılarını önce Kuzey Afrikalıların ve özellikle Cezayirlielerin özgün kültürünü aşağılamakla bina etmeye başlamış, bunun için de bu bölgelerden Fransa'ya göçün "entegrasyon" için bir tehlike olduğu algısını yaymıştır. 1990'lı yıllardan sonra, mesela, Vaulx-en-Velin'de meydana gelen isyan sonrasında banliyölerdeki ekonomik ve sosyal problemler, göç ve İslam problemi olarak sunulmuştur.¹⁵⁶

3.1. Müslümanları Düşmanlaştırma Çabaları

Fransa medyasında Müslümanları düşmanlaştırılmak için pek çok terim veya tanımlama kullanılmaktadır. Bu terim ve tanımlamalarla toplum ve Müslümanlar arasında varoluşsal bir çatışma oluşturulmaktadır. Bu terimlerin en zararsız görünenleri ise *Batı*, *demokrasi*, *özgürlük*, *Fransız toplumu*, *Fransız değerleri*, *laiklik* kelimeleridir. Bu terimler nispeten iyi tanımlanmış ve somut anlamlar oluştururken maalesef düşmanlaştırılan veya düşman olarak gösterilen Müslümanlara karşı kullanılmaktadır. Ayrıca Müslümanlar yukarıdakilerin dışında aşağılayıcı ve büyük ölçüde tanımlanmamış terimlerle anılmaktadır. Bu tanımlamaların çoğu zaman içine "İslam" karıştırılmış kelimelerdir. Felsefeci Bernard-Henri Lévy'ye göre düşman, terörizmin kendisi değil, kendisinin türettiği ancak ne olduğunu açıklamadığı bir terim olan "*Faşoİslamcılık*"/"*fascislamism*" ifadesi bu örneklerden sadece birini gösterir. Bu tanımlamaya göre İslam, aslında demokrasinin tam zıddı olan Faşizmi de temsil etmektedir.¹⁵⁷

Fransa'nın özellikle sağ eğilimli medyasının 1995-2015 yılları arasındaki yayınları incelendiğinde ülkenin güvenliği açısından Müslüman nüfusun aktif bir şekilde sanık ve şüpheli olarak kurgulandığı ortaya çıkmaktadır. Kullanılan dil ve söylemsel terimler aracılığıyla Müslümanlar hem toplumsal olarak hem de güvenlik açısından bir tehdit olarak tasvir edilmektedir. Böylece hem bir genelleme yapılmakta hem de çok azınlıkta kalan bir grubun suçu tüm Müslümanlara yüklenmektedir. Bu da Müslümanları düşmanlaştırmaya

¹⁵⁵ Deltombe, s. 6.

¹⁵⁶ Jana Břeská, "Muslims in the West: Media as an Integration Strategy", *Peer reviewed journals ACTA* Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, S.4, 2009, s. 26-27

¹⁵⁷ Bernard Henri Lévy ve Natasha Lehrer, "Emblem of Darkness. Index on Censorship", *Sage Journals* (2008), C.37/1, s.130.

büyük katkı sağlamakta ve Müslümanların bir bütün olarak Fransa'nın varlığına karşı varoluşsal bir tehdit olduğu algısını beslemektedir.¹⁵⁸

3.2. Müslümanlara Karşı Kullanılan Tanımlamalar

Etienne Koeppel, Le Figaro, Le Point gazetelerinin “İslamcı terörist ve terörizmi” tanımlarken kullandığı bazı genelleyici terimler tespit etmiştir. Bu terimler görünürde sadece bir veya birkaç “İslamcı teröristi” tanımlamaktadır. Ancak haberin veya makalenin tümü okunduğunda, bu tanımlamalarda toptan İslam ve tüm Müslümanların tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Öte yandan neredeyse istisnasız tüm medyada hiç çekinilmeden ve en genelleyici, suçlayıcı şekliyle *İslam*, *İslamcılık*, *İslamofobi*, *İslamofili*, *siyasal İslam*, *radikal İslam*, *İslamo-solculuk*, *İslamo-faşizm*... gibi kelime ve tanımlamalar Müslümanları aşağılamak, küçükmek ve itham etmek amaçlı kullanılmaktadır. Bu karmaşık tanımlama, insanların Müslümanları anlama veya anlamamalarında kafa karışıklığı meydana getirmektedir. Müslümanlar aleyhine oluşan kamuoyu, medyada yer alan haber dalgalarıyla körüklendiği gibi açık veya gizli bir şekilde şekillendirilmektedir.¹⁵⁹

Etienne Koeppel'in tespitlerine göre, Le Figaro, Le Point gazetelerinin Müslümanlara karşı medyatik İslam düşmanlığı zararsız bir ırkçılık olarak değerlendirilebilmektedir. Bu gazetelerde kullanılan terimlerin bazıları şu şekildedir: *Armée d'Allah*: (Allah'ın ordusu), *Djihadisme islamiste*: (İslamcı cihatçılık), *Islam fanatique*: (Fanatic İslam), *Fascislamisme* (Faşoİslamizm), *Fous d'Allah*: (Allah'ın çılgınları), *Fanatisme islamiste*: (İslamcı fanatizm), *Islam radical*: (Radikal İslam), *Islamisme/islamistes*: (İslamcılık/İslamcılar), *Islamo-fascime/fascists*: (İslamo-faşizm/faşistler), *Jihad Islamique*: (İslami cihad), *Jihadisme/islamistes* (Cihatçılık/İslamcılar), *Militiens islamistes*: (İslamcı militanlar), *Musulmans intégristes*: (Fundamentalist Müslümanlar), *Nébuleuse islamiste*: (İslamcı Nebulalar), *Radicaux islamistes*: (İslamcı radikaller), *Salafisme/istes*: (Selefilik/selefistler), *Soldat's d'Allah*:

¹⁵⁸ Etienne Koeppel, “Are French Muslims constructed as a ‘suspect community’? A critical discourse analysis of French right-wing newspaper coverage of Islamist terrorism between 1995 and 2015”, <https://www.lse.ac.uk/government/Assets/Documents/pdf/masters/2019/CS-Etienne-Koeppel-2018-19.pdf>, Londra 2019. s.13

¹⁵⁹ Bouacha, Ibtissem ve Karima, s. 413-414.

(Allah'ın askeri), *Terrorisme islamique: (İslami terörizm)*, *Terrorisme d'Allah: (Allah'ın terörü)*, *Ultramusulmans: (Ultra Müslümanlar)*.¹⁶⁰

3.3. Medyanın Müslümanları Damgalama Yaklaşımı

Batı sömürgeciliği, sömürgeciliğini haklı çıkarmak ve gerek kendi halkını gerekse sömürge bölge halklarını kontrol altında tutabilmek için kendisinden olmayanı damgalamakla meşhurdur. Damgalama adeta bir kültür şekline dönüşmüştür. Bu "damgalama" kültürü, sözde "modern" dünyada Avrupalı olmayan toplumlara yönelik güçlü bir aşağılama stratejisi oluşturmuş ve modern dünyaya bir miras olarak kalmıştır. Bu aşağılama kültürü sonucunda İslam dünyasına ve Müslümanlara yönelik sistematik bir küçümseme alışkanlığı da gelişmiştir. Bu damgalama, aşağılama ve küçümseme kültürünün uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Özellikle İslam ve Müslümanlara karşı gelişen bu Batı kültür ve düşüncesi Fransa'da etkilidir. Özünde haçlı Hristiyan ruhundan doğan bu aşağılama, küçümseme ve damgalama kültürü sömürge sürecinde gelişmiş ve nihayet günümüzde güçlü bir silah olarak kullanılmaktadır.¹⁶¹

Fransa'da basın, televizyon ve aynı zamanda sosyal medya, İslam ve Müslümanlar hakkında çoğu zaman yalnızca yüzeysel bilgi üreten ana kaynaklar konumundadır. Ancak bu ana kaynak kitlesel olarak yayılmakta ve kitlesel etki meydana getirmektedir. Dolayısıyla, Fransa'da inşa edilmekte olan bir "Müslüman sorunu" oluşturmakta hiç de karşı konulamayacak bir rol oynamaktadır. Çünkü Fransa başta olmak üzere Batı ülkelerindeki çoğu insanın elinde İslam ve Müslümanlar hakkında bir fikir oluşturmak için yalnızca görsel-işitsel ve yazılı medya bulunmaktadır. Bu nedenle Batı dünyasında olsun Batı dünyasının bir parçası olan Fransa da olsun, medya söyleminin bugüne kadar İslamofobinin inşasında ana aktör olması tesadüf değildir.¹⁶²

Fransa medyasında bir İslam takıntısı da oluşmuştur. Gazeteciler sık sık "İslami tehdit"ten bahsettikleri gibi, herhangi bir bilimsel sosyolojik araştırmaya dayanmadan her şeyin göçmenlere, sonra da göçmenlerin Müslüman olanlarına bağlamaları bu takıntıyı ortaya koymaktadır. Bu takıntı sonrasında toplumda Müslümanlar çoğu zaman doğrudan,

¹⁶⁰ Koeppel, s.13

¹⁶¹ Alain Ruscio, "Islamophobie, un mot, un mal plus que centenaire", *Orientxx*, <https://orientxxi.info/magazine/islamophobie-un-mot-un-mal-plus-que-centenaires.1155>, (Erişim: 02.10.2023).

¹⁶² Malcolm D Brown, "Comparative Analysis of Mainstream Discourses, Media Narratives and Representations of Islam in Britain and France Prior to 9/11", *Journal of Muslim Minority Affairs*, C.26/3, s. 301.

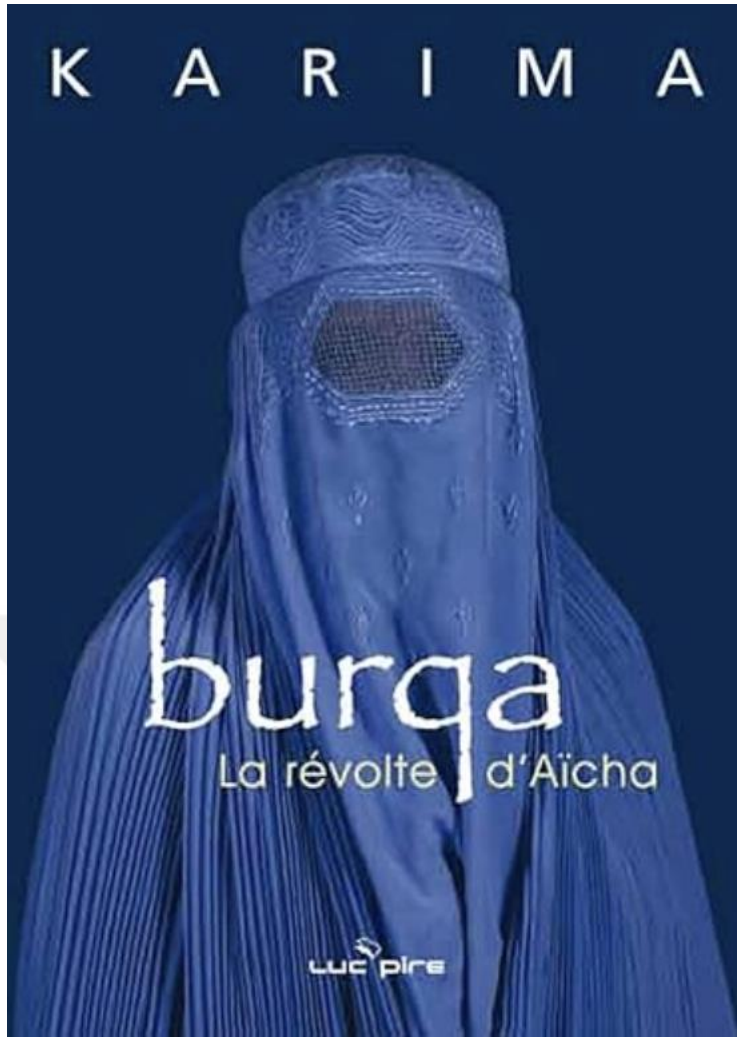
çok az durumda da dolaylı olarak damgalanmaktadır. Ana akım medyada ise Müslümanlarla ilgili olarak olumlu haberler veya makaleler yazacak olan gazetecilerle yazarlar dışlanmaktadır. Bu durumda Müslümanlar medyanın bir “öznesi” değil “nesnesi” hâline dönüşmekte ve kolayca damgalanabilmektedir.¹⁶³

Fransa’da İslam ve Müslümanlara karşı ön yargının yaygınlaştırılıp toplumda yer bulması sadece televizyon ve basılı medya aracılığıyla kalmamaktadır. Okul ve ders kitaplarında İslam ve Müslümanlara karşı ön yargılar daha küçük yaşlarda çocuklara eğitim olarak empoze edilmektedir. Okul ders kitaplarının yanı sıra, çizgi romanlar, çocuk gazete ve dergileri, edebi kitaplarla sinema eserleri çok büyük oranda İslamofobiyi inşa eden araçlar olarak kullanılmaktadır.¹⁶⁴

Edebiyat eserlerine bir göz atacak olursak, medya entelektüellerinin İslam ile ilgili olarak ismi Müslüman bir ismi çağrıştıran tercihen de kadın isimlerin yazdıkları sözde eserler, halka “İslam gerçeği” olarak takdim edilmektedir. Tabii ki burada Fransızların çok sevdiği kadın-erkek eşitliğine aykırı olarak “Müslüman erkeğin kadına tahakkümü” hikâyesi de iyi satan bir edebiyat hikayesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kitapların kapağı de aynı imajlarla dolu farklı şekillerdeki peçeli, türbanlı kadınlardır. Fransa’da yakın zamanda basılan bu tür eserlerin kapsamlı olmayan bir listesini şu şekilde sıralamak mümkündür:

¹⁶³ Abdellali Hajjat ve Mohammed, *Islamophobie: Comment les élites françaises fabriquent le «problèmemusulman*, Éditions La Découverte, Paris 2022, s.94-95.

¹⁶⁴ Alkanz, “De l’islamophobie dans Science et Vie junior”, <https://www.al-kanz.org/2013/05/15/islamophobie-science-et-vie-junior/>, (Erişim :15 Mayıs 2023).

- Betty Mahmoody, *Jamais sans ma fille*, (Kızım Olmadan Asla), 1987,
- Zana Muhsen, Freeman Wills Crofts, *Vendues* (Satılık), 1993,
- Ayaan Hirsi Ali, *Insoumise* (İtaatsız), 2005),
- Chahdortt Djavann, *Je viens d'ailleurs*, (Başka Bir yerden Geliyorum) 2006,
- Freidoune Sahebjam, *Morte parmi les vivants*, (Yaşayanlar Arasında Ölü) 2006,
- Rania Al-Baz, *Défigurée: Quand un crime passionnel devient affaire d'Etat*, (Biçimsiz. Tutku suçu devlet meselesi hâline geldiğinde) 2006,
- Karima, *Le prix du silence*, (Suskunluğun Bedeli) 2007,
- Jacky Trevane, *Fatwa - Condamnée à mort par les siens*, (Fetva. Ailesi tarafından ölüme mâhkum edilen kişi) 2008,
- Jean P. Sasson, *Les filles de Sultana* (Sultana'nın Kızları) 2008,

- Marina Nemat, *Prisonnière à Téhéran*, (Tahran'da Mahkum) 2009,
- Nojoud Ali, Delphine Minoui, *Moi, Nojoud, 10 ans, divorcée*, (Ben Nojoud 10 Yaşında Bir Dulum) 2009,
- Karima, *Burqa: La révolte d'Aïcha*, (Burka. Aïcha'nın İsyanı) 2009,
- Fatimata Diallo, *Sous mon voile*, (Peçemin Altında), 2010,¹⁶⁵

Fransa'da 2015'deki terör saldırıları sonrası medyada Müslümanlarla ilgili dergi başlıklarının bazıları.

¹⁶⁵ Abdellali Hajjat ve Mohammed, s.101-102.

4. Fransız Medyasında İslamofobinin Görünür Olması

Fransa’da 2000’li yılların başından beri sürekli gündemde yer tutmaya başlayan İslam ve Müslümanların medyada yer edinme serüveni, çok eskiye dayansa da son yıllarda toplumun bu kesimini hedef alan ırkçı nefret çok daha görünür hale gelmiştir. Fransa’da vatandaşların 1960’lı yıllarda tanıştığı televizyon, o dönem evlerin sadece yüzde 13’ünde bulunurken, 1975 yılına gelindiğinde ise bu sayı yüzde 84’e ulaşmıştır. Fransızlar, televizyonun evlere girmeye başladığı o ilk dönemlerde göç ile de yeni yeni tanışmışlar, çoğunluk eski sömürge ülkelerinden Fransa’ya yönelik başlayan büyük bir göç akımı da televizyonlarda yer edinmeye başlamıştır. O dönem Müslümanların medyada kullanımı daha çok ülkeye gelen göçmenlerle eşdeğer bir anlam ifade etmiştir.

Medya, İslam ve Müslüman nefretinin dolayısıyla İslamofobinin Fransız toplumuna pompalandığı en önemli araçlardan birisi olmuştur. Fertler ya da küçük gruplar arasında ortaya çıkan İslam ve Müslüman nefretinin (İslamofobi) kitleleri de etkileyerek kitlesel bir boyut kazanması aslında medyanın işin içine girmesi ile mümkün olabilmektedir. Batı dünyasında medyanın da katılımıyla İslam dini ve Müslümanlar terörle ve teröristlerle özdeşleştirilerek takdim edilmektedir.¹⁶⁶

Milyonlarca Müslümanın bulunduğu Fransa’da da bu alandaki en etkin araç medya olmuştur. Herhangi bir olayın faalinin herhangi bir “radikal İslamcı Müslüman” olması bunun için yeterli durumdadır. Bu olay kişilere atfedilmeyip toptan bir dinî gruba mal edilmekte, Müslümanların bir bütün olarak suçlu gösterilip potansiyel bir tehdit oluşturdukları algısı yerleştirilmektedir.¹⁶⁷

Fransız basınının tüm dünyada ilgi ve dikkatle izlenen gazetelerden birisi olan Le Monde, özellikle Fransa’nın dış politikasıyla ve Fransız olmayan diğer etnik kimliklere karşı ülkedeki genel havaya ayak uydurmasıyla tanınmaktadır. Edward Said, “Medyada İslam” adlı kitabında Le Monde gazetesini şöyle tanımlıyor: “Fransız olmayan ülkeler söz konusu

¹⁶⁶ Döndü Çınar, “İslamofobi’nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”, *Genç Mütefekkirler Dergisi*, C. 2/2, Aralık 2021, s. 291.

¹⁶⁷ Davulcu, s.506.

olduğunda misyoner, dinsel, devlet baba tavrırlı, “kalp sahibi bir sosyalizm”, on sekizinci yüzyıl aydınlanması ve ilerici Katolik gibi muhtelif nitelikler taşıyan bir siyaset izler.”¹⁶⁸

Chauki El Hamel, Fransız medyasında Müslümanların ele alınış biçimini başörtüsü ile ilgili bir örnekle açıklamaya çalışmıştır. O’na göre Le Monde gibi Fransız gazeteleri, başörtüsünü okuyucunun hayal gücünde gülünç etkiler yaratmak için kasıtlı olarak abartılmış karikatürlerle resmederek aşağılamıştır. Dolayısıyla, Fransız medyası başörtüsünü Müslüman kadınlar için geleneksel ve kültürel bir kıyafet kodu olarak Müslümanlar tarafından kullanıldığı gibi sunmamıştır. Bunun yerine, Fransa’da başörtüsünün fundamentalizmi temsil ettiğini yaymış, hatta, İslamcıların okul yoluyla sosyal statülerini yükseltmeye çalıştıkları uyarısında da bulunabilmişlerdir. Öyle ki Le Monde gazetesi yaptığı yayınlarda *‘İslami başörtüsü takmak, laiklikle savaşılan radikal Müslüman köktenciler için sık sık okul gibi son derece hassas bir alanda Fransız toplumunun direncini test eden bir mücadele alanı hâline geldi...’* diye yazabilmiştir.

El Hamel, bu ve diğer yayınlardan hareketle Fransız medyasının gerek ülkede gerekse dünyanın başka yerlerindeki Müslüman algısı üzerinde olumsuz etkisi olan seçici ve indirgeyici konularla ilgili genellemeler yaptığını da ifade etmiştir: Dolayısıyla medya topluma Müslümanlarla ilgili korku enjekte etmiştir. Şöyle ki, Fransız medyasına göre Müslümanlar liberal değerlere karşı İslami bir tehdit oluşturmaktadır. Bu medyaya göre başörtüsü İslam’ın bir temsili olarak sunulmakta olduğu gibi, aynı zamanda dini aşağılık ve saçmalığı da temsil etmektedir.¹⁶⁹

5. Basının Hedefinde Müslüman Kadınlar Var

Fransız basının İslam ve Müslümanlarla ilgili yayınlara örnek olarak 2015 yılında yayımlanan Le Figaro ve Le Monde gazetelerini inceleyen Şebnem Cansun ilginç sonuçlara ulaşmıştır. Cansun, Fransa’nın biri merkez sağdan biri de merkez soldan olan iki gazetesi Le Figaro ile Le Monde’un, 1 Ocak 2015-1 Ocak 2016 tarihleri arasındaki bir yıllık yayımlarını değerlendirmiştir. Bu araştırmaya göre, merkez sağdan olan Le Figaro Müslümanlarla ilgili olarak 117 haber yayımlamış, 117 haberin 50’si “Müslüman kadınların ailelerinde baskı altında tutularak nasıl mazlum ve mağdur hale getirildikleriyle ilgilidir.” Öte yandan bu 117

¹⁶⁸ Canay Umunç, “Charlie Hebdo Saldırısı Üzerinden Fransız Basınında İslamofobinin Yeniden Üretilmesi: Le Monde Gazetesi Örneği”, *1. Ulusal ve Kurumsal Çatışmalar/Çözümlemeler Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ankara 2015, s.121.

¹⁶⁹ Chouki El Hamel, “Muslim diaspora in Western Europe: The Islamic headscarf (Hijab), the media and Muslims' integration in France”, *Citizenship Studies*, C.6/3, 2002, s.299.

haberinin 20'si de Müslüman kadınları terörle bağlantılı göstermiş ve Fransızları terörize etme çağrısında bulunduklarını ileri sürmüştür. Haberlerin yüzde 11'i de "Müslüman kadınların Batılı toplumlarda Müslüman olmayanlarca ayrımcılığa ya da saldırıya-tacize uğramasıyla ilgilidir." Bu haberlerde ülkedeki tesettürlü Müslüman kadınların iş bulmaktaki zorluk ve sıkıntıları da yer almıştır.¹⁷⁰

Yine Cansun'un 2015 yılı Le Monde gazetesinde yer alan Müslümanlarla ilgili haberlere dair araştırmasına göre, gazetede yayımlanan 47 haberin 17'sinde yine Müslüman kadınlar gündeme getirilmiştir. Le Monde'da da "Müslüman kadınlar yine ailevi baskılar altında mazlum ve mağdur olarak ele alınmıştır." Merkez sağcı Le Figaro gibi merkez solcu Le Monde da, Müslüman kadınları terörle bağlantılı göstermekten geri durmamıştır. Le Monde'daki 47 haberin 16'sında bu konuya değinilmiştir. Fakat yine Le Monde da 47 haberin 4'ünde "Müslüman kadınların Müslüman olmayanlarca saldırıya-tacize uğramaları" konusu gündeme getirilmiştir.¹⁷¹

Özlem Barış ve Melissa Loukieh, Fransa'nın önde gelen gazetelerinden Le Parisien ve Le Figaro gazetelerinin 1-15 Eylül 2020 tarihlerindeki Müslümanlarla ilgili yayınlarını incelemiş ve bu gazetelerin de çok büyük oranda Müslümanlar aleyhine ifadeler kullandığını tespit etmişlerdir.

Bu incelemeye göre Le Parisien gazetesi 1-15 Eylül 2020 tarihleri arasında Müslümanlarla ilgili 75 haber yayımlamış bu haberlerin 58'inde yani yüzde 77.1'inde Müslümanlarla ilgili olumsuz ifadeler kullanılmıştır. Buna karşılık gazete sadece 3 haberde olumlu ifadeler yer vermiştir. Objektif sayılabilecek haber ise sadece 8 haberden ibaret kalmıştır. Bu sonuçlardan hareketle, bu dönemde Le Parisien'de yayımlanan haberlerin İslam karşıtlığı içerdiğini söylemek mümkün olmaktadır.

Buna karşılık aynı dönemdeki yayınlarında Le Figaro toplamda 27 haber yayımlamıştır. Bu haberlerin ise yüzde 77.8'i olumsuz haberlerden oluşmuştur. Gazetenin bu dönemde yayımladığı Müslümanlarla ilgili olarak olumlu kabul edilebilecek haber sayısı sadece bir olarak tespit edilmiştir. Söz konusu dönemde Le Figaro objektif kabul edilebilecek 5 haber yayımlamıştır. Bunlar da göstermektedir ki Le Figaro'nun yayımladığı 21 haber olumsuz bakış açıylaadır. 21 haber toplam haber içerisinde yüzde 73 gibi bir orana

¹⁷⁰ Şebnem Cansun, "Fransız Basınında Müslüman Kadınlar: 2015'de Le Figaro Ve Le Monde Örneği", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.6/4, 2019, s. 41-53.

¹⁷¹ Cansun, s. 41-53.

tekabül etmektedir. Le Figaro gazetesindeki haberler yine aynı şekilde İslamofobik yayın olarak değerlendirilebilecek durumdadır.¹⁷²

6. Basında Müslümanlarla İlgili Olarak Kullanılan Tanımlamalarda Le Monde ve Le Figaro Örneği

Fransız basınının Müslümanları tanımlarken kullandıkları kelimelerin özellikleri araştırma konusu olmuştur. *Journal of Muslim Minority Affairs* dergisinde Fransız “Basılı Medyasında Müslümanların Temsili Araştırması” (The Representation of Islam and Muslims in French Print Media Discourse, 2019/4) adında bir araştırma yayımlayan Abderrahim Ait Abdeslam, Fransız yazılı basınında İslam'ın ve Müslümanların temsili Le Monde ve Le Figaro gazeteleri üzerinden incelemiştir. İncelemesini özellikle kullanılan dil ve tanımlalar üzerinden yapan Abderrahim Ait Abdeslam, araştırmasında yalnızca bu iki gazeteye atıfta bulunulmasının amacının, bu gazetelerin Fransa'nın önde gelen etkin gazeteleri olmasının yanı sıra aynı zamanda geniş bir tiraja sahip olmaları olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmada iki gazetenin İslam ve Müslümanları nasıl yansıttıklarını göstermek üzere 2015 yılı Ocak ayından 2018 yılı Nisan ayına kadar olan dönemde kullandıkları başlıklar incelenmiştir. İncelenen bu dönem, Fransa'da çok sayıda terör saldırısının meydana geldiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde Müslümanlar ve İslam sadece gazete veya televizyon haberlerinin değil aynı zamanda tartışmaların da nesnesi hâline getirilmiştir.

Araştırmanın bir özelliği gazetelerde yayımlanan haber ve makalelerin *Sketch Engine motoru* ile analizinin yapılması ve incelenmiş olmasıdır. *Sketch Engine* (www.sketchengine.eu), bir metinde dilin nasıl kullanıldığını ve bu kullanımın nasıl işlendiğini keşfetmeye yarayan araştırma motorudur. Algoritmaları, dilde neyin tipik olduğunu ve neyin nadir, olağan dışı veya dilin yeni ortaya çıkan kullanımını belirlemek için orijinal metinleri analiz etmektedir. Abdeslam Le Monde ve Le Figaro gazetelerinden elde edilen, "İslam" ve daha sonra da "Müslüman" (Musulman) kelimeleriyle başlayan araştırmasında bu kelimelerin kullanarak aşağıdaki sonuca ulaşmıştır.¹⁷³

¹⁷² Özlem Barış ve Melissa Loukieh, “Fransız Gazetelerinin İslamofobik Söylem Üretimi Üzerine Bir İnceleme: Le Figaro ve Le Parisien Gazeteleri Örneği”, *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara 2023 , s.1193.

¹⁷³ Abderrahim Ait Abdeslam, “The Representation of Islam and Muslims in French Print Media Discourse: Le Monde and Le Figaro as Case Studies”, *Journal of Muslim Minority Affairs*, 2019, C. 39/4, s.571.

6.1. Le Monde'un İslam ve Müslümanları Kamuoyuna Yansıtması

Fransa'nın en köklü medya kuruluşları arasında yer alan Le Monde gazetesinde, İslamofobi kelimesine ilk olarak 1994 yılında yayımlanan bir makalede yer verilmiştir. Abderrahim Ait Abdeslam, araştırmasında ilk önce İslam kelimesini incelemiş, Le Monde gazetesinde bu dönemde İslam kelimesinin çeşitli dil bilim konularıyla kullanıldığını tespit etmiştir.

Bu gazete İslam kelimesinin kullanımı aşağıdaki şekilde de görülebileceği gibi 8 dil bilim kalıbında gösterilmiştir.

Islam-n			
Le Monde freq = 914 (2,789.46 per million)			
verbs with "Islam-n" as object			
14.44			
pratiquer	6	10.28	
éclairer	5	10.20	
modérer	4	9.70	
comprendre	4	9.68	
critiquer	4	9.58	
quitter	4	9.57	
porter	5	9.56	
relancer	3	9.41	
identifier	3	9.37	
organiser	9	9.34	
insulter	2	8.87	
salir	2	8.86	
incarner	2	8.86	
étudier	2	8.86	
promouvoir	2	8.81	
stigmatiser	2	8.79	
apaiser	2	8.78	
fonder	2	8.75	
utiliser	2	8.72	
accuser	2	8.68	
vouloir	2	8.65	
connaître	2	8.57	
considérer	2	8.50	
évoquer	2	8.46	
verbs with "Islam-n" as subject			
1.97			
pouvoir	4	9.80	
modifiers of "Islam-n"			
14.00			
radical	18	11.62	
de l' islam radical			
sunnite	8	10.81	
politique	19	10.70	
l' islam politique			
français	12	10.02	
islam français			
turc	5	9.94	
modéré	3	9.51	
rigoriste	3	9.41	
ouvert	3	9.39	
officiel	3	9.23	
consulaire	2	8.98	
authentique	2	8.96	
fondamentaliste	2	8.84	
indien	2	8.82	
chiite	2	8.78	
identitaire	2	8.78	
idéologique	2	8.74	
spirituel	2	8.70	
américain	3	8.68	
républicain	2	8.26	
adjective predicates of "Islam-n"			
1.53			
compatible	2	13.10	
récent	2	11.91	
"Islam-n" is a ...			
1.75			
religion	6	13.06	
moyen	2	11.67	
"	3	11.12	
pronominal possessors of "Islam-n"			
0.22			
leur	2	6.35	
prepositional phrases			
"Islam-n" de	91	9.96	
"Islam-n" en	49	5.36	
"Islam-n" du	20	2.19	
"Islam-n" au	6	0.66	
"Islam-n" pour	3	0.33	
"Islam-n" à	2	0.22	
"Islam-n" sans	2	0.22	
"Islam-n" and/or ...			
9.85			
laïcité	8	11.23	
religion	5	10.59	
république	4	10.34	
histoire	3	9.89	
terrorisme	3	9.84	
islam	3	9.50	
esplanade	2	9.48	
christianisme	2	9.46	
charia	2	9.44	
crise	2	9.42	
prière	2	9.34	
organisation	2	9.21	
musulman	3	9.09	

Ancak yapılan analiz sadece belli başlı kalıplar üzerinden yapılmıştır. Örneğin, ilk sütun İslam'ı özne olarak alan fiilleri, yani İslam üzerinde gerçekleştirilen eylemleri göstermektedir.

"İslam" kelimesi yerine kullanılan tanımlamaların çoğu radical (radikal), politique (siyasi), rigouriste (titiz), chiite (Şii), idéologique (ideolojik), fondamentaliste (köktenci) gibi olumsuz bir söylem prozodisine (birbirini takip eden uyum dizisi) sahipken, modéré (ılımlı), authentique (otantik/asıl/gerçek), seul (yalnız), bon (iyi), nouveau (yeni) gibi olumlu ve nötr bir söylem prozodisi taşıyan başka tanımlamalara da rastlanmıştır. Arada bir olumlu tanımlamalara yer verilse de, İslam kelimesi yerine kullanılan olumsuz tanımlamaların kullanım sıklığı olumlu kullanımların kullanım sıklığından çok daha fazladır.

Bir başka konu da İslam'ın Fransız olması meselesidir ki, "Fransız İslam'ı" Le Monde'da sürekli tekrarlanarak işlenen bir konu olmuştur. Bu şekildeki bir kullanım, Fransa'nın Fransız laikliğine uymayan bir dine uyum sağlama konusunda sıkıntılar yaşadığı, bu sıkıntılardan kurtulmanın tek yolunun da "Fransız İslam'ı", yani Fransız laikliğine uyan bir İslam olduğuna işaret etmektedir. Böylece sonuçta İslam'ın Fransa laikliğine uyumlaştırılması ve Fransa için evcilleştirilmesi de gerekmektedir. Onun içindir ki, Fransa'daki İslam (Müslümanlar) (Islam en France) yerine "Fransa İslam'ı" (Islam de France) anlayışını geliştirmek gerekmektedir.¹⁷⁴

Buna paralel olarak dördüncü sütun {[İslam] ve veya ... } çerçevesiyle ilgilidir. Burada yani "İslam ve veya..." kelimelerinden sonra kullanılan en sık kelime "laïcité" yani laiklik kelimesidir. Bu şekildeki bir kullanımda İslam ile laïcité'nin, neredeyse birbiriyle hiç bağdaşmayan kavramlar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Fransa'da hangisinin diğerine uyması gerektiğine dair kamuoyu tartışmalarını körüklemektedir ki, elbette ki bu tartışmalarda sadece İslam'ın laikliğe tabi olması gerektiği anlamı çıkmaktadır.

Öte yandan yine bu gazetede "Musulman/Müslüman" kelimesinin nasıl kullanıldığı da şöyle görülmektedir.

Sketch Engine		Le Monde/Musulman	
Home	Search	Word list	Word sketch
Thesaurus	Sketch diff	Keywords/terms	Corpus info
Manage corpus	My jobs	User guide	Save
Change options	Cluster	Sort by freq	Hide grammars
More data	Less data	Sketch grammar	Translate
- Bulgarian	- Czech	- Dutch	- English
- German	- Italian	- Polish	- Russian
- Spanish			

Musulman		Le Monde/Musulman freq = 2,631 (8,029.64 per million)	
nouns modified by "Musulman"	78.63	modifiers of "Musulman"	12.42
culte	149	responsable	21
Conseil français du culte musulman (CFCM)	11.73	des responsables musulmans	11.81
communauté	102	majoritairement	2
de la communauté musulmane	11.19	américain	15
frère	71	les musulmans américains	11.01
des Frères musulmans	10.75	comme	10
confession	63	français	12
de confession musulmane	10.59	musulmans français	10.02
"	74	pratiquant	4
musulmans =	10.43	britannique	4
monde	54	turc	4
le monde musulman	10.30	belge	3
pays	42	bon	5
les pays musulmans	9.94	jeune	5
"	44	laïque	3
" = musulman	9.78	autre	3
culture	29		7.93
de culture musulmane	9.49		
religion	28		
de la religion musulmane	9.42		
femme	21		
les femmes musulmanes	9.02		
population	20		
de la population musulmane	8.95		
jeune	17		
	8.74		

verbs with "Musulman" as object	12.22	prepositional phrases	"Musulman" is a ...
appeler	15	"Musulman" de	160
stigmatiser	4	"Musulman" de	79
ficher/ficher	3	"Musulman" en	25
convertir	3	"Musulman" en	25
inviter	3	"Musulman" à	19
naître	3	"Musulman" au	16
accuser	3	"Musulman" du	15
interroger	3	"Musulman" à	20
viser	3	"Musulman" au	13
représenter	3	"Musulman" du	13
déclarer	3	"Musulman" pour	4
	9.03	"Musulman" entre	3
		"Musulman" pour	4
		"Musulman" sous	3
	9.60		0.19

verbs with "Musulman" as subject	9.60	"Musulman" and/or ...	5.69
devoir	21	chrétien	15
Les musulmans doivent	11.54	musulmans et chrétiens	11.65
pouvoir	12	jail	13
faire	6	peur	3
célébrer	3	pratiquant	4
refuser	3	bouddhiste	4
répondre	3	proche	3
vouloir	3	terroriste	3
aller	3	musulman	4
	9.46		9.80

İlk sütunla ilgili olarak, "musulman" (Müslüman) tanımlamasının şu tanımlamalarda karşılandığı görülmektedir: "culte" (inanç), "communauté" (topluluk), "frère" (kardeş), "confession" (itiraf), "monde" (dünya), "pays" (ülke), "culture" (kültür), "religion" (din) ve

¹⁷⁴ Abdeslam, s. 572-573.

"femme" (kadın) ... vb. Burada kullanılan her bir tanımlama bir nevi işlevselleştirme stratejisini yansıtmaktadır. Bu strateji, "sosyal aktörlere bir faaliyet, yaptıkları bir şey, örneğin bir meslek veya rol açısından atıfta bulunulduğunda ortaya çıkar ki bu, tanımlamalarla Müslümanların ne işle meşgul oldukları, nasıl bir dünya ve topluluk düşündükleri gündeme getirilmiş olmaktadır. Elbette ki bu tanımlamaların hepsinin olumsuz bir vurgusu bulunmaktadır.

Neredeyse tüm bu örneklerde, sosyal aktörler olarak Müslümanlar örgütlü bir grup olarak anılmaktadır. Bu strateji "asimilasyon" olarak adlandırılmaktadır. Bu adlandırma ile Müslümanlar bir araya gelmiş ve kolektif hareket eden bir toplum (aggregation and collectivization) olarak takdim edilmektedir. Böylece Müslümanlar "communauté musulmane" (Müslüman Cemaati) ve "confession musulmane" (Müslüman İnancı) ifadeleri kullanılarak kolektifleştirilmektedir. İkinci örnekte, inançlarına atıfta bulunulduğu için soyutlama yoluyla kişiliksizleştirilmektedirler. Zira soyutlama, sosyal aktörlerin kendilerine atfedilen vasıflarla temsil edilmeye zorlanmaları ile ortaya çıkmaktadır. Tüm bu örnekler Müslümanları Fransa'ya karşı aynı inanç ve tutumları paylaşan, "aralarında hiçbir fark ya da ayırım bulunmayan" homojen bir grup olarak yansıtmaktadır. Zira en sorumsuz türden kabul edilemez bir genelleme olan bu durum, yeryüzündeki başka hiçbir din, kültürel ya da demografik grup için kullanılamamaktadır.¹⁷⁵

"Musulman" (Müslüman) kelimesi yerine kullanılan bir diğer ana tanımlamalardan birisi de "responsable" (sorumlu) kelimesidir. Bu kelime ile Müslümanları temsil edenlere hitap edilmektedir. Bu kelime bu dönemde Le Mond'da 21 kez tekrarlanmıştır. Kelimenin kullanılma sebebi ve sorumluluk sahibi olarak Conseil Français du Culte Musulman (CFCM) (Fransa İslam Konseyi) gösterilmektedir. CFCM haberlerde 149 kez tekrar edilerek, üzerine sorumluluk yüklenmiştir.¹⁷⁶

Le Monde gazetesinin haberlerinde "Musulman(s)" (Müslüman(lar) kelimesinin özne olduğu dil bilgisel kalıba göre [devoir (ödev), pouvoir (yapabilir), faire (yapmak/çalışmak/ortaya koymak)] gibi eş dizimliler de önümüze çıkmaktadır. "Musulman(s)" (Müslüman) kelimesiyle eş dizimli 21 "devoir/ödev" örneği vardır. Bu kelimenin kullanımı, Müslümanlara entegre olma yükümlülüğü ve görevi yüklemekte ve Müslümanların Fransa'ya entegre olamamalarının tek ve yegâne sorumlusu olarak yine Müslümanlar gösterilmektedir. Yani bu durumda Fransız Cumhuriyeti, sorunu doğrudan ve

¹⁷⁵ Abdeslam, s.574-575.

¹⁷⁶ Abdeslam, s. 574-575.

yalnızca Müslümanlara yüklemekte, kendisini sorunun bir parçası olarak görmemektedir. Aşağıda bu eş dizimin kullanıldığı bazı örnekler yer almaktadır:

- "Les musulmans doivent être courageux et se regarder nus" / *Müslümanlar cesur olmalı ve kendilerine çıplakça bakmalıdır*¹⁷⁷

- "Les musulmans doivent pouvoir assumer et vivre leurs différences dans le respect de la loi républicaine" / *Müslümanlar farklılıklarını kabul edebilmeli ve bunları cumhuriyet yasalarına saygı göstererek yaşayabilmelidir*.¹⁷⁸

- Les musulmans doivent comprendre que leur salut exige qu'ils prennent le train de l'histoire en marche / *Müslümanlar, kurtuluşlarının gelişmekte olan tarihe uymaları gerektiğini anlamalıdır*.¹⁷⁹

- Les musulmans doivent tirer profit de l'expérience des chrétiens / *Müslümanlar Hristiyanların deneyimlerinden faydalanmalıdır*.¹⁸⁰

- Les musulmans doivent se désolidariser des terroristes, ou s'excuser des actes que ces derniers commettent et avec lesquels les musulmans n'ont rien à voir / *Müslümanlar teröristlerle ilişkilerini kesmeli veya teröristlerin gerçekleştirdiği ve Müslümanların hiçbir ilgisi olmayan eylemler için özür dilemelidir*.¹⁸¹

Müslümanların uyması gereken bir dizi yükümlülük ve görev, üçüncü çerçevedeki dil bilgisi kalıplarında [özne olarak "Musulman" içeren fiiller] daha da vurgulanmaktadır. Burada özne olarak Musulman ile kullanılan ana fiil "appeler"dir (çağrı). Başka bir deyişle, Fransa'da sorunun kaynağı olarak görüldükleri için Müslümanlar çağrı yapıp Fransız yasalarına ve yönelimlerine uyarak buna göre hareket etmeleri için çağrıda bulunulmalıdır.

¹⁷⁷ Abdellah Taïa, "Les musulmans doivent être courageux et se regarder nus", *Le Monde* https://www.lemonde.fr/cinema/article/2015/01/19/abdellah-taia-les-musulmans-doivent-etre-courageux-et-se-regarder-nus_4558668_3476.html, (Erişim: 19.01.2023)

¹⁷⁸ Gilles Bernheim, "Les musulmans doivent pouvoir assumer et vivre leurs différences dans le respect de la loi républicaine", *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/politique/article/2011/03/19/il-est-souvent-difficile-d-etre-musulman-en-france-dans-ce-climat-malsain_1495567_823448.html, (Erişim: 19.03.2022)

¹⁷⁹ Abderrahim Hafidi, "Les musulmans doivent comprendre que leur salut exige qu'ils prennent le train de l'histoire en marche", *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/idees/article/2016/07/28/musulmans-changeons-de-logiciel_4975594_3232.html, (Erişim: 28.07.2022)

¹⁸⁰ Angelo Scola, "Les musulmans doivent tirer profit de l'expérience des chrétiens", *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/europe/article/2010/06/04/les-musulmans-doivent-tirer-profit-de-l-experience-des-chretiens_1368032_3214.html, (Erişim: 04.06.2024)

¹⁸¹ William Audureau, "Cinq idées reçues sur l'islam et le terrorisme", *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/11/25/cinq-idees-recues-sur-l-islam-et-le-terrorisme_4817306_4355770.html (Erişim: 25.11.2023)

Aslında bu çağrıda, sadece bir emir verme söz konusudur. Yoksa belirli bir konuyu tartışmak üzere çağrılma söz konusu değildir. Bunun örneklemelerini şu şekilde vermek mümkündür:

Macron appelle les musulmans au "combat" contre le "fanatisme" / *Macron Müslümanları "fanatizme" karşı "savaşmaya" çağırıyor.*¹⁸²

Şekildeki son sütun incelendiğinde "Musulman" öznesinin "Chrétians" (Hristiyanlar) ve "Juifs" (Yahudiler) gibi inanç temelli gruplarla birlikte kullanıldığı görülecektir. Hristiyanlarla Yahudiler Fransa'daki başlıca dinî gruplardır. Müslümanlar ile Hristiyanların ya da Yahudilerin birlikte yer aldığı ve Fransa'yı ilgilendiren konularla ilgili örneklerde, bu gruplar bazen iş birliği içindeymiş gibi gösterilirken, bazı örneklerde ise birbirlerine karşı gerginlik içinde oldukları vurgulanmakta.

Son olarak, "devenir" (olmak) fiili, Müslüman olmak için ne yapılması gerektiğini ortaya çıkarmak üzere "*Musulman*" kelimesi ile birlikte geçmektedir. Aşağıda verilen örnekte olduğu gibi Müslüman olmak, radikalleşme, cihat ve İŞİD ile de ilişkilendirilmektedir.

"Avec Daech, faire le Djihad, c'est devenir musulman" / "Daesh ile cihat yapmak Müslüman olmaktır."¹⁸³

6.2. Le Figaro'nun İslam ve Müslümanları Kamuoyuna Yansıtması

Aynı dönemde incelenen Le Figaro gazetesinin İslam ve Müslümanlarla ilgi yayınlarına baktığımızda da ilginç sonuçlar görülmektedir.

Le Figaro'nun yayınları da Sketch Engine vasıtasıyla değerlendirilmiş ve neredeyse tüm sütunlarda; radikal (radical); inassimilable (asimile edilemez); Islamisme (İslamcılık); ve frériste (Müslüman Kardeşler grubuna mensup) gibi olumsuz kelimeler yer almaktadır. "Radikal" (köktenci) kelimesi bu külliyatta İslam'ı nitelemek için en çok kullanılan kelimelerden birisidir. Dördüncü sütunda gösterildiği üzere, İslam'ın radikalliği ve köktenciliği onu "inassimilable/asimile edilemez" ve "monolithic/tek blok" kılmaktadır. Fransa'yı rahatsız eden bu İslam türü İslamcılık olarak adlandırılmaktadır. Yine aynı şekilde, İslam'ın [İslam ve/veya ...] gramer kalıbındaki bir eş dizimi olarak İslamcılık aslan payını

¹⁸² Cécile Chambrud, "Macron appelle les musulmans au "combat" contre le "fanatisme", *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/religions/article/2017/06/21/macron-appelle-les-musulmans-au-combat-contre-le-fanatisme_5148375_1653130.html (Erişim: 21.06.2017)

¹⁸³ Amélie Chelly, "Avec Daech, faire le Djihad, c'est devenir musulman", *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/idees/article/2018/03/26/avec-daech-faire-le-djihad-c-est-devenir-musulman-c-est-la-radicalisation-rachat_5276303_3232.html, (Erişim: 26.03.2018)

almaktadır. Bu durum, İslam'ın Fransız medyası tarafından İslamcılık, yani aşırılık ve köktencilik besleyen bir İslam şeklinde görüldüğünü göstermektedir.¹⁸⁴

Keywords/terms

Corpus info

Manage corpus

My jobs

User guide

Save

Change options

Cluster

Sort by freq

Hide gramrels

More data

Less data

Sketch grammar

Translate

- Bulgarian

- Czech

- Dutch

- English

- German

- Italian

- Polish

- Russian

- Spanish

Menu position

Islam-n

Le Figaro freq = 607 (2,792.66 per million)

verbs with "Islam-n" as object

	10.71
modérer	2 10.32
institutionnaliser	2 9.93
sanctuariser	2 9.93
dévoier	2 9.91
prêcher	2 9.89
éclairer	2 9.80
libérer	2 9.77
promouvoir	2 9.75
subir	2 9.67
considérer	2 9.56
connaître	2 9.32
dénoncer	2 9.06
enfermer	1 8.96
réorganiser	1 8.96
diaboliser	1 8.96
dépolitiser	1 8.96
enfiévrer	1 8.96
exonérer	1 8.96
normaliser	1 8.93
dénigrer	1 8.93
insulter	1 8.93
confiner	1 8.93
implanter	1 8.93
criminaliser	1 8.91
adjoindre	1 8.91

verbs with "Islam-n" as subject

	3.13
représenter	2 11.19
rester	2 10.87
sauver	1 10.68
fonctionner	1 10.68
résumer	1 10.60
entretenir	1 10.60
croire	1 10.60
enseigner	1 10.54
produire	1 10.54
demeurer	1 10.47
accepter	1 10.41
connaître	1 10.35
interdire	1 10.35
affirmer	1 9.83
pouvoir	2 9.35
faire	1 8.76

modifiers of "Islam-n"

	16.31
radical	25 12.75
de l'islam radical	2 11.08
modéré	7 11.08
politique	13 10.60
de l'islam politique	2 9.89
rigoriste	2 9.89
français	8 9.76
quétiste	2 9.32
conquérant	2 9.32
éclairédans	1 8.35
entendent-ils	1 8.35
alerte	1 8.35
vermoulu	1 8.35
holistique	1 8.35
globalisant	1 8.34
exogène	1 8.34
visible	1 8.34
respectueux	1 8.34
apolitique	1 8.31
algérien	1 8.30
compatible	1 8.28
institutionnel	1 8.28
salafiste	1 8.28
sunnite	1 8.27
traditionnel	1 8.24
turc	1 8.23
est-elle	1 8.23

adjective predicates of "Islam-n"

	1.32
inassimilable	2 12.68
monolithique	1 11.83
indigne	1 11.83
unique	1 11.67
politique	1 11.67
''	1 11.67
aujourd'hui	1 11.30

"Islam-n" is a ...

	2.47
religion	2 13.28
foi	2 11.91
bloc	2 11.91
barbe	1 11.00
agression	1 11.00
porteur	1 10.91
problème	1 10.82

pronominal possessors of "Islam-n"

	0.16
son	1 4.89

"Islam-n" and/or ...

	7.25
islamisme	6 11.88
islam	3 10.41
terrorisme	2 10.38
immigration	2 10.35
''	2 9.56
tibet	1 9.50
hindouisme	1 9.50
syed	1 9.50
rudiment	1 9.50
prescripteur	1 9.50
chrétienté	1 9.50
humanité	1 9.50
gestion	1 9.48
horreur	1 9.48
semaine	1 9.48
sujet	1 9.48
occident	1 9.44
benoit	1 9.41
produit	1 9.41
fait	1 9.41
idéologie	1 9.41
djihadistes	1 9.41
être	1 9.41
musulman	2 9.39
salle	1 9.38

... is a "Islam-n"

	0.33
islamisme	1 13.00
plenel	1 11.99

noun modifiers of "Islam-n"

	0.33
frériste	1 12.68
face	1 11.54

nouns modified by noun "Islam-n"

	0.33
dossier	1 13.41
maison	1 13.41

Yapılan dil kullanımı araştırmasının sonuçlarını daha fazla doğrulamak ve açıklamak için gazete makalelerinden örneklere bakıp sadece İslam yerine kullanılan kelimelere bakarak bir eşleştirme yapmak da ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır.

¹⁸⁴ Abdeslam, *Journal of Muslim Minority Affairs*, s.577.

Bunun için İslam'ı tanımlamak için kullanılan "radikal" (köktenci) kelimesini incelemek yerinde olacaktır:

- Qualifiant cette mosquée de "foyer ancien de l'Islam radical", la préfecture soutient que ... ” / *Bu camiye "radikal İslam'ın eski mekânı" olarak nitelendiren valilik, ...*¹⁸⁵

- À Lagny, la peur de l'Islam radical empoisonne toujours la ville / *Lagny'de radikal İslam korkusu şehri her zaman zehirliyor.*¹⁸⁶

- Musulmans restent "timides et timorés" pour dénoncer l'Islam radical / *Müslümanlar radikal İslam'ı kınama konusunda çekingen ve korkak davranıyor.*¹⁸⁷

- qu'une confusion entre islam et Islam radical soit faite en France? / *Fransa'da İslam ile radikal İslam arasında kafa karışıklığı olabilir mi?*¹⁸⁸

Üçüncü sütunda İslam'ın "radikal" olarak tasvir edilmesiyle birlikte kullanılan diğer tanımlamalarda şu şekilde yer almıştır: "Rigoriste" (titiz), "quiétiste" (sessiz), "conquérant" (fethiçi), "apolitique" (apolitik), "salafiste" (selefi), "militaire" (askerî), "globalisant" (küreselleştirici). ...Dördüncü sütundaki İslam'a yüklenen nitelendirmeler de bu tezi doğrulamaktadır. Bu nitelendirmeler ise şu şekilde sıralanabilir: "Inassimilable" (asimile edilemez), "monolithique" (tek blok), "indigne" (değersiz), "politique" (siyasi). Aynı satırda, [İslam ve/veya ...] çerçeveli sütunda ise "islamisme (İslamcılık)" önde olup, bunu "terrorisme (terörizm)" ve "immigration (göç)" tanımlamaları takip etmektedir. Bu eş dizimler, ilgili yazılarda İslam'ın genellikle islamisme /İslamcılık, yani şiddet yanlısı, bir arada yaşama ve hoşgörüden uzak, terörizmi destekleyen ve göç yoluyla yayılan bir İslam biçimi olarak takdim edildiğini göstermektedir.

Bu "İslam ve İslamcılık" eş dizimi aracılığıyla İslam'ın İslamcılıkla ilişkilendirilmesi, laiklikle bağlantısı ve İslam'a "radikal" sıfatının atfedilmesi, Le Monde ve Le Figaro

¹⁸⁵ **Le Figaro**, "Deux salles de prière musulmanes fermées", <https://www.lefigaro.fr/flash-actu/2017/10/04/97001-20171004FILWWW00328-deux-salles-de-priere-musulmanes-fermees.php>, (Erişim: 14.10.2023)

¹⁸⁶ Angélique Négroni, "À Lagny, la peur de l'islam radical empoisonne toujours la ville", **Le Figaro**, <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2017/11/16/01016-20171116ARTFIG00350--lagny-la-peur-de-l-islam-radical-empoisonne-toujours-la-ville.php>, (Erişim: 16.11.2023)

¹⁸⁷ Christian Estrosi, "Musulmans restent "timides et timorés" pour dénoncer l'Islam radical", **Le Figaro**, <https://video.lefigaro.fr/figaro/video/christian-estrosi-les-musulmans-restent-timides-et-timores-pour-denoncer-l-islam-radical/5655692849001/>, (Erişim: 23.11.2017)

¹⁸⁸ Caroline Piquet, "Nous ne voulons pas de fracture entre musulmans et non-musulmans", **Le Figaro**, <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2014/09/25/01016-20140925ARTFIG00217-nous-ne-voulons-pas-une-fracture-entre-musulmans-et-non-musulmans.php> (Erişim: 25.09.2023)

gazetelerinde İslam'ın ve Müslümanların olumsuz bir şekilde temsil edildiğini ifade etmektedir.

Keywords/terms
Corpus Info
Manage corpus
My jobs
User guide

Save
Change options
Cluster
Sort by freq
Hide gramrels
More data
Less data
Sketch grammar
Translate
- Bulgarian
- Czech
- Dutch
- English
- German
- Italian
- Polish
- Russian
- Spanish
Menu position

Musulman

Le Figaro/Musulman freq = 1,771 (8,147.96 per million)

nouns modified by "Musulman"	79.21
frère	82
des Frères musulmans	11.47
culte	81
Conseil français du culte musulman (CFCM	11.46
communauté	69
de la communauté musulmane	11.19
"	68
musulmans =	10.84
confession	50
de confession musulmane ,	10.82
population	25
la population musulmane	9.81
femme	21
des femmes musulmanes	9.57
pays	21
les pays musulmans	9.53
prénom	19
proportion de préoms musulmans	9.48
"	22
les musulmans =	9.38
association	17
des associations musulmanes	9.26
monde	16
le monde musulman	9.17
étudiant	15
étudiants musulmans	9.14
culture	13
de culture musulmane ,	8.92

verbs with "Musulman" as object	13.23
inviter	6
interroger	6
appeler	7
viser	5
estimer	4
offenser	3
opprimer	3
intégrer	3
engager	3
soutenir	3
tuer	3

prepositional phrases	
"Musulman" de	69
"Musulman" en	35
"Musulman" de	49
"Musulman" en	17
"Musulman" au	10
"Musulman" à	9
"Musulman" du	9
"Musulman" à	10
"Musulman" du	10
"Musulman" au	8
"Musulman" pour	4
"Musulman" pour	4

"Musulman" and/or ...	5.69
chrétien	7
juif	6
catholique	4
islamiste	3

pronoun is "Musulman"	0.75
il	4

verbs before "Musulman"	0.56
déclarer	3
devenir	3

modifiers of "Musulman"	11.66
potentiellement	21
de = potentiellement musulmans =	13.36
responsable	10
responsables musulmans	11.53
laïc	5
français	9
vrai	3
américain	4
comme	5
jeune	3
autre	3

verbs with "Musulman" as subject	7.11
manifeste	4
rester	4
réclamer	3
représenter	3
devoir	6
pouvoir	3

Müslüman (*Musulman*) kelimesinin, ilk sütunda yer alan ve daha fazla analiz edilmesi gereken eş dizimlerinden biri de "femmes" (kadınlar) kelimesidir. Nitekim, aşağıdaki manşette olduğu gibi, giydikleri kıyafetlerle ilgili tartışmaların kaynağı oldukları için Fransız medyasında Müslüman kadınlara sıkça atıfta bulunmaktadır:

"Une entreprise peut interdire le port de signes religieux".¹⁸⁹ (*Bir şirket dinî sembollerin giyilmesini yasaklayabilir*).

Bir diğer başlık ise " ... femmes musulmanes estimant avoir été discriminées au travail en raison de leur port du foulard islamique" olup, bu başlık şu anlama gelmektedir: (*... Müslüman kadınlar, İslami başörtüsü taktıkları için iş yerinde ayrımcılığa uğradıklarını tahmin etmektedirler*).¹⁹⁰

¹⁸⁹ Anne de Guigné, "Une entreprise peut interdire le port de signes religieux", *Le Figaro*, <https://www.lefigaro.fr/social/2017/03/14/20011-20170314ARTFIG00007-bruxelles-statue-sur-le-voile-islamique-en-entreprise.php>, (Erişim: 14.03.2023)

¹⁹⁰ *Le Monde*, "Femmes musulmanes estimant avoir été discriminées au travail en raison de leur port du foulard islamique", https://www.lemonde.fr/societe/article/2021/07/16/l-interdiction-du-port-du-voile-au-travail-n-est-pas-une-discrimination-d-apres-la-justice-europeenne_6088472_3224.html, (Erişim: 14.03.2023)

Fransa'da başörtülü Müslüman kadınlar, sık sık gazete manşetlerinde radikal İslam ile ilgili konularda temsili kapak fotoğrafı olarak kullanılmaktadır.

Fransa'da Müslüman kadınlar, giydikleri dinî kıyafetler nedeniyle sürekli ayrımcılığa ve ırkçılığa maruz kalmaktadır. Bu bağlamda, Fransa'da İslamofobiye Karşı Kolektifi'nin (CCIF) 2017 yıllık raporu, İslamofobiden en çok kadınların etkilendiğine vurgu yaparak "Müslüman kadınların, kadın ve Müslüman oldukları için hedef alındıklarını" ve İslamofobik şiddetin %80'inden fazlasını Müslüman kadınların yaşadığını ortaya koymaktadır.¹⁹¹

¹⁹¹ CCIF İslamofobi Raporu, *Le Collectif Contre l'Islamophobie en France Rapport 2017*. https://issuu.com/ccif/docs/ccif_rapport_final_complet, 2017 Paris, s.14 1-66

Bir başka örnekte de, Müslüman kadınlar Fransız topraklarında çok sayıda çocuk doğurarak daha yüksek doğurganlıkla ilişkilendirilmektedir:

La population musulmane en forte progression (Jean-Marie Guénois, Le Figaro, 8 Şubat 2011) (Müslüman nüfus hızla artıyor).

Bu ve bunun gibi bazı yazılarda, Müslüman kadınlar Müslüman olmayan kadınlara kıyasla daha yüksek doğurganlıkla ilişkilendirilerek, ülkedeki demografik yapının değişebileceği argümanının ön plana çıkarıldığı ırkçı bir söylem benimsenmiştir.

Her ne kadar ırkçı söylem, Müslümanları ötekileştirme aracı olarak kullanılsa da Müslüman nüfusun ülkedeki gayriüslimlere göre daha hızlı arttığı bir gerçektir. Pew Araştırma Merkezi'nin araştırması, Fransa'daki Müslümanların ortalama çocuk sayısının (2015-2020) Avrupa'daki Müslüman kadınların ortalamasının üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre Fransa'da Müslüman kadın başına 2,9 çocuk düşerken, Avrupa'daki Müslüman kadınlar için bu oran 2,6'dır. Gayrimüslim kadınlar da ise bu oran daha az olup Müslüman kadınlardan ortalama bir çocuk daha az doğurmaktadırlar.¹⁹²

7. L'Express, Valeurs Actuelles, Le Nouvel Observateur Örnekleri

İslam ve Müslümanlarla ilgili ön yargıların medyada Charlie Hebdo isimli dergiye yönelik terör saldırılarıyla yerleşmeye başladığına dair tahmin varsa da bu gerçeği yansıtmamaktadır. Ömer Behram Özdemir, “*Fransa’da İslamofobik Söylemin Ana Akımlaşması ve Arap Baharı’nın Etkisi*” başlığı altında yayımladığı makalesinde Fransız medyasının İslamofobi inşasındaki rolünü çeşitli örnekleriyle açıklarken, Arap Baharı döneminde Fransız medyasının “*Arap Baharı-İslamcılar-Tehlike*” üçgeninde yayınlar yaptığını, bu yayınların, sağ siyasetin İslam ve Müslümanlar hakkındaki saldırgan tutumuyla eşdeğer olduğu gibi Fransız toplumunun İslam algısı üzerinde de çok önemli yıkımlar meydana getirdiğini tespit etmiştir.¹⁹³ Bu tespitlerin ilgili terör saldırılarından önce yayımlanan medya organlarına ait olması özellikle dikkat çekmektedir.

Bu açıdan medyada özellikle sağcı görüşleriyle tanınmış kuruluş ve kişilerin İslam ve Müslümanlar hakkında bu saldırgan tutumunu manşetlere taşıdığına dikkat çeken Özdemir, medyanın bu tür yayınları, kullandıkları haber ve yorum diliyle Fransız toplumunda İslamofobinin inşasına yol açtığını tespit etmiştir. Özdemir’e göre, “Bilhassa sağ siyasi yapıların “ana akım” hâle dönüşmesi ve toplum nazarında bu aşırı fikirlerin artık

¹⁹² Renaud Camus, *Le Grand Remplacement*, Chez l'auteur, 2012 Paris, s.45.

¹⁹³ Ömer Behram Özdemir, “Fransa’da İslamofobik Söylemin Ana Akımlaşması ve Arap Baharı’nın Etkisi. Ortadoğu Yıllığı”, *Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü*, (2012), s.451. 448-461

“aşırı” olarak görülmemesi oranının günden güne düşmesinde medyanın algı yönetimindeki etkisi göz ardı edilemez.¹⁹⁴

Sağ eğilimli yayınları ile dikkat çeken Le Point dergisinin Arap Baharı’nın konuşulduğu dönemde, İslam ve Müslümanlarla ilgi 4 kez kapaktan ürkütücü yayınlar yaptığı tespit edilmiştir. “*Mısır, Tunus, Cezayir... İslamcı Hortlak*” başlığını atan Le Point dergisinin, bu başlık altında başörtülü kadınların Mısır bayrağı ile yaptığı gösteri resmini basması, rastgele bir resim seçim olarak değerlendirilememektedir. Zira bir önceki sayısında “Mısır, Irak ve Pakistan’da İslamcı Haçlı Seferi... Hristiyan Avı” cümlesini kullanan dergi “İslamcılar” Haçlılara benzetmiştir. Yine bu dönemde Le Point dergisinin Fransa kamuoyunda çok fazla yankı bulan ancak dönemin İç İşleri Bakanı Manuel Valls tarafından şoke edici bulunmayıp, gerçeklerin yansıtılması olarak lanse edilen “*Çekinmeyen İslam/ Cet islam sans gêne*” yazılı bir kapağın yer aldığı sayısı da dikkat çekmektedir. Kapak fotoğrafında peçe giyinmiş bir kadın, bir elini polise kaldırırken görülmektedir. Derginin, “İslamcılar” devlete baş kaldırisını ima etmek için kullandığı fotoğrafta alt yazı olarak da “hastaneler, havuzlar, kafeteryalar, eğitim kurumları...” ifadesi yer almaktadır. Böylece Müslümanların toplumu ve kamu idaresini hiç çekinmeden “taciz” ettiği ileri sürülebilmektedir.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Özdemir, s.452.

¹⁹⁵ Özdemir, s.452.

Le Point Dergisi, 2012 yılında “Çekinmeyen İslam/ Cet islam sans gene kapağıyla çıkmıştır.

Aynı dönemde Le Point dergisi dışında *La Nouvel Observateur*, *L'Express* ve *Valeurs Actuelles* gibi farklı yönelimleri olan dergilerin İslam karşıtı kapakları da dikkat çekmektedir. Özdemir, *Valeurs Actuelles* dergisinin kapaklarında kullandığı ifadelerle topluma “korku” ve “İslamcı” kavramları ile mesaj vermeye çalıştığını belirterek, buna örnek olarak da derginin kullandığı “*İslam neden Fransızları korkutuyor*” (*Pourquoi l'islam fait peur*) kapaklı sayıyı göstermiştir. Yine aynı derginin “*İslam Fransa ve Avrupa'yı nasıl değiştirecek*” (*Comment l'islam va transformer la France et l'Europe*) kapaklı sayısı ile “*İslamcılık kazanacak mı?*” (*L'islamisme va-t-il gagner ?*) kapaklı bir başka sayısı da incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda kapakta verilen sakallı ve elbisesiyle Ortadoğu

görünümlü bir Müslüman imgesi ile toplumda Müslümanlara karşı korku ve nefret yayılma gayreti tespit edilmiştir.

Aynı şekilde L'Express de "İslam" ve "korku" kelimeleriyle kamuoyunu yönlendiren yayımlarda bulunmuştur. L'Express "İslam, Rahatsız Edici Gerçekler" başlığıyla "*Kuran ve şiddet*", "*Çağdaşlık imkânsız mı?*" gibi İslam karşıtı yönlendirici başlıklarının yanı sıra, "*Batı İslam ile Yüzleşiyor*" şeklindeki başlıklarıyla yetinmemiş daha sonra da doğrudan "*İslam Korkusu*" başlıklı bir yayın yapmıştır. La Nouvel Observateur bu örnekler göre biraz yumuşak bir dil kullanmayı tercih etmiş, ancak Fransa'yı, Türkiye, Libya ve Tunus gibi "İslamcı bir meydan okuma ile" karşı karşıya kalmakla itham etmiştir. Bu da Fransız medyasının özellikle "İslamcı ve korku" kavramlarını kullanarak toplumu yönlendirdiğini göstermektedir.¹⁹⁶

7.1. L'Opinion Örneği

Fransız gazetelerinde "İslam'ın Temsili ve İslamofobinin İnşası isimli araştırmasında Le Figaro, Le Monde ve L'Opinion Örneği'ni inceleyen Zeynep Benan Dondurucu da ilginç tespitler yapmıştır. Dondurucu'nun tespitleri 01 Ocak 2022 – 31 Mart 2022 tarihleri arasındaki yayınların incelenmesine göre yapılmıştır. Le Figaro ve Le Mond'un yayınlarına dair araştırmalara daha önce yer verildiği için burada L'Opinion gazetesinin yayınlarından örnekler yer verilecektir. Tespitler "İslam" anahtar kelimesi üzerinden yapılan yayınları içermektedir. Bu gazetelerde zaman zaman olumlu haberler yayımlanmakla birlikte, yayınların aslını olumsuz ifadeler oluşturmaktadır. L'Opinion bu alanda diğer gazetelere oranla daha ılımlı yaklaşmaktadır. Öyle ki L'Opinion, bazen özellikle aşırı sağcı ve İslam karşıtlığı ile bilinen politikacıların siyasetlerini, söylemlerini ve tutumlarını da eleştirmiş, "İslamofobinin ve Müslümanların kamusal alandan dışlanması olumsuz etkilerine değinen haberlere" yer vermiştir. Tüm gazetelerde olduğu gibi L'Opinion gazetesinde de "suç, güvenlik ve terör" gündeme geldiğinde "İslamcı terörist, selefist, cihadist, İslamcı ayrılıkçı" gibi tanımlamalara da yer verilmiştir. Araştırıldığı dönemde L'Opinion, Müslümanlarla ilgi verdiği haberlerin yüzde 5.3'ünde doğrudan ayrımcı ifade kullanırken, yüzde 74.5'inde dolaylı ayrımcı ifade kullanmıştır. Haberlerin yüzde 20.2'sinde ise ayrımcı ifade kullanmamıştır.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Özdemir, s.453-454.

¹⁹⁷ Zeynep Benan Dondurucu, "Fransız Gazetelerinde "İslam"ın Temsili ve İslamofobinin İnşası: Le Figaro, Le Monde ve L'Opinion Örneği", *TRT Akademi*, C.7/15, 2022, s. 558 534-567

7.2. Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar Medya Önünde Eşit Mi?

Fransa’da gelinen noktada, medyanın İslam ile birlikte diğer dinlere yaklaşımını ele almak da faydalı olacaktır. Fransa’da medyanın dinlere eşit olmayan muamelesini sorgulamak hassas bir noktaya dokunmak demektir. Medyanın üç büyük dine eşit muamele yapmadığını söylemek birçok örnekle mümkündür. Pek çok vatandaş da Fransa’da İslam’ın medyada yer alma biçiminden rahatsızlık duymaktadır. Bir çok kişi İslam’ın medyada çoğunlukla olumsuz bir şekilde temsil edildiğine inanmaktadır. Ülkedeki toplumun bir kesimi, İslam’ı ve Müslümanları sadece medyada geçen ve medyanın seçtiği terim, imge ve konular aracılığıyla nitelendirmektedir. Gerçekten de İslam’ın medyada ele alınışındaki tutarsızlıkları, yaklaşımları ve ön yargıları fark etmek çok da zor değildir. Konuyu iki örnek üzerinden ele alacak olursak, Pierre Tevanian tarafından La République du mépris’de sunulan ilk örnek, iki olayın medyada yer alışını karşılaştırmakta ve medyanın Müslümanlarla ilgili haberler karşısındaki tutumunu göstermektedir.

Temmuz 2003’te Raphael Schoeman adlı bir Yahudi fanatik, fazla 'Filistin yanlısı' olduğunu düşündüğü on üç kişiyi öldürmekle tehdit etmiştir. Schoeman tüm Yahudiler adına hareket ettiğini iddia etse de hiçbir gazeteci onun sözlerine itibar etmemiş, kimse onu "tüm Yahudiler" ile ilişkilendirmemiştir. Kendisi haklı olarak izole, sorumsuz ve hayalperest bir birey olarak tanımlanmış, yaptığı çirkin eylem tüm Yahudileri hedef alacak şekilde genelleştirilmemiş, sürekli olarak kişisel eylemden bahsedilmiştir. Öte yandan ele alacağımız diğer bir örnekte ise Orléans’lı genç bir Müslüman, Eylül 2006’da e-posta yoluyla, Le Figaro’nun 19 Eylül 2006 tarihli sayısında *"İslamcılarla karşı karşıya, özgür dünya ne yapmalı?"* başlıklı oldukça tartışmalı bir makale yayınlamış olan Toulouse’lu bir felsefe profesörü olan Robert Redeker’i öldürmekle tehdit etmiştir. Medya tehditi yapan gencin kişiliğiyle ilgilenmemiş, hiçbir Müslüman kuruluş Redeker’in öldürülmesi için çağrıda bulunmadığı halde, bu şahsın İslam ve tüm Müslümanlar adına hareket ettiğini gündeme taşımıştır. Bu nedenle iki benzer durumda, İslam ve Müslümanlar söz konusu olunca genellemeye gidilmiş, Yahudilerin eylemleri kişisel, hatta söz konusu şahıs dengesiz olarak tanımlanmıştır. Yahudi bir gencin Müslümanlara karşı ölüm tehditleri karşısında bu kişinin tüm Yahudileri temsil etmediğine şahsi davrandığına titizlikle vurgu yapılmıştır.¹⁹⁸ Tevanian “Bu iki insanın farkı nedir?” sorusuna “Bir Müslüman fanatik kendi dinî cemaatini bir Yahudi fanatikten nasıl daha iyi temsil edebilir?” sorusunu da eklemiştir. Tevanian ayrıca, Redeker olayını yorumlarken de *"Ölüm tehdidinde bulunma hatasına düşen yirmi*

¹⁹⁸ Pierre Tevanian, *La République du mépris*, La Decouverte, 2007, s.85.

beş yaşındaki bir bireye karşı mücadeleden, İslamcılığa ve bir bütün olarak Müslümanların pasif suç ortaklığına karşı mücadeleye geçtik.” ifadelerini kullanmıştır. Böylece, Fransız medyasında din söz konusu olduğunda yanlış bir eşitlik vurgusunun hâkim olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu durumu ırkçı eylemlerde de görmek mümkündür. ırkçı eylemlerin Yahudi ya da Müslüman kurbanları etkilemesine bağlı olarak medyada eşit olmayan bir şekilde ele alındığı da birçok örnekle sabittir. 2000’li yılların başından bu yana Yahudi ve Müslüman mezarlıklarını hedef alan eylemler ile ibadet yerlerinin yakılması ve fiziksel saldırıların sayısı artmıştır.

Fransız Devleti’nin ise saldırının Yahudilere ya da Müslümanlara yönelik olmasına bağlı olarak oldukça eşitsiz bir tepki verdiği gözlemlenmektedir. Bu durum "Antisemitizm, İslamofobi, medyanın eşitsiz muamelesi" başlıklı bir makalede Nadia Ben Othman tarafından gündeme getirilmiştir. Othman’a göre, "ırkçı eylemlerin kurbanı olduğunda Yahudi toplumuna yönelik gösterilen dayanışma tezahürlerinin aksine, Müslümanları etkileyen aynı olaylar söz konusu olduğunda siyaset dünyasında bir tür vurdumduymazlık, gevşeklik hüküm sürmektedir." Yazıya göre, hükümet Müslümanlara karşı yapılan olaylarda “ürkek ve ihtiyatlı” davranırken "bir imamın kovulması ya da başörtüsünün damgalanması söz konusu olduğunda çok hızlı bir şekilde reaksiyon gösterebilmektedir.”¹⁹⁹

8. Medyadaki İslamofobik Söylemlerin Dernekler Üzerindeki Etkisi

Fransa’da medyadaki İslamofobik dil, Müslümanlara yönelik saldırıların artmasına neden olmanın yanı sıra göç kökenliler tarafından kurulan dernekleri de tehdit etmektedir. Fransa’da Müslümanlar tarafından kurulan birçok dernek ve kuruluş, medyanın olumsuz yayınları ve sonrasında oluşan kamoyu baskısı nedeniyle ya kapatılmış, ya da bu kuruluşlar kendilerini tasfiye etmek zorunda kalmıştır. Göçmen kökenli vatandaşların demokratik katılımı, eşit hakları ve temsili, ırkçılık ve İslamofobi ile mücadele için Türkler tarafından kurulan Uluslararası Adalet, Eşitlik ve Barış Konseyi (COJEP) Derneği de bu örneklerden biridir. COJEP, kendisine yönelik yürütülen faaliyetler nedeniyle Fransa’daki çalışmalarını 2020 yılında sonlandırmıştır. Derneğin Genel Başkanı Ali Gedikoğlu, medyada maruz kaldıkları ırkçı ve İslamofobik baskılar nedeniyle Fransa’daki faaliyetlerini dondurmak

¹⁹⁹ Nadia Ben Othman, “Antisémitisme, islamophobie l’inégal traitement médiatique”, *Saphirnews*, https://www.saphirnews.com/Antisemitisme-islamophobie-l-inegal-traitement-mediatique_a896.html, (Erişim : 7 Haziran 2022).

zorunda kaldıklarını dile getirmiştir. Gedikoğlu, hükümetin politikalarının Müslüman karşıtı saldırıları beslediğini belirterek siyasetin ve medyanın dilinin, İslamofobik nefreti körüklediğine vurgu yapmıştır.²⁰⁰

Fransa'da 2020'nin Ekim ayında, Paris yakınlarındaki Conflans Sainte-Honorine semtinde Hz. Muhammed'e ait sözde bir karikatür gösterdiği ifade edilen, Samuel Paty isimli öğretmenin öldürülmesine daha önce değinmiştik. Burada da bu cinayet sonrası Müslüman STK'ların maruz kaldığı baskıya değinmek yerinde olacaktır. Öğretmenin derste karikatür göstermesine tepki gösteren İslami STK'lar bir anda hedef tahtasına oturtulurken, medya eliyle başlatılan kampanya kamuoyu baskısına dönüşmüştür. Özellikle hedef alınan dernek ise Fransa İslamofobi ile Mücadele Derneği (CCIF) olmuştur. Daha önce Müslümanların maruz kaldığı birçok olayda avukat desteği sağlayan, gösteriler organize eden CCIF medyanın dikkatini çekmiş, yayınladıkları yıllık İslamofobi raporlarıyla da Fransa'daki önemli bir açığı doldurmaya başlamıştır.

Paty cinayeti sonrası ise kuruluş, daha önce cinayete kurban giden öğretmenin Hz. Muhammed karikatürü gösterdiği sınıftaki öğrencilere hukuki destek vereceğini açıklaması nedeniyle bir anda medyanın en büyük hedefi konumuna yükselmiştir. Nitekim yaşanan süreç sonrası İç İşleri Bakanı GERALD DARMANIN, CCIF'in kapatılacağını açıklayarak yaşanacak sürecin ilk fitilini ateşlemiştir. Bakanın açıklamalarından kısa bir süre sonra, 2 Kasım 2020'de Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un talimatı ve Bakanlar Kurulunun kararıyla CCIF ve bunun yanı sıra yine medyada kampanyanın hedefi haline gelen İslami yardım kuruluşu Barakacity'nin kapatıldığı açıklanmıştır. Böylece bir kez daha yayınlarıyla süreci yöneten medya istediği sonucu elde etmiş, CCIF'in Fransa'daki faaliyetleri yasaklanırken kuruluş merkezini Belçika'ya taşımak durumunda kalmıştır.

Sonuç

Tarihsel süreç içerisinde Müslümanların Fransa ile teması 8. Yüzyıla kadar dayanmaktadır. 718 yılında ilk kez Fransız topraklarına giren Müslümanlar, ülkenin güney

²⁰⁰ AA, Fransa'da siyaset ve medyadaki ayrılıkçı söylemler İslamofobi'yi körükliyor, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransada-siyaset-ve-medyadaki-ayrilikci-soylemler-islamofobi-yi-korukluyor/2224212>, (Erişim:06.06.223)

batısındaki Narbonne'yi uzun süre kontrol etmiştir. Söz konusu dönemden günümüze kadar özellikle Osmanlı dönemi başta olmak üzere yoğun temas her dönem sürmüştür. 18. Yüzyılda Kuzey Amerika ve Karayipler'in İngilizlere bırakılması üzerine yeni sömürge arayışları, Fransızları Kuzey Afrika'ya yönlendirmiş ve 1830'lardan itibaren bu coğrafyada etkili olmuşlardır. İlk işgal edilen devlet Cezayir olmuş ve sonrasında Fas ve Tunus sömürgeleştirilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın ardından Suriye'nin de manda yönetimine alınması Fransızları İslam coğrafyasında daha etkili hale getirmiştir. 1916 yılına kadar Cezayirli, Fransa topraklarına yerleşememiş, söz konusu tarihten sonra göçlere izin verilmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası tüm işçiler geri gönderilmiştir. 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Müslümanların göçü tekrar artmış ve Fransa'nın; özellikle madencilik ve çelik endüstrisi ile birlikte ağır sanayi alanında yeniden inşasında önemli katkılar sağlamışlardır. 1962 yılına gelindiğinde Fransa'da Cezayirli nüfus 350 bine çıkmış ve 1968 yılında Cezayirlilerin çalışma ve ikamet şartları genel yabancılar hukukundan bazı istisnalar ile ayrılmıştır.

Günümüzde Fransa, Avrupa'da en fazla göç alan beşinci ülke konumundadır. Göçlerin büyük çoğunluğunu oluşturan Müslümanların ülkede görünürlüğü özellikle 1980'li yıllarda belirginleşmiştir. 1985-1986 yılına gelindiğinde Müslüman derneklerinin sayısı 650'ye ulaşmıştır. Müslümanlar söz konusu dönemde; yalnızca ibadethaneler değil, işletmeler, kitapçılar, hazır giyim ve helal kesim dükkânları da açmaya başlamışlardır. 8 Nisan 1965 yılında Türkiye ile Fransa arasında yapılan işçi anlaşması da Türk toplumunun Fransız topraklarındaki temellerini oluşturmuştur. Söz konusu anlaşmadan önce de Fransa'da çalışma amacıyla gelen Türklerle bulunmaktadır fakat iş gücü anlaşması ile birlikte resmiyet kazanmıştır. Günümüzde yaklaşık 850 bin Türk Fransa'da yaşamaktadır ve bu sayısının yarıya yakını Fransız vatandaşı konumundadır.

Yüzyıllar boyunca Katolikliğin merkezi olan Fransa, 1789 Devrimi ile tüm dünyada din-devlet işlerinin birbirinden ayrılması, siyasi ve kamusal alanların herhangi bir dine bağlı kalınmadan düzenlenip idare edilmesi gibi önemli bir ilkeyi getirmiştir. Bu tarihten sonra siyasi ve kamusal alan İnsan ve *Yurttaş Hakları Bildirisi* ile düzenlenmiş ve toplumsal huzuru bozmadığı müddetçe herkesin düşünce ve inanç özgürlüğü bildirilmiştir. 1905 yılında ise ülkenin kaotik durumunda ötürü tam "Laiklik (Laïcité)" ilkesine geçilmiştir. 9 Aralık 1905 tarihinde çıkarılan "Ayrılık Yasası" ile Fransa ile Katolik Kilisesi tamamen ayrılmış ve Anayasanın ilk maddesi Fransa'nın laik, demokratik ve sosyal bir Cumhuriyet olduğunu ortaya koymuştur.

Fransa tarihindeki “Laiklik” kavramı, özellikle sağcı Nicolas Sarkozy ve François Hollande döneminde Müslümanların ötekileştirilmesinde etkin kullanılan bir retorik haline gelmiştir. Emmanuel Macron döneminde ise artan terör saldırılarının sorumlusu Müslümanlar gösterilmiş ve Macron iktidarının hedefi haline gelmiştir. 1990 yılında dönemin İçişleri Bakanı Pierre Joxe’un girişimleriyle; Türkiye, Cezayir, Fas, Tunus ve Senegal gibi farklı kökenlere sahip 15 Müslüman temsilcisini bir araya getiren Fransa’da Müslümanların ilk çatı kuruluşu Fransa İslam Düşünce Konseyi (CORIF) kurulmuştur. Resmi temsil amacıyla kurdurulan CORIF, Müslümanların sosyal hayatın her alanında karşılaştığı problemlere çözüm sunmak ve gündeme getirmek gibi bir amacı taşımaktadır. CORIF siyasi gerekçelerle kapatılıp 2003 yılında, hükümetin yeni bir temsilci kuruluş oluşturma çabasının bir sonucu olarak Fransa İslam Konseyi (CFCM) kurulmuştur. Macron dönemine kadar sorunsuz işleyen CFCM, Macron’un 2018 yılında Müslümanların yaşam ve örgütlenmelerine yönelik bir konuşması sonrası zarar görmüştür. “Fransa İslam’ı İlkeler Şartnamesi” CFCM ile devlet arasında 2003 yılında başlayan sürecin sonlanmasının temel gerekçesi olmuştur. Tüzüğün içerisinde yer alan ifadelerde Müslümanlar ötekileştirilmiş ve suçlanmıştır. Söz konusu tüzük CFCM içerisinde tartışma yaratmış ve CFCM’de temsil edilen üç konfederasyon: Millî Görüş Fransa İslam Konfederasyonu (CIMG), Diyanet İşleri Türk İslam Birliğine (DİTİB) bağlı Fransa’daki Türk Müslüman Dernekleri Koordinasyon Komitesi (CCMTF) ve Tebliğ Federasyonu, metni bu haliyle imzalamayacaklarını beyan etseler de CFCM’de yer alan beş Federasyon söz konusu tüzüğü hiçbir itirazda bulunmadan onaylamıştır.

Fransız medyasındaki “İslam İmajı” ise 1979 yılında İran’da gerçekleştirilen İslam Devrimi ile birlikte şekillenmeye ve tasarlanmaya başlamıştır. Bu tarihte Humeyni önderliğinde gerçekleştirilen devrim; Fransız medyası için Batı medeniyetini ve değerlerini tehdit eden bir unsur olarak lanse edilmiştir. Söz konusu dönemde Humeyni, Müslümanların gerçek temsilcisi gibi yansıtılmış ve İslam’ı bu perspektiften ele alınmıştır. Benzer şekilde 1991 yılındaki Cezayir seçimlerini İslami Selamet Cephesi FIS’in (Front Islamique du Salut) kazanması ve ardından Cezayir rejiminin kanlı bir süreci başlatması, buna karşılık da bazı grupların terörle cevap vermesi Fransız medyasının İslam ve Müslümanlar hakkında oluşturmaya çalıştığı olumsuz imaja katkı sağlamıştır. TF1 veya BFM TV gibi televizyon kuruluşlarının İslam karşıtı haber anlayışı paralellik göstermiş ve söz konusu yayınlarda Müslümanların tamamı suçlanarak hedef haline getirilmiştir. 11 Eylül saldırıyla birlikte 30 Eylül 2001 tarihinde M6 kanalında yayımlanan “Zone Interdite” programında yalnızca Müslümanlar suçlanmamış aynı zamanda İslam’ın tanrısı bile suçlu ilan edilmiştir. Söz

konusu programın sunucusu Bernard de la Villardere konuşmasına başlarken, Batı dünyasının üç haftadan beri “İslam fanatizmi” korkusu altında kaldığını, “kin ile beslenmiş ve yanlış bir Tanrı’ya inanan bir grup insanın, sivil insanlara kıyameti yaşattığı”ndan hareketle problemin doğrudan İslam’dan kaynaklandığını ileri sürmüştür.

Fransız medyasının İslam’ı sistematik biçimde ele alması 1970’ler ve 1980’ler arasında yaygınlaşmıştır. 1980’lerden itibaren kamuoyunda teşekkül eden İslam korkusu özellikle Jean Marie Le Pen liderliğindeki Ulusal Cephe gibi aşırı sağ partilerce seçim kampanyasının unsuru haline getirilmiş ve medyanın da bu yöndeki çabalarıyla Müslümanlar toplumsal meselelerin temel problemi haline getirilerek İslamofobik ifadeler ana-akımlaştırılmıştır. Le Monde ve Le Figaro gibi gazetelerin İslam ve Müslümanları kaleme alırken seçtikleri kelimeler dahi ötekileştirici ve şeytanlaştırıcı biçimde olmuştur. Medyada İslam ve Müslümanlara ait haber ve yorumları incelediğimizde son 25 yıldan beri İslam ve Müslümanların kamuyu nezdinde küçük düşürülmeye çalışıldığı gerçeğini bulmak mümkündür. RTL, BFMTV, CNews ve LCI televizyonlarındaki programlarında devamlı olarak İslam ve Müslümanlar suçlamıştır. Fransız basınının Müslümanlara yönelik kullandığı “İslamcı”, “fundamentalist” ve “aşırı” gibi kelimeler oluşturulmak istenen İslam imajına hizmet eden alegorik ifadelerdir.

7 Ocak 2015 tarihinde Charlie Hebdo dergisinde yayımlanan Hz. Muhammed karikatürünün ardından gerçekleştirilen terör saldırısı, 14 Temmuz 2016 tarihinde Mohamed Lahouaiej-Bouhlel isimli bir teröristin, 19 tonluk bir kamyonu havai fişek gösterileri için Nice'deki Promenade des Anglais caddesinde toplanan kalabalığın üzerine sürmesi, Samuel Paty isimli bir öğretmenin, 16 Ekim 2020 tarihinde öldürülmesi Fransa’da resmî İslam karşıtlığının meşrulaştırılmasında önemli dönüm noktalarından bazıları olmuştur. Paty’nin öldürülmesinden çok kısa bir zaman önce Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron “İslamcı ayrılıkçılık” adını verdiği ancak tümünden İslam ve Müslümanlara karşı olduğu açıkça belli olan belirli yasalar çıkaracağını açıklamıştır. Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron’un Fransa’nın sosyal sorunları ile tanınan kasabalarından Les Mureaux’da yaptığı “İslamcı tehdit”e karşı konuşması *“Cumhuriyet iş başında: Cumhurbaşkanı’nın ayrılıkçılığa karşı mücadele konulu konuşması”* başlığını taşımıştır.

Samuel Paty’nin öldürülmesinin ardından Fransa’nın aldığı ilk tedbir Paris yakınlarındaki Pantin Büyük Camii’nin kapatılması olmuştur. Patin Camiini kapatma kararı veren İçişleri Bakanı Gerald Darmanin *“Her ne kadar bu camideki İslamistler cinayet ile bağlantılı değillerse de, cumhuriyetin düşmanlarına bir mesaj vermemiz gerekti.”* diyerek, camiye 6 ay süreyle kapattığını açıklamıştır. Samuel Paty’ye düzenlenen saldırının ardından

Fransa hükümeti Müslümanlara ait iki kuruluşu da kapatmıştır. Bu kuruluşlardan birisi Fransa İslamofobiyle Mücadele Kolektifi (CCIF) diğeri de Barakacity isimli insani yardım kuruluşudur.

Fransa'daki "İslamofobi" unsurlarından bir tanesi de "başörtüsü"dür. Başörtüsü ilk göçmen kuşağının bir parçası olmasına rağmen Batı Avrupa toplumlarında Müslümanlar, sosyal ve politika alanlarında görünür hale geldikten sonra problem teşkil etmeye başlamıştır. 1989 yılında Fransa'nın başkenti Paris'in hemen yanındaki Creil kasabasında, ortaokul çağındaki üç Müslüman kızın başörtüleri Fransız laikliğinin tehlike altına girdiği şeklinde yorumlanmıştır. Okul idaresi 3 Müslüman kızı başörtülerini okulda çıkarmamaları üzerine bu yerel laiklik sorunu tüm Fransa'ya yayılmıştır. 2003 yılında, dönemin İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy'nin tüm vatandaşların kimlik kartlarında başları açık fotoğraflarının bulunması zorunluluğunu getirmesiyle birlikte başörtüsü tartışması (l'affaire du fular) tekrar ülke içerisinde tartışma konularından biri haline gelmiştir. Le Monde gibi Fransız gazeteleri başörtüsünü okuyucunun hayal gücünde gülünç etkiler bırakabilmek amacıyla bilinçli bir şekilde abartılmış karikatürlerle resmederek başörtüsünü aşağılamıştır. Dolayısıyla, Fransız medyası başörtüsünü Müslüman kadınlar için geleneksel ve kültürel bir kıyafet kodu olarak Müslümanlar tarafından kullanıldığı gibi sunmamıştır. Bunun yerine, Fransa'da başörtüsünün köktendinciliği temsil ettiğini yaymış, ayrıca İslamcıların okul yoluyla sosyal statülerini yükseltmeye çalıştıkları uyarısında da bulunmuştur.

Le Monde'da sürekli tekrarlanarak işlenen bir diğer konu da İslam'ın Fransız (Français) hale getirilmesidir. Söz konusu kullanım, Fransa'nın Fransız laikliğine uymayan bir dine uyum sağlama konusunda sıkıntılar yaşadığı, bu sıkıntılardan kurtulmanın tek yolunun da "Fransız İslamı", yani Fransız laikliğine uyan bir İslam olduğuna işaret etmektedir. Böylece sonuçta İslam'ın Fransa laikliğine uyumlaştırılması ve Fransa için evcilleştirilmesi de gerekmektedir. Onun içindir ki, Fransa'daki İslam (Müslümanlar) (Islam en France) yerine "Fransa İslamı" (Islam de France) anlayışını geliştirmek gerekmektedir.

13 Ağustos 2021 tarihinde Fransa Anayasa Konseyi tarafından onaylanan "Ayrılkçılık Yasası" ve "Cumhuriyet ilkelerine saygıyı teyit eden 24 Ağustos 2021 tarihli yasa / *La loi du 24 août 2021 confortant le respect des principes de la République*" adıyla 24 Ağustos 2021 tarihinde yürürlüğe giren İslam karşıtı yasalar Müslümanların tepkisini çekmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, yasanın asıl amacının "İslam dinini saptıranlara karşı" mücadele olduğunu ifade etmiştir. Yasa içerisinde "*Dini kuruluşların Fransa dışından 10 bin Euro'dan daha fazla yardım/bağış alması durumunda bu bağışın kaynağını açıklayacaklardır. Açıklanmazsa 3 bin 750 Euro ile cezalandırılacaktır.*", "*Dini*

kuruluşlar daha sık denetleneyecektir. Bu denetimler faaliyetlerinin içeriğinin yanı sıra finansmanları ve idari işlemlerinde de yapılacaktır.”, “Bir cami veya ibadethanenin herhangi bir kişiye karşı nefret ve öfke teşvikinde bulunması durumunda bu ibadethane 2 aylığına kapatılacaktır.”, “Camiler ve ibadet yerleri, şiddet, nefret, ayrımcılık ve terör eylemlerine teşvik ettikleri sebebiyle ceza almış olan şahısları ilgili camiye veya ibadethaneye almayacaktır.”, “Herhangi bir aykırı unsur tespit edilmiş olması durumunda özel okullar kapatılacak.”, “Dinî kuruluşlar, her 5 yıl süreyle dinî olup olmadıklarının denetlenmesi sonrasında bu niteliği taşıdıklarına dair onay alacaklardır.” gibi maddeler yer almaktadır.

Fransa’da cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Nicolas Sarkozy ile François Hollande, Emmanuel Macron ile Marine Le Pen arasındaki siyasal mücadelenin temel ögesi Müslümanlar olmuştur. 2017 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçim kapmanyası sürecinde aşırı sağcı Marine Le Pen’e göre “Fransa’daki kötülüklerin kökü, İslami köktencililiğin gelişmesiyle derinleşmektedir. İslam, Fransız değerlerini bozmakta ve çürütmektedir.”

Günümüzde Fransız medyası Müslümanları ötekileştirmek ve şeytanlaştırmak adına birbirinden farklı tanım ve terimleri kullanmaktadır. Söz konusu tanımlamalar ile Fransız medeniyeti ve İslam arasında varoluşsal bir çatışmanın kaçınılmazlığı ifade edilmek istenmektedir. İlgili terimlerden en zararsız görünenleri ise “Batı, demokrasi, özgürlük, Fransız toplumu, Fransız değerleri, laiklik” gibi terimlerdir. Öte yandan neredeyse tüm medyada steotip olarak suçlamacı bir retorikle “İslam, İslamcılık, İslamofobi, İslamofili, siyasal İslam, radikal İslam, İslamo-solculuk, İslamo-faşizm” gibi kelime ve tanımlamalar Müslümanları aşağılamak, küçüksemek ve itham etmek gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Bu karmaşık tanımlama, insanların Müslümanları anlama veya anlamamalarında kafa karışıklığı meydana getirmekte ve Müslümanlar aleyhine oluşan kamuoyu, medyada yer alan haber dalgalarıyla körüklendiği gibi açık veya gizli bir şekilde şekillendirilmektedir.

Görüldüğü üzere Fransa’da medya, ülkede İslamofobinin inşasında önemli bir rol oynayarak, Müslümanları ötekileştirmektedir. Aynı eylemi gerçekleştiren kişinin Müslüman, Yahudi ya da Hristiyan olması bile olayın medyada servis edilme şeklini değiştirebilmektedir. Öte yandan siyasilerle medya, söz konusu Müslümanlar olunca ismi açıklanmayan bir ittifak halindedir. Medya, son dönemde hükümetlerin Müslümanların aleyhine çıkardıkları yasalarla ilgili kamuoyu oluşturup, yasaları meşru zemine taşımalarında da önemli rol oynamaktadır. Medyanın hedef gösterdiği İslami kuruluşlar ya da önde gelen Müslüman şahıslar, iktidar tarafından oluşturulan baskıyla bir anda suçlu

konumuna gelebilmektedir. Tüm bu örnekler İslamofobinin ülkede yerleşmesinde ve yaşanan İslamofobik suçlarda medyanın rolünün yadsınamaz derecede büyük olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmamızda, ülkedeki Müslümanların dünü bugünü, iktidarların Müslümanları ilgilendiren politikaları, ayrımcılıklar ve Medya'nın ülkede oluşan İslamofobideki rolünü inceledik. Bu tarz çalışmalarda, güncel konulara hakim olmak, ülkedeki yayınları takip etmek, yazılı ve görsel basını taramak faydalı olacaktır. Ayrıca her ne kadar akademik anlamda kaynak gösterilmesi zor olsa da sosyal medyada araştırmacıları yönlendirecek enformasyonlara ulaşmak da mümkündür.

KAYNAKÇA

- ABDESLAM, Abderrahim Ait, “The Representation of Islam and Muslims in French Print Media Discourse: Le Monde and Le Figaro as Case Studies”, *Journal of Muslim Minority Affairs*, 2019, C. 39/4, s.569-581.
- ADIGÜZEL, Yusuf, *Göç Sosyolojisi*, Nobel Akademik yay., Ankara 2022.
- AKTAŞ, Murat, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C.13/1, Ankara 2014, s. 31-54
- AKINCI, Mehmet Ali, “La communauté turque de France en 2020”, *La revue France Forum*, Rouen 2020, s. 1-8
- ARNAUD, Victor, Le Prince Dgem, *Chronique Dauphinoise du XVe Siècle*, Bibliothèque Nationale de France, Grenoble 1860.
- ASAL, Houda, “Islamophobie: la fabrique d’un nouveau concept. État des lieux de la recherche”, *Sociologie*, C. 5/1, 2014, s. 13-29.
- BARIŞ, Özlem ve Melissa Loukieh, “Fransız Gazetelerinin İslamofobik Söylem Üretimi Üzerine Bir İnceleme: Le Figaro ve Le Parisien Gazeteleri Örneği”, *I. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu*, Ankara 2023, s.1193.
- BIÇER, Birol, “ABD Haberlerinde Müslüman İmajı: Terörist”. *Lacivert Dergi*, S. 13, 2015, s. 84-88
- BOUCHA, Aicha, Dahmane Ibtissem, Ait Karima, “Islamophobie ou instrumentalisation du fait religieux: Quand la manipulation médiatique occidentale déjoue des sens”, *Revue scientifique / Scientific Journals*, C.10/3,Tiaret 2021, s. 409-424.
- BOYER, Alain, *La place des musulmans en France*, Autres Temps, Paris 2002,
- BRESKA, Jana, “Muslims in the West: Media as an Integration Strategy”, *Peer reviewed journals ACTA* Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, S.4, 2009, s. 14-49.
- BROWN, Malcolm, “Comparative Analysis of Mainstream Discourses, Media Narratives and Representations of Islam in Britain and France Prior to 9/11”, *Journal of Muslim Minority Affairs*, C.26/3, s. 297-312.
- CAMUS, Renaud, *Le Grand Remplacement.*, Chez l'auteur, Paris 2012.
- CANSUN, Şebnem, “Fransız Basınında Müslüman Kadınlar: 2015’de Le Figaro Ve Le Monde Örneği”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.6/4, 2019, s. 41-53.
- CERAN, İsmail “XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Fransız İlişkileri, Kanuni Sultan Süleyman- I. François İttifakı”, *Turkish Studies*, C.9/2, 2014, s. 393-398

- , “Fransa’da İslâm (VIII. Yüzyıl)” *Dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)*, Cilt:5, Sayı:10, 2017 s.16-39
- CHARLES, Christophe, *La République des Universitaires 1870-1940*, L’univers Historique, Paris, Seuil, 1994
- CRUSH, Jonathan - Sujata Ramachandran, “Xenophobia, International Migration and Human Development”, *United Nations Development Programme Human Development Reports Research Paper*, 2009/47, Eylül 2009, s. 1-100.
- ÇAHA, Ömer., “Fransız Lâikliğinde Yeni Evre: Kato-Laisizmden İslâm Karşıtlığına Laikliğin Fransa’daki Evrimi”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 2011, s. 29-58.
- ÇELEBİ Mehmet Efendi, *Relation de l’Ambassadeur de Mehmed Efendi a la Cour de France en 1721*, écrite par lui-même et traduite du turc, Julien Galland, Hachette BNF, Paris, 1757.
- ÇINAR, Döndü, “İslamofobi’nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”, *Genç Mütefekkirler Dergisi*, C. 2/2, Aralık 2021, s. 288-306
- DARGENT, Claude, “Les musulmans déclarés en France :affirmation religieuse, subordination sociale et progressisme politiques”, *CEVIPOF*, N.39, 2003 Paris, s.13
- DAVULCU, Ebru, “Oryantalist Postmodernizm, İslamofobi, Fransız Basını: “Yeni Antisemitizme Karşı Manifesto” Sonrası Yayınlanan Haberlerin Le Monde, Le Parisien, Le Figaro Gazeteleri Üzerinden İncelenmesi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Ankara 2019, s.501-522.
- DELTOMBE, Thomas, *L’islam imaginaire. La construction médiatique de l’islamophobie en France, 1975-2005*, La Découverte, Paris 2007.
- DONDURUCU, Zeynep Benan, “Fransız Gazetelerinde ‘İslam’ın Temsili ve İslamofobinin İnşası: Le Figaro, Le Monde ve L’Opinion Örneği”, *TRT Akademi* , C.7/15, 2022, s. 534-567
- DÜĞER, Yunus, “Bir İnsan Hakkı İhlali Olarak Yabancı Düşmanlığı ve Rusya’da Yabancı Düşmanlığının Tarihsel Kökeni”, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, C.5/10, Haziran 2020, s. 50-60
- EL KAROUİ, Hakim, (2018), *La fabrique de l’islamisme*”, Institut Montaigne, Paris 2018.
- EL HAMEL,Chouki, “Muslim diaspora in Western Europe: The Islamic headscarf (Hijab), the media and Muslims' integration in France”, *Citizenship Studies*, C.6/3, 2002, s.299.
- GASPARD, Françoise, Farhad Khosrokhavar, *Le Foulard et la République*, La Découverte, Paris 1995, s. 9-13
- GÖLE, Nilüfer- Ludwig Amman, *Islam in Sight Islam in Sicht. Der Auftritt von Muslimen im öffentlichen Raum*, Institut Leibniz des sciences sociales, Bielefeld 2004.

- GÜZ, Nurettin, Mahmut Bingöl, “İslamofobi ve Medya: “The Stone Merchant” Film Afişinin Göstergebilimsel Analizi”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Volume: 6/1, Isparta 2020, s. 16-20
- HAJJAT, Abdellali Hajjat ve Mohammed, *Islamophobie: Comment les élites françaises fabriquent le «problèmemusulman*, Éditions La Découverte, Paris 2022.
- HELVİG, Jean-Michel, *Laïcité dévoilée: Quinze années de débat en quarante Rebonds*, Éditions de l'Aube, La Tour-d'Aigues 2004.
- HOLT, M, *The French Wars of Religion, 1562–1629*, Cambridge University Press, 2005.
- ILGAZ, Selinay, “Avrupa’da Göçmen Karşıtı Tutum ve İslamofobi”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, C.7/1, İstanbul 2023, s. 140-166
- KEPEL, Gille, *Les Banlieues de l’islam. Naissance d’une religion en France*, Edition du Seuil, Paris 1991.
- KHADER, Rafia, “Embodying Islam in Twentieth-Century France Get access Arrow”, *Only Muslim*, Cornell University Press, 2014 New York.
- KİRMAN, Ali, “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?”, *Journal of Islamic Research*, C.21/1, Adana 2010, s. 21-39.
- KUÇURADI, İoanna Kuçuradi, *İnsan Hakları Kavramları ve Sorunları*, Türkiye Felsefe Kurumu. Ankara 2011.
- LAURENS, Henry, “La politique musulmane de la France”, *Monde arabe Maghreb Machrek*, S.152, Paris 1996, s. 3-12
- LEFEUVRE, Daniel, *Pour en finir avec la repentance coloniale*, (Flammarion), Paris 2006.
- LESSAULT, David - Cris Beauchemin, “Les migrations d’Afrique subsaharienne en Europe : un essor encore limite”, *Population & Sociétés*, 2009, N° 452), s. 1-4.
- LEVY, Bernard Henri, Natasha Lehrer, “Emblem of Darkness. Index on Censorship”, *Sage Journals* (2008), C.37/1, s. 127-130.
- LOPEZ, Fernando Bravo, “Towards a definition of Islamophobia: approximations of the early twentieth century”, *Ethnic and Racial Studies*, 2011, C.34, S. 4, s. 556-573
- MAUCO, Georges, *Les Étrangers en France et le Problème du racisme*, (La Pensée universelle), Paris 1977.
- MECHAİ, Hassina, “Onaylanan Ayrılkçılık Yasası Ne Getirecek?” *Perspektif*, S.304, Eylül-Ekim 2021, s.12
- MOHAMED, Berriane, “Marocains de l’extérieur”, *Revue Européenne des Migrations Internationales*, Poitiers 2014, s 341-345
- NETTEMENT, Alfred Francois, *Histoire De La Conquête D'algerie*, (HardPress Publishing), Paris 2019.
- NOÏRIEL, Gérard, *Le Creuset Français*, (Points), Paris 2006.

-----, *Immigration, antisémitisme et racisme en France*, Fayard, Paris 2009.

OMAR, Azziman, *Marocains de l'Extérieur*, Fondation Hassan II, 2003 Rabat.

ÖZDEMİR, Ömer Behram, “Fransa’da İslamofobik Söylemin Ana Akımlaşması ve Arap Baharı’nın Etkisi”, *Ortadoğu Yıllığı*, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü, Sakarya 2012, s. 448-461

Resmi Gazete, 19.03.1954, No.: 8662; Düstur, cilt 35: 1567, Ankara

RİLL, Bernd “Frankreich Und Der Islam: Egalité und liberté versus Moschee”, *Frankreich im Umbruch*, (Hanns Seidel Stiftung), Münih 2015, s. 15-24.

SAYAD, Abdelmalek, *L'Immigration ou les paradoxes de l'altérité*, Edition De Boeck Université, Paris 1991.

SULTAN ABDÜLHAMİT, *Siyasi Hatıratım*, (Der. Ali Vehbi Bey – Türkçesi: Bengisu Karakurt), Dergah Yayınları, İstanbul 1984.

UMUNÇ, Canay, “Charlie Hebdo Saldırısı Üzerinden Fransız Basınında İslamofobinin Yeniden Üretilmesi: Le Monde Gazetesi Örneği”, *1. Ulusal ve Kurumsal Çatışmalar/Çözümlemeler Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ankara 2015, s.121.

UZUNÇAYIR, Cihan, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağ”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C.2/ 2, İstanbul, Eylül 2014, s. 130-143

VOGUET, Elise - Anne Troadec, *Histoire de l'immigration musulmane en France et en Europe*, Diacritiques Éditions, (IISMM), Marsilya/Paris 2019.

TEVANİAN, Pierre, *La République du mépris*, La Decouverte, Paris 2007.

TINMAZ, Gülsevim, “Avrupa'da İslami Temsil Kurumları”, *Perspektif Dergisi*, S. 297, 2020. s.13-14

TRİBALAT, Michèle, “L’islam en France”, *Revue des Deux Mondes*, Hors-série, 2004 Lille. s. 28-33

YILDIZ, Fatma, “Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, Usak Yayınları: 20, Avrupa Birliği Serisi: 6, 2008, Ankara, s. 11-24.

YÜKSEL, Mehmet, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya Da Batı ve Öteki”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.72/1, İstanbul 2014, s. 189-199

DİJİTAL KAYNAKÇA

AA, “Fransa'da siyaset ve medyadaki ayrılıkçı söylemler İslamofobi'yi körüklüyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransada-siyaset-ve-medyadaki-ayrilikli-soylemler-islamofobi-koerukluyor/2224212>, (Erişim:06.06.223)

- AA, “Les Turcs de France sont appelés aux urnes”, 2023, <https://www.aa.com.tr/fr/monde/les-turcs-de-france-sont-appel%C3%A9s-aux-urnes-/2884806>
- AA, “Fransa'da Senato 'ayrılıkçı' yasa tasarısında Müslümanlara yönelik yasakları genişletti”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransada-senato-ayrilikci-yasa-tasarisinda-muslumanlara-yonelik-yasaklari-genisletti/>, (Erişim: 15 Nisan 2023).
- Alkanz, “De l’islamophobie dans Science et Vie junior”, <https://www.al-kanz.org/2013/05/15/islamophobie-science-et-vie-junior/>, (Erişim : 15 Mayıs 2023).
- Ambafrance <https://tr.ambafrance.org/Histoire-des-relations-entre-la-Turquie-et-la-France-Quelques-dates-et-repere> (Erişim: 17.07.2023)
- AMİRİ, Soraya, “Présidentielle. Ni captive ni passive, la diaspora algérienne en France fera entendre sa voix en 2022”, *Courrier International*, (2021), Erişim: 10 Aralık 2022
- AMİRİ, Soraya, “Présidentielle : les Français d’origine algérienne ont choisi leur camp”, *Courrier International*, <https://www.courrierinternational.com/article/vu-d-algerie-presidentielle-les-francais-d-origine-algerienne-ont-choisi-leur-camp>, (Erişim. 01.08.2023)
- AUDUREAU, William Audureau, “Cinq idées reçues sur l’islam et le terrorisme”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/11/25/cinq-idees-recues-sur-l-islam-et-le-terrorisme_4817306_4355770.html (Erişim: 25.11.2023)
- AUDUREAU, William, “Que pèse vraiment la Turquie dans l’islam de France?”, *Le Monde* 2020, https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2020/11/05/que-pese-vraiment-la-turquie-dans-l-islam-de-france_6058644_4355770.html
- ARAMBOUROU, Charles, “C’est confirmé : l’Islam de France d’Emmanuel Macron ouvre un boulevard aux extrémistes”, *Ufal.org*, <https://www.ufal.org/laicite/cest-confirme-lislam-de-france-demmanuel-macron-ouvre-un-boulevard-aux-extremistes/> (Erişim: 23.03.2024)
- Arab News, “Leader of banned charity seeks asylum from Turkey amid Macron-Erdogan row”, <https://www.arabnews.com/node/1756316/middle-east>, (Erişim: 21.03.2024)
- OMAR, Ali, “Qui sont les 9 députés originaires d’Afrique du Nord élus à l’Assemblée nationale française?”, *Observ Algérie*, <https://observalgerie.com/2022/06/27/politique/9-deputes-originees-afrique-nord-assemblee-nationale-francaise/>, (Erişim: 11.10.2023)
- BADIÖN, Alain, “Derrière la loi fouliardière: la peur”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/archives/article/2004/02/21/derriere-la-loi-foulardiere-la-peur-par-alain-badiou_353904_1819218.html, (Erişim: 22.2.2024).
- BBC Türkçe, “Fransız peçe yasağı tasarısı hükümetten onay aldı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/05/100519>, (Erişim: 22.05.2023)
- BENTHAMİ, Majda, “Les Marocains en tête des naturalisés dans l’Union européenne” *Le360* 2023 <https://fr.le360.ma/societe/les-marocains-en-tete-des-naturalises-dans-lunion-europeenne> (Erişim: 24.02.2024)

- BEJAOUI, Hanen Briki, “252 mille est le nombre de tunisiens détenteurs d’un titre de séjour en France”, *France Tunisien Info*, 2022, <https://www.francetunisieinfo.com/252-mille-est-le-nombre-de-tunisiens-detenteurs-dun-titre-de-sejour-en-france/> (Erişim: 02.02.2024)
- BERNARD, Philippe “Les sages de la commission Stasi se félicitent du travail accompli”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/archives/article/2003/12/18/les-sages-de-la-commission-stasi-se-felicitent-du-travail-accompli_346401_1819218.html, (Erişim: 19.12.2023).
- BERNHEİM, Gilles, “Les musulmans doivent pouvoir assumer et vivre leurs différences dans le respect de la loi républicaine”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/politique/article/2011/03/19/il-est-souvent-difficile-d-etre-musulman-en-france-dans-ce-climat-malsain_1495567_823448.html, (Erişim: 19.03.2022)
- BERRY, Philippe, “Entre 12 et 18% de musulmans en France d’ici 2050, selon une étude”, *20minutes*, (2017), Erişim: 30.11.2022.
- BFMTV* “L’abaya est une attaque politique, un signe politique”, https://www.bfmtv.com/replay-emissions/l-interview/veran-l-abaya-est-une-attaque-politique-un-signe-politique_VN-202308280230.html, (Erişim : 28.08.2023).
- BOWEN, John R, “Muslims and citizens. France’s headscarf controversy”, *Boston Review*, <https://www.bostonreview.net/articles/john-r-bowen-muslims-and-citizens/> (Erişim: 22.03.2024),
- Camiahaber*, “Fransa’da Nüfusun Yüzde 10’unu Müslümanlar Oluşturuyor”, (2023), <https://camiahaber.com/2023/04/02/fransada-nufusun-yuzde-10unu-muslimanlar-olusturuyor/> (Erişim: 04.04.2023).
- Camia Haber*, (2021), <https://camiahaber.com/2021/01/20/fransadaki-islami-kuruluslar-cumhurbaskanina-sunulan-metin-muslimanlari-sucleyici-ve-otekilestirici/> (Erişim 18.05.2023).
- Camia Haber*, “Fransa’da İçişleri Bakanı: Uzun Etek İslamcı Bir Saldırıdır”, <https://camiahaber.com/2022/10/19/fransada-icisleri-bakani-uzun-etek-islamci-bir-saldiridir/> (Erişim: 29.11.2022)
- Camia Haber*, (2023), <https://camiahaber.com/2023/03/16/fransada-muslimanlarin-temsil-tartismalari-cfcm-yapisinda-degisiklige-gitti/> (Erişim 01.06.2023).
- Causeur*, “Enquête: qui sont les Turcs en France?”, 2021, <https://www.causeur.fr/enquete-qui-sont-les-turcs-en-france-197417>, Erişim: 28.02.2024)
- CCIF İslamofobi Raporu*, “Le Collectif Contre l’Islamophobie en France Rapport 2017”, https://issuu.com/ccif/docs/ccif_rapport_final_complet, 2017 Paris, s.1-66
- CHAMBRAUD, Cécile, “Macron appelle les musulmans au "combat" contre le "fanatisme", *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/religions/article/2017/06/21/macron-appelle-les-musulmans-au-combat-contre-le-fanatisme_5148375_1653130.html (Erişim: 21.06.2017)

- CHAKİR, Bouchra, “L’Autre musulman, une invention médiatique?”, L’image de l’islam dans les médias en Europe, comment sortir du stéréotype”, Rabat 2014, <https://remahresearch.com/images/papers/no43/13.pdf>, s. 1-9
- CHELLY, Amélie, "Avec Daech, faire le Djihad, c'est devenir musulman", *Le Monde* https://www.lemonde.fr/idees/article/2018/03/26/avec-daech-faire-le-djihad-c-est-devenir-musulman-c-est-la-radicalisation-rachat_5276303_3232.html, (Erişim: 26.03.2018)
- CHÎTOUR, Chems Eddine, *La réalité de l’Accord de 1968 et l’œuvre positive de l’Algérie pour la France*, <https://oumma.com/la-realite-de-laccord-de-1968-et-loeuvre-positive-de-lalgerie-pour-la-france/> (Erişim: 19.02.2024)
- CLIFFORD, Catherine, “France to rally in solidarity and defiance after beheading of teacher near Paris”, *France24*, <https://www.france24.com/en/france/20201018-france-to-rally-in-solidarity-of-beheaded-teacher-in-paris-suburb>, (Erişim: 18.10.2023)
- Constitutionnel Conseil Déclaration des Droits de l’Homme et du Citoyen de 1789*, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/declaration-des-droits-de-l-homme-et-du-citoyen-de-1789>, (Erişim: 02.01.2023).
- Constitution de la République Française*, <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>, (Erişim: 20.01.2023).
- Convention de main-d’œuvre entre la France et la Turquie*, www.legifrance.gouv.fr, Erişim: 17.07.2023.
- ÇAKIR, Arzu, “Macron: Fransa’daki İslam’ı Yeniden Yapılandıracağız”, <https://www.voaturkce.com/a/macron-fransadaki-islami-yeniden-yapilandiracagiz/4249669.html>, Voaturkce, (2018), (Erişim 17.05.2023).
- Der Standard*, “Frankreichs Innenminister lässt nach Attentat Moschee schließen“, <https://www.derstandard.de/consent/tcf/story/2000121066853/frankreichs-innenminister-laesst-nach-attentat-moschee-schliessen>, (Erişim: 20.20.2023)
- Deutsche Welle*, “Polonya’da Tartışma Yaratan Kapak”, 19 Şubat 2016, <http://www.dw.com/tr/polonyadatart%C4%B1%C5%9Fma-yaratan-kapak/a-19060103> (E. Tarihi: 27.01.2024).
- Deutsche Welle*, (2020). “Erdoğan Macron’u provokasyonla suçladı”, <https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan-macronu-provokasyon-yapmakla-su%C3%A7lad%C4%B1/a-55175786>, (Erişim: 06.10.2023)
- DİTİB*, “Amaç ve Hedefler”, <https://www.ditibparis.fr/hakkimizda-qui-sommes-nous/amac-ve-hedefler/>, (Erişim: 01.06.2023).
- DGSI*, “L’état de la menace terroriste en France”, <https://www.dgsi.interieur.gouv.fr/la-dgsi-a-vos-cotes/lutte-contre-terrorisme/letat-de-la-menace-terroriste-en-france>, (Erişim: 01.06.2023).
- Dzairdaily*, “France : y a-t-il 6 millions d’Algériens ? Voici le nombre officiel”, <https://www.dzairdaily.com/france-6-millions-algeriens-voici-nombre-officiel/>, (2021), Erişim: (24.02.2024)

- ESTROSİ, Christian, “Musulmans restent ‘timides et timorés’ pour dénoncer l’Islam radical”, *Le Figaro*, <https://video.lefigaro.fr/figaro/video/christian-estrosi-les-musulmans-restent-timides-et-timores-pour-denoncer-l-islam-radical/5655692849001/>, (Erişim: 23.11.2017)
- Euronews*, 07.11.2015, <https://tr.euronews.com/2015/01/07/charlie-hebdo-neden-saldiriya-ugradi>
- Euronews*, (2020), “Erdoğan: Macron sömürge valisi gibi davranmayı bırakmalı”, <https://tr.euronews.com/2020/10/06/erdogan-macron-somurge-valisi-gibi-davranmay-b-rakmal>, (Erişim: 06.10.2022)
- EU-MIDIS*, “Enquête de l’Union européenne sur les minorités et la discrimination”, Rapport sur les principaux résultats, Luxembourg: Office des publications de l’Union européenne, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/663-FRA-2011_EU_MIDIS_FR.pdf, 2011, s.6.
- Haberler.com*, (2022). <https://www.haberler.com/guncel/fransa-islami-forumu-nun-ilk-toplantisi-yapildi-14715404-haberi/> (Erişim 17.05.2023).
- HAFİDİ, Abderrahim, “Les musulmans doivent comprendre que leur salut exige qu’ils prennent le train de l’histoire en marche”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/idees/article/2016/07/28/musulmans-changeons-de-logiciel_4975594_3232.html, (Erişim: 28.07.2022)
- HENLEY, Jon, “Samuel Paty posthumously awarded French Légion d’honneur”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/21/samuel-paty-attack-two-pupils-among-seven-facing-terror-charges>, (Erişim: 21.10.2023).
- GUÏGNE, Anne, “Une entreprise peut interdire le port de signes religieux”, *Le Figaro*, <https://www.lefigaro.fr/social/2017/03/14/20011-20170314ARTFIG00007-bruxelles-statue-sur-le-voile-islamique-en-entreprise.php>, (Erişim: 14.03.2023)
- INSEE* *Île-de-France*, 2003, http://www.insee.fr/fr/insee_regions/idf/themes/faits_et_chiffres/fc/numero27.pdf, (Erişim: 10.11.2022).
- INSEE*, 59 000 nouveau-nés en France en 2018 : seulement 12 000 ont une mère de moins de 20 ans, (2019), <https://www.insee.fr/fr/statistiques/4211194>, (Erişim: 24.03.2024)
- KOEPPPEL, Etienne, “Are French Muslims constructed as a ‘suspect community’? A critical discourse analysis of French right-wing newspaper coverage of Islamist terrorism between 1995 and 2015”, <https://www.lse.ac.uk/government/Assets/Documents/pdf/masters/2019/CS-Etienne-Koeppel-2018-19.pdf>, Londra 2019. s.13
- La Loi de Séparation 1905, Loi du 9 décembre 1905 concernant la séparation des Eglises et de l’Etat*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT0000000508749>, (Erişim: 04.02.2023).
- Laïcité-republique*, “Jean Zay, figure héroïque d’un Front populaire du progrès et de la liberté”, <https://www.laicite-republique.org/jean-zay-figure-heroique-d-un-front-populaire-du-progres-et-de-la-liberte-g.html>, (Erişim: 18.03.2024)

- Le Figaro*, “Deux salles de prière musulmanes fermées”, <https://www.lefigaro.fr/flash-actu/2017/10/04/97001-20171004FILWWW00328-deux-salles-de-priere-musulmanes-fermees.php>, (Erişim: 14.10.2023)
- LATUNE, “Marie-Amélie Lombard, Islam de France: ce que Macron a en tête”, *L'opinion*, <https://www.lopinion.fr/politique/islam-de-france-ce-que-macron-a-en-tete>, (Erişim: 23.03.2024)
- LAURENT, Samuel - Alexandre Pouchard, “Quel est le poids de l'islam en France?”, *Le Monde*, (2015), https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/01/21/que-pese-l-islam-en-france_4559859_4355770.html, (Erişim: 05.04.2023)
- Leaders*, “Ces Tunisiens dans le monde: Qui sont-ils? Où résident-ils?”, 2016, <https://www.leaders.com.tn/article/19702-ces-tunisiens-dans-le-monde-qui-sont-ils-ou-resident-ils>, (Erişim: 24.01.2023)
- Le Monde*, “Femmes musulmanes estimant avoir été discriminées au travail en raison de leur port du foulard islamique”, https://www.lemonde.fr/societe/article/2021/07/16/l-interdiction-du-port-du-voile-au-travail-n-est-pas-une-discrimination-d-apres-la-justice-europeenne_6088472_3224.html, (Erişim: 14.03.2023)
- Lesjours*, “Terrorisme : une décennie d'attentats en France”, <https://lesjours.fr/apps/decennie-terrorisme>, (Erişim:01.06.2023).
- L'islam en France - Faits et chiffres*, Pew Araştırma Merkezi, (2020), <https://fr.statista.com/themes/6482/l-islam-en-france/> (Erişim: 05.04.2023)
- LUTAUD, Bénédicte, “Dissolutions du CCIF et de Baraka City : que sait-on de ces associations visées par Darmanin?” *Le Figaro*, <https://www.france24.com/en/france/20201018-france-to-rally-in-solidarity-of-beheaded-teacher-in-paris-suburb>, (Erişim : 19.10.2023).
- Macron, Emmanuel**, (2020), “La République en actes”, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/02/la-republique-en-actes-discours-du-president-de-la-republique-sur-le-theme-de-la-lutte-contre-les-separatismes>, (Erişim : 01.06.2023)
- Ministère de l'Intérieur et des Outre-mer**, <https://www.immigration.interieur.gouv.fr>, (Erişim: 05.02.2023).
- Musée de l'histoire de l'immigration*, “L'histoire de l'immigration en France après 1945”, <https://www.histoire-immigration.fr/parcours-l-histoire-de-l-immigration-en-france-depuis-1945/premiere-partie-l-histoire-de-l-immigration-en-france-apres-1945> (Erişim: 17.07.2023).
- Musée de l'histoire de l'immigration* “L'immigration algérienne en France”, <https://www.histoire-immigration.fr>, (Erişim: 07.03.2023).
- NEGRONI, Angélique, “À Lagny, la peur de l'islam radical empoisonne toujours la ville”, *Le Figaro*, <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2017/11/16/01016-20171116ARTFIG00350--lagny-la-peur-de-l-islam-radical-empoisonne-toujours-la-ville.php>, (Erişim: 16.11.2023).

- Observatoire de l'immigration et de la démographie**, “L'immigration des Algériens”, <https://observatoire-immigration.fr/limmigration-des-algeriens/>, (Erişim: 07.03.2023).
- OECD**, “Les émigrés ivoiriens, maliens et sénégalais dans les pays de l'OCDE : un tour d'horizon”, 2022, <https://www.oecd.org/fr/migrations/mig/Les-emigres-ivoiriens-maliens-et-senegalais-dans-les-pays-de-l-OCDE-un-tour-d-horizon-NIDM-7-2022.pdf>, (Erişim:28.02.2024)
- OTHMAN, Nadia Ben, “Antisemitisme, islamophobie l'inégal traitement médiatique”, **Saphirnews**, https://www.saphirnews.com/Antisemitisme-islamophobie-l-inegal-traitement-mediatique_a896.html, (Erişim : 7 Haziran 2022).
- Øyvind Strømme, “Caught In The Web”, 14 Ekim 2011, <https://www.eurozine.com/caught-in-the-web/> (E. Tarihi: 27.01.2024).
- PANERO, Alain, “L'affaire du voile islamique de Creil: logiques d'une controverse qui n'en finit pas”, **Revue interdisciplinaire d'études juridiques**, S.88, 2022, s. 29 - 56
- PASCUAL, Julia, “Entre la France et le Maroc, les frontières de la discorde”, **Le Monde**, https://www.lemonde.fr/afrique/article/2023/10/05/entre-la-france-et-le-maroc-les-frontieres-de-la-discorde_6192560_3212.html, (Erişim: 24.01.2023)
- Paris Match**, “Prof d'histoire décapité : l'assaillant, Abdoullakh Anzorov, était un Russe tchéchène de 18 ans”, <https://www.parismatch.com/Actu/Societe/Prof-d-histoire-decapite-l-assaillant-etait-un-Russe-tchetchene-de-18-ans-ne-a-Moscou-1707848>, (Erişim : 17.10.2023).
- Perspektif**, “Fransa'nın Nüfus İstatistikleri ve “Büyük Yer Değıştirme Teorisi”, <https://perspektif.eu/2023/03/31/fransanın-nufus-istatistikleri-ve-buyuk-yer-degistirme-teorisi/> (Erişim: 31.03.2023).
- PETREAU, Pétreaul, “Le CCIF, spécialiste du harcèlement judiciaire”, **Le Point** https://www.lepoint.fr/politique/le-ccif-specialiste-du-harcelement-judiciaire-19-10-2020-2397077_20.php#11, (Erişim : 19.10.2023).
- PİQUET, Caroline, “Nous ne voulons pas de fracture entre musulmans et non-musulmans”, **Le Figaro**, <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2014/09/25/01016-20140925ARTFIG00217-nous-ne-voulons-pas-une-fracture-entre-musulmans-et-non-musulmans.php> (Erişim: 25.09.2023)
- Radiofrance.fr**, “Les médias face à l'islam : à quoi jouent-ils?”, <https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/la-fabrique-mediatique/les-medias-face-a-l-islam-a-quoi-jouent-ils-5477963#Echobox=1570865837>, (Erişim:20.03.2024)
- Radio France Internationale**, “Muslim 15-year-old barred from French school for 'too long' skirt”, <https://www.rfi.fr/en/france/20150429-muslim-15-year-old-barred-french-school-too-long-skirt>, (Erişim: 29.04.2022)
- RUSCİO, Alain, “Islamophobie, un mot, un mal plus que centenaire”, **Orientxx**, <https://orientxxi.info/magazine/islamophobie-un-mot-un-mal-plus-que-centenaires,1155>, (Erişim: 02.10.2023).

- SCOLA, Angelo, “Les musulmans doivent tirer profit de l'expérience des chrétiens”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/europe/article/2010/06/04/les-musulmans-doivent-tirer-profit-de-l-experience-des-chretiens_1368032_3214.html, (Erişim: (04.06.2024)
- Sudouest*, “Islam de France quatre fédérations dissidentes du CFCM annoncent créer une coordination”, 2021, <https://www.sudouest.fr/france/islam-de-france-quatre-federations-dissidentes-du-cfcm-annoncent-creer-une-coordination-1760700.php>, (Erişim: 20.05.2023)
- TAİA, Abdellah, “Les musulmans doivent être courageux et se regarder nus”, *Le Monde* https://www.lemonde.fr/cinema/article/2015/01/19/abdellah-taia-les-musulmans-doivent-etre-courageux-et-se-regarder-nus_4558668_3476.html, (Erişim: 19.01.2023)
- TİSS, Mohsen, “En 2022, le nombre des Tunisiens à l'étranger a augmenté de 4,9 %», 2023 *Economiste Maghrebin*, <https://www.leconomistemaghrebin.com/2023/02/28/en-2022-le-nombre-des-tunisiens-a-letranger-a-augmente-de-49/>, (Erişim: 02.12.2023)
- TF1info*, “Gabriel Attal invité du 20H de TF1 avant la rentrée scolaire”, <https://www.tf1info.fr/education/video-gabriel-attal-invite-du-20h-de-tf1-avant-la-rentree-scolaire-l-interview-en-integralite-2267822.html>, (Erişim : 27.08.2023).
- TRİBALAT, Michèle, "L'islam reste une menace", *Le Monde* 2011, https://www.lemonde.fr/idees/article/2011/10/13/l-islam-reste-une-menace_1587160_3232.html, (Erişim: 11.10.2023).
- Villardiere, Bernard, *M6, Zone Interdite*, 30 Eylül 2001, Saat 21:10.
- YİH Raporu, YİH 2018 YILI RAPORU, *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*, (201

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: İdiris Ferhan KÖSEOĞLU

Eğitim Durumu

Lisans: Fransa Nancy 2 Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve İletişim Bölümü

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler

Mesleki Deneyim

Camia TV Haber Müdürü